

ЯК ДАЛЕКО ЗАЙДЕ РОСІЯ У СВОЇЙ
САМОІЗОЛЯЦІЇ

ВІЙНА 2014-ГО.
ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

ЧОМУ ПАДАЮТЬ СВІТОВІ ЦІНИ
НА НАФТУ

У К Р А Ї Н С Ь К И Й
Тиждень

№ 42 (362) 17 – 23 ЖОВТНЯ 2014 р.

ДЖЕФФРІ ПАЙЕТТ
ПРО ЗОВНІШНІ
Й ВНУТРІШНІ
ВИКЛИКИ
УКРАЇНИ

**The
Economist**

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

ДРУЗІ ВОРОГА

2014 Italian Presidency
of the Council
of the European Union

italia2014.eu

Посольство Італії в Україні
Італійський інститут культури в Україні
Міністерство культури України
Національна філармонія України

ГЕНЕРАЛЬНИЙ СПОНСОР

3 НАГОДИ ГОЛОВУВАННЯ ІТАЛІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

ПЕРШИЙ ФЕСТИВАЛЬ ІТАЛІЙСЬКОГО МУЗИЧНОГО БАРОКО В УКРАЇНІ

Art-директор **Нансі РОМАНО**

KIEV
2014

Italia festival Barocco

23.10
04.11

КОНЦЕРТИ

Відкриття
Фестивалю
23.10

Національна
філармонія
України

Ансамбль «ACCADEMIA BIZANTINA» • Диригент — **Стефано МОНТАНАРІ** (скрипка)
Т. Баньяті (теорба), Ф. Бароні (клавесин), А. А. Охеда Ернадес (скрипка), Дж. Саббїоні (віолоне), М. Фрециато (віолончель)
У програмі — твори А. Кореллі, А. Вівальді, П. А. Локателлі

27.10

Андріївська
церква

Дж. Б. Перголезі, «Stabat Mater»
Ансамбль «THE KIEV BAROQUE CONSORT» • Диригент — **Нансі РОМАНО**
Алессандро КАРМІНЬЯНІ (контр-тенор) • Олена НАГОРНА (сопрано)

28.10

НМАУ
ім. П. І. Чайковського
(Малий Зал)

«Si dolce è 'l tormento» / «Ці солодкі страждання»
Вокальний ансамбль старовинної музики «VOX ANIMAE» • Диригент — **Клаудіо КАВІНА**
У програмі — твори К. Монтеверді

29.10

Національна
філармонія
України

«Anchor che col partire» / «І знову, від'їжджаючи»
Ансамбль «FESTINA LENTE» • Художній керівник — **Мікеле ГАЗБАРРО**
А. Монтіалья Акуреро (тенор-альтіно), Р. Пізані (тенор), С. Белліні (флейта), Ф. Томазі (лютня), Х. Г. Шгель (віола да гамба)
У програмі — твори К. де Моралес, Я. Аркадельта, Д. Ортіса, Ф. Вердело, Ч. де Роре, Ч. Негрі, Дж. П. да Палестрина, Ф. Роньоні, Х. Араньєса та ін.

30.10

Національна
філармонія
України

«Questi vaghi concenti» / «Це витончене співзвуччя». Мистецтво К. Монтеверді
Камерний хор «КРЕДО», Інструментальний ансамбль «L'ARMONIA STRAVAGANTE»
Диригент — **Клаудіо КАВІНА**
У програмі — твори К. Монтеверді, Б. Маріні, Д. Кастелло

Закриття
Фестивалю
04.11

Національна
філармонія
України

Ансамбль «IL SOGNO BAROCCO» • Диригент — **Паоло ПЕРРОНЕ** • **Раффаеле ПЕ** (контр-тенор)
А. Буккарелла (клавесин), Г. Політі (барокова скрипка), Р. Стіло (бароковий контрабас), Ф. Томазі (теорба), Р. Феррі (барокова віолончель)
У програмі — твори Г. Ф. Генделя, А. Кореллі, Ф. Гаспаріні та світова прем'єра у новітній час Тріо-сонати К. Маннеллі «La Foggia»

24.10

КНУ ім. Т. Шевченка
(Мистецький салон Червоного корпусу)

Лекція-концерт **Нансі РОМАНО** «Музичне бароко від Рима до Венеції»
за участі Ансамблю «THE KIEV BAROQUE CONSORT»

27.10

НМАУ ім. П. І. Чайковського
(Малий Зал)

Лекція професора **Антоніо МАРЧЕЛІНО**
«Античні музичні інструменти та їх збереження в культурі Середньовіччя та Відродження»

27.10

(14.00-19.00)

Національна музична
академія України
ім. П. І. Чайковського
(Зал Вченої Ради)

Майстер-клас **Клаудіо КАВІНА**
з вокального виконання творів Клаудіо Монтеверді
«L'Armonia delle parole» / «Гармонія слів»

28.10

(16.00-18.00)

НМАУ ім. П. І. Чайковського
(Малий Зал)

Лекція професора **Антоніо МАРЧЕЛІНО**
«Музика, образи та практика виконання у XVI—XVII ст.
Музичні інструменти в опері «Орфей» К. Монтеверді»

31.10

(о 15.00)

НаУКМА
(корпус І, Актова Зала, ауд. 217)

Лекція-концерт **Нансі РОМАНО** «Музична творчість в Італії доби бароко»
за участі Ансамблю «THE KIEV BAROQUE CONSORT»

Офіційний спонсор

Офіційний авіаперевізник

Генеральні медіа-партнери

Ексклюзивний діловий
медіа-партнер

Офіційний телевізійний
партнер

Інформаційний
партнер

Детальна інформація про заходи на сайті Італійського інституту культури в Україні www.icskiev.ester.it.
Квитки на концерти в Національній філармонії України продаються в касі (тел.: 278-62-911) на сайті філармонії: www.filarmonia.com.ua, у театральних касах м. Києва. Вартість квитків 50-100 грн.

НА ЧАСІ

Дешевий мейкап не спрацює
 Чи здатний косметичний ремонт країни задовольнити запити суспільства **4**

Джеффри Пайтт: «Холодної війни 2.0 не буде»
 Посол США в Україні про геополітичні наслідки війни на Донбасі **6**

ТЕМА НОМЕРА

Сон Європи
 Чому ЄС прагне не помічати російської загрози **8**

Ключ від європейського серця
 На кого Путін робить ставку в Європі **10**

Захід: між інтересами і цінностями
 Чому демократичні країни не засвоїли гірких уроків співпраці з диктаторами **14**

У тилу Європи спокій
 Як у Британії сприймають виклики з боку РФ **16**

Лобізмократія
 На чому тримається «путінська колона» у Франції **18**

Кризовий менеджмент по-кремлівськи
 На кого ставить Москва в Італії, Іспанії та Греції **20**

Погляд на Україну із Празького града
 Як змінювалося ставлення до України в Чехії за останні 25 років **22**

Карен Давіша: «Мета Росії – поглибити розкол між Європою і США»
 Американський політолог про особливості путінської стратегії на Заході **24**

Едвард Лукас про кримінальний підтекст російської влади **26**

СПЕЦПРОЕКТ
Війна 2014 року: спроба системного аналізу
 Володимир Василенко про те, чи є правові підстави засудити Росію за військові злочини в Україні **27**

Економіка Скільки коштує спокій?
 Чи готові українські банки до нинішньої кризи **44**

СУСПІЛЬСТВО
Реквієм замість евакуації
 Що залишиться від вишів Донбасу **46**

Олена Стяжкіна про біль покинутих на Донбасі **48**

Щось навзаємін
 Як волонтери шукають нові шляхи залучення коштів на допомогу армії **50**

СВІТ

У ведмежому куті
 Чим обернеться для Росії курс на самоізоляцію **52**

Елізабет Сідіропулос:
 «Ситуація в Україні ставить БРИКС у скрутне становище»
 Експерт із ПАР про зміни у світовій політиці й подолання наслідків апартеїду **56**

Нестійка енергія
 Чим непокоїть інвесторів подешевшання нафти **58**

Гроші скінчилися
 Чому в Казахстані згортають розробку нових нафтових родовищ **58**

Вічнозелений долар
 Як американська валюта відвойовує позиції на світовому ринку **60**

НАВИГАТОР

Кшиштоф Зануссі:
 «Щоб перемогти диктатуру, Росія повинна засудити минуле»
 Легендарний режисер про пропаганду і засоби боротьби з нею **62**

Франкі Бландо
 про битву за образ України **66**

Тиждень

№ 42 (362) 17–23.10.2014
 Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ
 Видавець ТОВ «Український тиждень»
 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37
 Головний редактор Дмитро Крапивенко
 Редакція Наталія Петринська, Анна Корбут,
 Алла Лазарева, Олександр Крамар,
 Ганна Трегуб, Богдан Буткевич,
 Валерія Бурлакова, Станіслав Козлюк,
 Юрій Макаров, Роман Малко, Ольга Ворожбит

Директор зі збуту Олександр Грищенко
 Директор з реклами Олена Андреева
 e-mail: olena.andreeva@tyzhden.ua
 тел.: 067-407-10-89
 Видається з 02 листопада 2007 року
 Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 18119-6919 ПР від 30.08.2011 р.
 Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2
 Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37
 e-mail: office@tyzhden.ua
 тел.: (044) 351-13-00

Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1
 Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1447 від 28.07.2003 р.
 № зам. 14-3154
 Наклад 41 500
 Номер підписано до друку 15.10.2014 р.
 Виходить щоп'ятниці
 Розповсюджується в роздрібній торгівлі та за передплатою
 Передплатний індекс 99319
 Ціна договірна

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на літредування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються. Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе. Матеріали, позначені літерою «Р», публікуються на комерційній основі

Наші партнери: www.tyzhden.ua
 The Ukrainian Week

ФАКТИ ТИЖНЯ

На Донбасі активізувалися бойовики. Обстріли біля Маріуполя частішали, на Луганщині терористи оточили два блокпости Нацгвардії

Верховна Рада ухвалила пакет антикорупційних законів

Сергія Таруту звільнено з посади голови Донецької ОДА. Область очолив генерал армії у відставці Олександр Кіхтенко

40 тис. малих і середніх підприємств припинили роботу на Донбасі. Дані ООН

Дешевий мейкап не спрацює

Чи здатний косметичний ремонт країни, який затіяли політики, задовольнити запити суспільства на зміни правил гри та оновлення?

Автор:
Роман Малко

На Луганщині більш як сотня солдатів знову опинилися в оточенні, у Маріуполі точиться війна і гинуть цивільні, а донецький Call of Duty ледь не щодня переходить на новий рівень і, мабуть, не закінчиться ніколи. Тільки вся ця паралельна реальність навряд чи повинна цікавити країну, яка з головою занурена в найзахопливішу гру під назвою «Вибори» і нарешті починає жити по-новому. Призначений новий міністр оборони, надруковано закон про лоботристання, прийнято антикорупційний пакет і навіть День захисника Вітчизни перенесено указом президента з 23 лютого на Покрову. Про такі дива ще рік тому можна було навіть не мріяти, бо в жодному кошмарному сні не привиділося б таке грандіозне покращення. І все це без перебільшення заслуги нової влади, зокрема президента.

Тільки чомусь останнє засідання парламенту раптом закінчилося захопливим мордобоем під його стінами, народні обранці, ніби щури, були змушені тікати підземними лабіринтами від вдячного народу, а в шибках храму народодовладдя залишилися на згадку дірки від чийось пострілів із пістолета чи рогатки. Чомусь знову рвалися петарди, диміли пашки, а хлопці в балаклавах товкли пики міліції, ки-

дали в неї камінням, гамселили ланцюгами, а та у відповідь теж не без задоволення щиро віддячувала не згірш як у часи Майдану. Невже є ще хтось незадоволений таким безпрецедентним поступом країни вперед?

Дивно, але є. Бо, на жаль, подарунки виявилися дешеві й запізнілі. Міністра оборони треба було змінювати відразу після трагедії в Іловайську, лоботристання і карати корупціонерів ще навесні. Перед виборами це вже нікому не цікаво. Підкуп гречкою, тільки в масштабі країни, більше не спрацює. Ті, чию дорогу вистелено могилами дітей, батьків та друзів, відмовляються грати в примітивні ігри, от тільки влада цього вперто так і не хоче зрозуміти. Можна називати невдоволених провокаторами, і, напевне, серед них їх багато. Але чи не найбільшим провокатором нині видається сама влада, хитро і водночас бездарно повертаючи собі все забране в неї великою кров'ю і намагаючись, мов еквілібрист, балансувати над бездонною прірвою.

Чого, власне, більше, підлості чи бездарності, годі зрозуміти. Зважаючи на хронологію подій, шальки терезів приблизно на одному рівні. Хіба не знаково, що в переддень призначення міністром оборони керівника Нацгвардії кілька сотень гвардійців, які взимку ще в шкурі вовешників товкли людей на Майдані й, подекуди, навіть не нюхали

Емоційне прощання народу з парламентом VII скликання на свято Покрови

пороху на фронті, раптом здійняли голодний бунт. Хіба не дивно, що призначення відбувається перед виборами, щоб краще запам'яталося і без чітких пояснень із приводу винуватців в іловайській катастрофі та ролі в тих подіях самого міністра. Хіба не

Україна перестала постачати електроенергію до Білорусії на 50% зменшила ліміт для Криму. Причина – брак палива для вітчизняних електростанцій

Лауреатами цьогорічної Нобелівської премії миру стали індійський борець за права дітей Кайлаш Сат'яртгі та пакистанська правозахисниця Малала Юсафзай

У Грузії буде розміщено базу НАТО. Як повідомило Мініборони країни, Альянс створить там логістичний і навчальний центри

показово, що після бездарного міліцейського керівництва армією у крісло міністра знову садять вихідця з цього самого середовища, хай навіть і дуже заслуженого. Невже в країні, яка вже півроку воює, не знайшлося жодного бойового офіцера, який міг би обійняти цю посаду? Чи міліціанти в нас краще розуміються на проведенні воєнних операцій? Хоча... Якщо зважити на те, що війни немає, а є лише АТО, то все, звичайно, правильно.

Та чи не найхарактернішим є прощальний реверанс найодіознішого в історії країни парламенту, що без особливих проблем проголосував і за люстрацію, і за боротьбу з корупцією, але категорично відмовився визнати роль УПА в становленні української державності, чию справу нині

якраз і продовжують тисячі добровольців на східному фронті. Так, Рада лише підтвердила свою антиукраїнську репутацію і нездатність змінитися, бо горбатого могила виправить, але хоч піти

ТАК, ВИБОРЧИЙ НАРКОТИК ПОЧИНАЄ ДІЯТИ ДЕДАЛІ СИЛЬНІШЕ. КРАЇНА ЗНОВУ ВХОДИТЬ У СТАН СП'ЯНІННЯ, АЛЕ ЦЬОГО РАЗУ ВИЙТИ З НЬОГО ЇЙ БУДЕ НАБАГАТО ВАЖЧЕ, НІЖ ЗАЗВИЧАЙ

можна було красиво. Попрощатися, розкланятися... А втім, як працювали, так і пішли... Сумнівно, щоправда, що наступна зміна виявиться адекватнішою. Кажуть, бочку гною медом не зіспеуєш.

Нині влада намагається загравати і викручуватися вузем, щоб утриматися і не наразитися на ще більші клопоти. Старанно наводить мейкап і затирає тріщинки, які із завидною впертістю проявляються знову й знову. Треба виграти час і відповідно вибори, щоб потім цілком легально та безапеляційно зайнятися своїми звичними справами. Похвалитися особливо немає чим. Мудрість і розважливість дуже схожі на невмілість, самостійність на зраду, а за казками про мир чітко бачаться вуха капітуляції. Навіть у дрібницях і то не проглядаються суттєві зміни, не кажучи вже про перемоги: русифікація процвітає, винних не названо, спонсори сепаратистів на волі й хтозна, чи відбудеться перезавантаження системи, бо закони про люстрацію та корупцію навряд чи запрацюють. Усе і всі на своїх місцях. Саме тому нині, як ніколи раніше, владі треба перевести народну активність у розчарування, а запал погасити відчаєм і збайдужінням. Чи не тому знову у фаворі мілі-

ція, чії найкращі представники, заляпані кров'ю Небесної сотні, так і не були покарані, а скомпрометовані очільники Генпрокуратури і далі успішно працюють на благо народу. Урок «папередників», на жаль, не засвоєно, зате успішно продовжується їхнє праве діло, щоправда, не в такому примітивному форматі й не так грубо.

Тільки навряд чи весь цей цирк приведе до бажаного результату. Такі фокуси вже нікого не тішають, а лише дратують, вони вже прочитані, їх давно розкусили. І те, що люди при владі нічого не зрозуміли, абсолютно не означає, що народ також нічого не зрозумів і лишається таким же простакуватим, наївним і дуреньким, якого можна «розводити, як кошенят».

Так, виборчий наркотик починає діяти дедалі сильніше. Країна знову входить у стан сп'яніння, але цього разу вийти з нього їй буде набагато важче, ніж зазвичай. Організм уже відмовляється вживати це оманливе знеболувальне, чудово пам'ятаючи, що кайф рано чи пізно минає, а присмак огиди залишається надовго. Аж до наступної виборчої ін'єкції. А тому не варто дивуватися, що невдоволення лише зростає і там, де раніше обходились інтелігентними пікетами, нині б'ють без попередження і знову кидають бруківку. Яскравий передвиборчий мейкап уже не зможе приховати всю гниль, зашкарублість і сморід, назбираний за роки в конюшнях влади. Обличчя треба мити, перш ніж наносити на нього пудру й тіні. А оскільки митися ніхто навіть не збирається, варто очікувати відповідних наслідків.

Гра триває, ставки зростають, хто кого – покаже час. Але далі обов'язково буде веселіше, бо інакше й бути не може. І хоч би як заяложено, банально та остогидло це звучало, нічого не змінилося і змінюватиметься не збирається. Принаймні воно так думає... ■

Джеффри Пайтт: «Холодної війни 2.0 не буде»

ФОТО: АНДРІЙ ЛЮМАНІН

Спілкувались
Анна Корбут,
Дмитро
Крапивенко

«Як усе змінилося після нашого січневого інтерв'ю!» – такими словами зустрічає *Тиждень* посол США Джеффри Пайтт цього разу. У тій зимовій розмові йшлося про санкції проти тодішнього «політичного режиму» та Євромайдан як шанс, котрий Захід і Україна не повинні змарнувати. Сьогодні говоримо про війну з Росією, допомогу в ній Вашингтона Києву та пріоритети нової української влади

У.Т.: Ключове питання в українсько-американській співпраці нині безпека, як регіональна, так і національна. Які із пріоритетних завдань у цьому плані вже виконано, які ще виконуються і що далі на порядку денному?

– Думаю, фундаментальний виклик, що стоїть зараз перед Києвом, не так уже й відрізняється від того, про який ми говорили з вашим виданням на початку 2014-го: як збудувати Україну, що відповідатиме прагненням, котрі висловив її народ. Тобто сучасну європейську демократію. Най-

більшими викликами для країни залишаються внутрішні, а не зовнішні. Нова влада зробила помітний прогрес у плані домовленостей з МВФ, антикорупційних реформ, почала роботу над конституційною реформою і децентралізацією влади. Ми намагаємося допомагати Україні в усіх цих питаннях, і власне вони формуватимуть її майбутнє процвітання. Але це стратегічна перспектива. У найближчому майбутньому найсерйознішим викликом для України є безпековий, спричинений російською агресією. Ми переконані, що оптимальна відповідь на нього – цілковите виконання мирного плану, запропонованого Петром Порошенком, і всіх 12 пунктів Мінського протоколу. Криза у відносинах із Росією не має воєнного врегулювання. Попри те, ми допомагатимемо Україні посилювати спроможність захищати свою суверенну територію. Саме тому під час нещодавнього візиту до неї помічника держсекретаря США Вікторії Нуланд ми зустрічалися з державною прикордонною службою

України, представляли великий новий пакет допомоги, що має покращити захист території держави прикордонниками. Від початку нинішньої кризи допомога США Україні у сфері безпеки зросла від менш ніж \$10 млн до \$116 млн. Це, зокрема, \$46 млн допомоги, презентованої президентові Порошенку під час його візиту до Вашингтона.

Але ця допомога передбачає коротко- й довгострокову складові. Перша – прилади нічного бачення, бронезилети, інженерне обладнання для прикордонників, мінометні радары, які ми надамо військовим для захисту від непрямого вогню. Друга – довготермінові програми, які мають посибити Україну в побудові сучасного, демократичного, відповідного до стандартів НАТО європейського мілітарного інституту. Наші радники розробляють разом із Міністерством оборони й Генштабом України порядок денний реформ та модернізації її війська. Маємо масштабні програми навчання й допомоги для Національної гвардії та розвитку можливостей для української армії і працюватимемо над цими безпековими моментами. Але хочу наголосити: я переконаний, що серйозний виклик для Києва у стратегічній перспективі – це реформи, боротьба з корупцією і модернізація державної системи. Президент Порошенко і прем'єр Яценюк узяти на себе зобов'язання вирішувати ці питання.

У.Т.: Є думка, що Америка могла б надати Україні ширшу і якісно іншу військову допомогу, якби Петро Порошенко був менш схильний до компромісів із Владіміром Путіним...

– Не згоден із такою оцінкою. Ще раз хочу звернути вашу увагу на дуже серйозне збільшення загальної допомоги, яку ми надаємо Україні. По-перше, це сприяння у сфері безпеки, про яке я згадав раніше. По-друге, надається економічна допомога, підтримка розвитку, обсяги якої зросли на десятки мільйонів доларів. Із Конгресом у рекордні терміни вдалося погодити гарантію надання Києву \$1 млрд позики. І це ще не все. Ми віддали підтримці цього уряду, Україні та українському народу в побудові сучасної європейської держави. Тож хотілося б спростувати будь-які припущення, ніби якимось від-

*14 жовтня Верховна Рада затвердила «антикорупційний пакет» у другому читанні. Того самого дня під її стінами сталися сутички між мітингувальниками та міліцією. «Сьогоднішнє успішне засідання стало важливою віхою в реформаторському процесі, який має привести правову й урядову системи України в більшу відповідність із європейськими нормами... – відреагувало на події Посольство США. – Водночас ми рішуче засуджуємо насильницькі дії, що мали місце під будівлею Верховної Ради...»

ступаемось у плані допомоги. Ми цілком готові підтримувати цей уряд. Саме такий меседж почув Петро Порошенко, коли виступав у Конгресі (то була незабутня подія). У тому ж таки запевнив його й безпосередньо Барак Обама у Овальному кабінеті.

У. Т.: США брали участь у створенні не одного безпекового альянсу. Крім НАТО є, наприклад, АНЗЮС та ін. Чи не на часі заснування нового союзу в пострадянському регіоні, де країни стоять перед прямою загрозою російської агресії?

– Я вважаю, що Україна на цих теренах в унікальному становищі. Перш ніж прийти послом до Києва торік у серпні, я три роки працював, зокрема, над розвитком наших відносин із п'ятьма країнами Середньої Азії. Враження від України абсолютно відмінні. У вас підписана Угода про асоціацію з Євросоюзом. Є кордон із чотирма його країнами-членами, а також вихід до міжнародної морської торгівлі через Чорне море. Є потужний людський і надзвичайні природні ресурси, чи не найкращі у світі землі для сільського господарства, сланцевий газ, корисні копалини. Головним викликом для України впродовж років незалежності були її уряди. А сама собою країна має величезний потенціал, який обіцяє їй дуже потужні позиції у стратегічній перспективі. Я радив би Україні якомога швидше рухатися до імплементації Угоди про асоціацію з ЄС, до модернізації країни й задоволення бажання народу, щоб вона стала частиною інституційної Європи.

У. Т.: США, ЄС та міжнародні фінансові інституції виділяють Україні значну фінансову допомогу. Але ми розуміємо, що вона зможе тільки втримати країну від якоїсь глобальної катастрофи. Для стійкого економічного розвитку потрібні інвестиції. Що Київ має зробити насамперед у короткостроковій перспективі, аби сюди прийшли американські інвестори як додатковий елемент безпеки держави?

– Маєте цілковиту рацію: оскільки Україна – велика країна, її економіку пожвавлять, зрештою, прямі іноземні та національні інвестиції. Американські інвестори, з якими я спілкуюся,

бачать потенціал у вже згаданих мною ключових секторах української економіки: сільському господарстві, енергетиці, металургії, хімічній промисловості тощо. Стрімке зростання українського експорту до Європи на тлі односторонніх торговельних поступок ЄС навесні є сигналом, що ваша економіка має запал. Але застрога № 1, про яку я чую від американських компаній, – корупція. Вони думають, що будь-хто, прийшовши працювати на український ринок, зіткнеться з чиновниками, які мають доступ до влади, й муситиме платити їм хабарі. Тож єдине й найважливіше, що може зробити український уряд для стимулювання додаткових інвестицій зі США, – це чітко дати зрозуміти, що дні корупції та хабарництва минули. Пакет законів, які Верховна Рада ухвалила у вівторок (7 жовтня парламент прийняв у першому читанні «антикорупційний пакет» – Ред.), є важливим кроком у згаданому напрямку. Сподіваємося, що цього тижня його проголосують остаточно*. Але це залишаються вимоги стосовно реформи Генпрокуратури. І головне – змінитися має поведінка держслужбовців на практиці. Закони – це добре, це прогрес, але вирішальна, зрештою, практика.

У. Т.: Наскільки ефективними, на вашу думку, є санкції? Відвідуючи нещодавно Київ, помічниця держсекретаря США Вікторія Нуланд сказала, що вони можуть бути скасовані, коли Москва виконає умови мінських протоколів. Однак спершу їх зумовила анексія Росією Криму! Як кримське питання впливає на обмежувальні заходи? І чи можна очікувати посилення їх до рівня секторальних?

– Зарано говорити про будь-яке послаблення санкцій. Дії, через які їх було застосовано, не припинилися. Як зазначила пані Нуланд (вона приїжджала до України 5–7 жовтня. – Ред.), ми будемо готові розглянути можливість зняття частини обмежень, якщо Росія обере шлях десекаляції та виправить дії, що їх зумовили. Цей процес відбуватиметься в тісній координації та співпраці з нашими європейськими й міжнародними партнерами. У відповідь на різні фази агресії накладалися різні фази

БІОГРАФІЧНА НОТА

Джеффри Р. Пайтт – Надзвичайний і Повноважний Посол США в Україні від 30 липня 2013 року. Доти був, зокрема, керівником консульства у Лахорі (Пакистан), генеральним консулом у Гонконзі; працював у Посольстві Сполучених Штатів у Індії. Від серпня 2007-го – заступник голови дипломатичної місії США при Міжнародному агентстві з атомної енергії та міжнародних організаціях у Відні. Від травня 2010-го – головний заступник помічника державного секретаря, заступник керівника Бюро з питань Південної і Центральної Азії

санкцій. Логічно сподіватися, що за таким самим принципом вони послабловатимуться. Необхідною передумовою для скасування останніх – найсерйозніших – із них, оголошених США і ЄС наприкінці вересня, є цілковите виконання умов Мінського протоколу. А Москва, як зазначив президент Порошенко, не дотримала обіцянок, які дала в межах тієї угоди: відпустити всіх в'язнів, зокрема військовополонених, які перебувають у Росії, на кшталт Надії Савченко; повернути суверенний контроль Києва над кордонами під наглядом ОБСЄ; забрати з України всіх російських бойовиків, військових, найманців та важку техніку. На жаль, я і сьогодні бачу інформацію про те, що техніка до України завозиться, а не вивозиться. Тут є регулярна російська армія, ГРУ, найманці, чеченці, а також бойовики, що їдуть із РФ. Усі вони мають повернутися додому. І саме це обіцяла Росія в межах Мінського протоколу.

У. Т.: Кремлівська пропаганда намагається відновити міфи холодної війни. Навіть конфлікт в Україні інтерпретують як зіткнення російських та американських інтересів. Як сприймають ці вигадки дипломати США?

– Холодної війни 2.0 не буде, бо Росія не Радянський Союз і ми не перебуваємо в стані екзистенційної конфронтації. Чи не найважливішим фактором, що відрізняє РФ від Радянського Союзу, є її прив'язаність до світової

НАЙБІЛЬШИМИ ВИКЛИКАМИ ДЛЯ УКРАЇНИ ЗАЛИШАЮТЬСЯ ВНУТРІШНІ, А НЕ ЗОВНІШНІ

економіки. Усі ми заручники світових ринків. Погляньмо, як вони зреагували на незаконні дії Москви. Стався вплив мільярдів доларів капіталу. Зростання російської економіки практично на нулі. Подивіться, що робиться з цінами на нафту. Хоч би як комусь кортіло повернутися до риторики холодної війни, ми переконані: Росія та її пов'язана зі світом економіка мають виграти від політично стабільної України, що демонструє економічне зростання й інтегрується з європейськими інституціями. ■

ДРУЗІ ВОРОГА

Сон Європи

Автор:
Юрій Макаров

Європа не ідеал. Сучасна Європа в тому вигляді, як вона склалася на сьогодні з усіма її політичними конструкціями, економічними взаємодіями, соціальними механізмами й культурними потоками, геть не є вищою точкою еволюції, тим «храмом на пагорбі», про який мріяло людство від часів античності. Ну й відповідно приєднання України до єдиної Європи не може вирішити всі наші проблеми. Будьмо гранично відверті. Підписання асоціації з ЄС має допомогти: а) підштовхнути реформи через прийняття всіх нудних регламентів, які містяться в додатках до економічної угоди, на що інакше знадобилося б багато часу й зусиль; б) забезпечити приплив грошей, без яких модернізація неможлива (йдеться як про інвестиції з кредитами, так і про різні програми допомоги, дуже привабливі з погляду їх безвідплатності й точкової ефективності). Ну й ринки, звісно. Але не більше. Якщо завдяки цьому нам вдасться стати за основними соціально-економічними показниками бодай урівень із такими «молодими» євросюзівцями, як Польща й країни Балтії, далі можна буде починати чогось хотіти. Поки що ж ідеться лише про сподівання, хоча й вельми обґрунтовані.

А вади об'єднаної Європи помітні незброєним оком. Це бюрократія, популізм, негнучкість, незгодженість, нерішучість аж до неспроможності прийняти будь-яке оперативне рішення, демагогія і, знову-таки будьмо відверті, розгубленість через втрату засадничих сенсів, які є необхідною передумовою розвитку. І все ж доводиться визнати головне: колись, від самого початку й упродовж тисячоліть, арена безперервних кривавих воєн,

ця частина світу вже майже 70 років залишається територією миру й злагоди (якщо не брати до уваги подій на маленькому апендиксі – йдеться про колишню Югославію, відгомін комуністичного божевілья). З висоти нашого нинішнього досвіду зізнаймося собі: чи не варті цього певні недосконалості, коли перегинаєш траєкторію кордон між Францією і Німеччиною або між Німеччиною та Австрією і єдиним нагадуванням того, що ти в іншій країні, лишається навіть не скромна синенька чи жовтенька табличка на узбіччі, яку легко не помітити, а sms-вітання нового мобільного оператора? Річ не в побутовій зручності, звісно, а в тому, що раніше за цю межу вбивали, а тепер її не бачать.

Європейці – як рядові виборці, так і політики всіх рівнів – високо цінують свою безпеку, вони, сказати б, трохи нею розбещені, й можна зрозуміти те, що вони воліють не помічати очевидних загроз своєму тихому, теплому буржуазному щастю. Не варто з цього кепкувати, Європа заслужила спокій, провівши ту роботу над помилками, на яку найближчі сусіди не спромоглися. Але фактом є те, що це трохи приспало інстинкт самозбереження. Європейці довго не хочуть вірити в небезпеки: радикальних ісламських течій, некерованої міграції, економічних спадів. Єдине, у що вірять одразу, – екологічне забруднення і який-небудь екзотичний африканський вірус (що взагалі-то поширюється через африканську антисанітарію та секс без презерватива). Не дивно, що вони ніяк досі не можуть почати рахуватися із найсерйознішою військово-політичною загрозою за останні три чверті століття, яка суне на них зі сходу континенту.

Тут є кілька причин. Росія у своїй радянській іпостасі так довго тримала над світом

ядерну палицю з гаслом «Пролетарі всіх країн...», що почуття притупилися. Варто їй було в 1991-му пом'якшити дизайн – і на Заході охоче повірили, що це змінило начиння. Далі: за останні півстоліття західний істеблішмент суттєво полівишав. Багато хто виніс з університетської бузи й читання в юності L'Humanité чи Morning Star симпатії до «першої у світі країни соціалізму». Якщо їх ГУЛАГ не віджахнув, то чи може шокувати якийсь підполковник КГБ? Далі: чимало європейського бізнесу окопалося в Москві. Але ж ми знаємо: ніякий незалежний бізнес у РФ неможливий за визначенням. Тож усе, що там або звідти функціонує, пов'язано особистими домовленостями й інтересами. Тобто йдеться про безпосередню купівлю частини західної еліти, і казус колишнього

ЯКБИ РФ ОСТАННІМ ЧАСОМ НЕ ПЕРЛА ТАК ДЕМОНСТРАТИВНО, ТАК НАХАБНО, ТАК ПО-ПАЦАНСЬКИ, ЦЕЙ СОН МІГ БИ ТРИВАТИ НЕВИЗНАЧЕНО ДОВГО. А ТАК ДОВЕДЕТЬСЯ ПРОКИДАТИСЯ

канцлера, який змінив державний кабінет на хлібне крісло в російській корпорації, – це верхівка айсберга. Так само вже не є таємницею пряме підготовування європейських партій (наприклад, крайніх правих – який парадокс!) і рухів. Ганебно, але що вдієш... Ну й останнє: Росія багато років поспіль вкладає мільярди в просування себе на Заході. Ведеться щедра активна пропаганда (включно з Russia Today у кожному кабелі), влаштовуються пишні заходи, наймаються лобістські контори.

Якби РФ останнім часом не перла так демонстративно, так нахабно, так по-пацанськи, цей сон міг би тривати невизначено довго. А так доведеться прокидатися. А знаєте, якою людиною буває злою, коли її раптом розбудять? ■

Ключ від європейського серця

Перш ніж витратити гроші на пропаганду чи підкуп когось у ЄС, Кремль шукає болоче місце, щоб уразити. А набутий вірус уже не так просто побороти

Сірий кардинал Путіна
Владіслав Сурков
під час виступу в
Лондонській школі
економіки (LSE)
у 2013 році

Автор:
**Ольга
Ворожбит**

До західного світу розуміння згубної сили російських грошей приходило разом із чиею смертю. Вперше це сталося під час похорону в 2004 році британського юриста Стівена Кертіса, геніального винахідника найбільш заплутаних схем виведення за кордон брудних грошей російських олігархів. Він працював як із Ходорковським, Березовським, Абрамовічем, так і, наприклад, зі шведською ІКЕА. Екстравагантне прощання з ним у стилі «Хрещеного батька», яке так добре описали автори книжки «Лондонград», об'єднало ці два різні світи (хоч від ІКЕА ніхто й не з'явився, аби не псувати собі карму та імідж перебуванням у компанії російських олігархів).

Британці тоді збагнули, що російські гроші роблять із Лондона Москву-на-Темзі й скоро змінять їхнє звичне життя.

Що стиль його вже не той, вони відчули вельми швидко – після смерті колишнього агента КГБ Александра Літвіненка. Невідомі обставини отруєння офіцера немовби натякали жителям Туманного Альбіону, що тепер і в них, за Ла-Маншем, хтось інший може грати за своїми, немісцевими правилами.

Третій випадок стався вже на материку, майже за 4 тис. км від Лондона. Він шокував своєю жорстокістю й показав Заходові, що той іноді мусить грати за правилами суперника: це була трагедія літака МН17. Саме збитий малайзійський авіалайнер (а не

вже майже чотиримісячна на той час війна між Україною та Росією) сколихнув західне суспільство, змусив задуматися, з ким живемо на одному континенті й чого від такого сусідства очікувати. На жаль, саме літак, а не бійня на Донбасі, бо ж своя сорочка, звісно, ближча до тіла. Війна в Україні, попри географічну близькість, ментально для більшості європейців іще далека.

Щоправда, ота сорочка, як виявилось, не дуже добре «гріє». Минуло близько трьох місяців після трагедії, а про неї вже майже ніхто не згадує. Серед європейських депутатів декотрі навіть заговорили про примирення. Усе це не лише від небажання виглянути назовні зі своїх комфортних світів, а й

тому, що Кремль уміє правильно підмостити подушки для комфорту будь-якого уряду. «Росія знайшла свій підхід до кожної країни», – каже британський журналіст Пітер Померанцев.

Так, у Франції чи Німеччині це антиамериканізм; у Південній Європі – євроскептицизм та простий брак знань про Україну. «Кремль шукає слабку ланку в кожній із країн», – додає співрозмовник *Тижня*.

ГРОШІ НЕ ПАХНУТЬ

У Великій Британії, де зараз проживає Померанцев, це власне філософія країни. «Англія побудувала свою національну ідею на фінансовій глобалізації, на тому, що ми центр, фінансова столиця світу. Ми відкриті для всіх грошей, вони нейтральна річ, і так ми заробляємо за рахунок російського, китайського, арабського капіталу, – каже він. – В Англії дуже глибоко вкорінилася думка, що гроші та політика – різні речі. Це працює». І справді, в розпал війни в Україні, коли ховати голови в пісок було вже просто ніяк, французький президент Франсуа Олланд нагадував британському прем'єрові про приналежність лондонського Сіті для російських олігархів, намагаючись таким чином прикрити власне бажання такі продажі Росії вертольотоносці Mistral.

Схожа ситуація з територіально ближчою до України Австрією. Щоправда, Відень має багатшу історію бізнес-відносин із країнами Східного блоку та СРСР, а потім Росією. Нейтральний статус держави й активна робота тодішнього канцлера Бруно Крайскі дали їй змогу ще задовго до падіння Берлінського муру стати майданчиком дипломатичних переговорів і водночас розвивати економічну співпрацю в згаданому напрямку. «Певне співчуття до Росії є в лівих старшого покоління, які контактували під час холодної війни зі Східним блоком. Ви ж, певно, знаєте, що Австрія мала з ним бізнес-відносини. Водночас є і праві політсили, як-от Австрійська партія свободи, яким до вподоби націоналізм Путіна й авторитаризм російського уряду», – каже в коментарі *Тижню* австрійський журналіст Мартін Штаудінгер.

До першої категорії політиків із бізнесовими зв'язками з Росією можна зарахувати колишнього голову правління австрійської енергетичної компанії OMV Вольфганга Рутеншторфера. Нині він є незалежним членом Ради директорів сербської дочки «Газпром нефти» – компанії НИС, а в 1990-х, обіймаючи посаду заступника міністра фінансів, був активним членом Соціал-демократичної партії Австрії. Контракт із «Газпромом» на будівництво австрійської гілки «Південного потоку», який загалом ЄС прагне заморозити, підписував, утім, уже новий голова правління Гергард Ройсс. Австрійські банки видали російським позичальникам кредитів на суму понад €36 млрд, що, звісно ж, настроює їх позитивно щодо країни, яка може певного дня розпочати агресію і проти них. Найяскравішим представником другої категорії є любитель компанії Александра Дугіна, лідер Австрійської партії свободи Гайнц-Крістіан Штрахе.

Серед країн ЄС у російську економіку найбільше вклали інвестицій ФРН та Франція, і саме великим німецьким підприємствам на зразок Siemens чи Bosch є що втрачати, а автомобільний дилер Volkswagen іще в квітні заявив про зменшення торговельного обороту в Росії. Німеччина є найбільшим експортером до РФ серед країн Євросоюзу. Її частка серед членів ЄС перевищує 30%, тоді як, наприклад, французька становить лише 6,46%. Утім, політики та підприємці Франції думають, що можуть і далі вкладати в Росію, а ось німецькі компанії тепер стримано сидять на тому, що є, і поки що не рухаються нікуди. Звичний щорічний форум громадянського суспільства, паралельно з яким відбувалися зустрічі лідерів двох держав «Петербургський діалог», цьогоріч перенесли на пізніше. Німецькі неурядові організації відмовилися від участі в ньому, що змусило офіційний Берлін запропонувати російській стороні відкласти дійство. Водночас нещодавня зустріч у російському посольстві у Парижі за участю політиків високого рангу та представників найпотужніших французьких компаній свідчить,

За даними «Радіо Свобода», 40% адриатичного узбережжя Чорногорії вже мають російського власника

що для французів правила не писані. Бізнес є бізнес.

Ще одним «бізнес-аспектом», який впливає на ситуацію і примножує лави захисників Кремля серед європейців, є любов багатих росіян до розкоші. Утім, навіть звичайний житель РФ витрачає на відпочинок більше грошей, ніж типовий європейець. Для кризового Півдня Європи це серйозний аргумент. Італійські, іспанські курорти, Андорра, яка водночас іще й вигідний офшор, радо чекають на клієнтів із РФ. Подекуди тамтешня інфраструктура вже перебуває у власності росіян, і це справляє не надто позитивний ефект на політику Євросоюзу. За даними «Радіо Свобода», 40% адриатичного узбережжя Чорногорії вже мають російського власника. В країні, що прагне вступу до НАТО, такий показник стає додатковим важелем тиску для Москви.

ІТАЛІЙСЬКІ, ІСПАНСЬКІ КУРОРТИ, АНДОРРА РАДО ЧЕКАЮТЬ НА КЛІЄНТІВ ІЗ РФ. ПОДЕКУДИ ТАМТЕШНЯ ІНФРАСТРУКТУРА ВЖЕ ПЕРЕБУВАЄ У ВЛАСНОСТІ РОСІЯН, І ЦЕ СПРАВЛЯЄ НЕ НАДТО ПОЗИТИВНИЙ ЕФЕКТ НА ПОЛІТИКУ ЄС

СТАРІ ЗВ'ЯЗКИ

Водночас якраз серед колишніх соціалістів та комуністів у Східній Європі найбільше тих, хто творить так звану мережу старих політиків «на службі» у Кремля. Найяскравішим прикладом, звісно ж, є Гергард Шредер, про якого багато говорили й писали. Від решти європейських політиків «на боці зла» його відрізняє факт, що він опинився в їхній когорті вже маючи добре напрацьовану базу контактів, і теперішнім успіхом своєї лобістської роботи Москва багато в чому завдячує саме контактам Шредера. До цієї мережі належать і колишні агенти спецслужб, як-от особистий друг Путіна, виконавчий директор «Північного потоку» Маттіас Варніг та особистий друг чеського президента Мілоша Земана із серйозними зв'язками у Москві, ко-

лишній полковник чехословацької армії Зденек Збитек.

Як стверджує чеський журналіст Ярослав Спурний, Збитек у 1989 році хотів кинути проти тодішньої опозиції війська. Пізніше саме він створив «Клуб Росія» (Klub Rusko), організацію, яка є основним лобістом і пропагандистом кремлівських інтересів у Чехії. Земан часто з'являвся на її зустрічах. За даними чеського часопису Respekt, Збитек запрошував теперішнього чеського президента на зустрічі форуму «Діалог цивілізацій», засновником якого є близький друг Путіна й головний російський залізничник Владімір Якунін, на острові Родос. «Один із моїх друзів сказав, що проблеми України, а там, як ви знаєте, закінчилася громадянська війна, це щось як грип», – повільно розтягуючи голосні звуки російських слів і в такт цьому похитуючись, промовляв чеський президент у невеликій залі десь на залитому гарячим сонцем грецькому острові.

Після цієї поїздки, яку Земанові, його дружині та чотирьом найближчим співробітникам оплатили організатори зібрання (і зовсім не вперше, бо його президентську кампанію, наприклад, фінансував ЛУКОЙЛ), чеський журнал «Respekt» вийшов із промовистим заголовком «Земану платять росіяни».

Чеський президент до того ж намагається самостійно займатися зовнішньою політикою своєї держави. Недавно чеські медіа багато писали, що він незадоволений роботою посольства в Україні, бо те начебто не налагодило співпраці з місцевими етнічними чехами. Втім, у серпні, тобто коли «проблеми» ще не було, джерела журналу «Respekt» повідомили, що Земан хоче змінити свого дипломатичного представника в Києві Івана Почуха на теперішнього прес-секретаря компанії із серйозними контрактами в Росії ALTA Антоніна Мургаша. Очевидно, причиною таких зауважень глави держави, тоді як в МЗС Іваном Почухом задоволені, є проукраїнська позиція останнього.

Земан не єдиний серед східноєвропейських лідерів, який віддано виступає із пропутінських позицій. До його «клубу» належать і соціал-демократ, прем'єр-

Успіх лобістської роботи Кремля багато в чому завдячує старим контактам Ґергарда Шредера

ЄВРОПЕЙСЬКІ КРАЙНІ ЛІВІ ТА ПРАВІ ПАРТІЇ ВИКОНУЮТЬ РОЛЬ ПРИМАНКИ. ВОНИ ЧАСТО ПРОВОДЯТЬ МІТИНГИ, МАРШІ ЧИ АКЦІЇ З ПРОРОСІЙСЬКОЮ РИТОРИКОЮ ЩОДО УКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ

міністр Словаччини Роберт Фіцо, і консервативний прем'єр Угорщини Віктор Орбан. Серед країн колишнього соцтабору поза значним впливом Росії нині залишаються хіба що Польща та держави Балтії, попри великі російські діаспори «соотечественників» у останніх. Це дещо насторожує, адже повертає бодай ситуативну, але перевагу прокремлівських еліт у Вишеградській трійці. Хоча останній факт не

означає, що така підтримка є в суспільстві.

ЛІВА РУКА ПУТІНА

«Я 25 років працював журналістом, і мене вчили брехати, зраджувати й не казати правди, але, спостерігаючи впродовж останніх місяців, як німецькі та американські ЗМІ намагаються принести війну до Європи, [...] Росії, маю сказати, що це неправильно. Те, що я робив у мину-

лому, маніпулювання людьми, створення пропаганди проти Росії – це неправильно, як і те, що мої колеги роблять і робили», – ці слова немовби з паралельної реальності, проте вони належать колись відомому і впливовому німецькому журналістові, одному з колишніх редакторів Frankfurter Allgemeine (який, утім, має сумнівне теперішнє) Удо Ульфкотте. Те, що для нашого вуха звучить як цілковита нісенітниця, шукачеві альтернативного джерела інформації (а саме на них розрахована такого ґтибу конспірологія Russia Today) може видатися ще одним мотивом не довіряти власній пресі чи урядові. На цей сюжет поведеться дуже малий відсоток глядачів, проте більшість задумається. Такі як Ульфкотте – лише зовнішній подразник без серйозного «якісного» ефекту, на відміну, скажімо, від іншого німецького журналіста й лобіста Росії – Александра Рара. Цей сюжет, як і багато подібних від російського рупора пропаганди, а також якісніше замаскованих із достойніших видань чи промов (наприклад, того ж таки Рара), спрямований, на один вірус сучасного європейського суспільства – антиамериканізм та євроскептицизм.

Після воєн в Іраку та Афганістані, скандалів із прослуховуванням для багатьох європейських суспільств США залишилися складним союзником.

Звісно, що з початком російського вторгнення до України уряди й деякі політики змінили свій підхід до Вашингтона, проте суспільства, нашіпговані конспірологією Russia Today, інформаційним безладом російських тролів у соцмережах разом із прокремлівським викладом української історії в університетах, залишаються в стані недовіри до США й мають викривлене бачення нашої країни.

До збереження політики анти-американізму докладаються ще й мережі лівих політиків. Вони можуть не виступати із цілком пропутінських позицій, як деякі крайні партії того самого крила на зразок німецьких «Лівих», проте намагаються «задобрити» Путіна. Це, наприклад, соціал-демократи старшого покоління, які часто вже відійшли від політичного життя, але все ще мають у ньому серйозний вплив. Такі як экс-канцлер Німеччини Гельмут Шмідт, колишній прем'єр-міністр Італії Романо Проді, старша генерація італійської Демократичної партії. Саме через позицію останньої політика молодого прем'єра Маттео Ренці бачиться такою роздвоєною: йому доводиться балансувати між старим комуністичним табором та молодим демократичним.

Крайні ліви та праві партії виконують роль приманки. Вони часто проводять мітинги, марші чи акції з проросійською риторикою щодо українського конфлікту. Італійський публіцист Массіміліано ді Паскуале пригадує один із «антифашистських» великих мітингів у центрі Рима після трагедії в Одесі. За його словами, більшість учасників зібрання була колишніми членами Італійської комуністичної партії, серед яких багато хто – викладачами місцевих вишів. Слабкий голос України в європейському академічному просторі – це серйозна проблема, з якою іноді стикаються навіть деякі наші-таки студенти, що навчаються за кордоном. Адже цілі покоління європейців, особливо на Півдні, де до України географічно «далеко», читали її історію крізь викривлені скельця російських окулярів.

Якщо рушити Півднем трохи далі на схід, то трапляється ще один «історичний аргумент»: прив'язаність деяких балканських країн до Росії як до «країни-визволительки», причому пам'ять тягнеться ще з часів звільнення від Османської імперії. В країнах із таким сентиментом

Москва може добре маніпулювати поняттям «слов'янського братерства» чи «єдності». Це нині дуже добре спрацьовує в Сербії чи Болгарії, разом, звісно ж, із щедрим фінансуванням. Так, є дані Wikileaks про співпрацю з російським посольством болгарської партії «Атака».

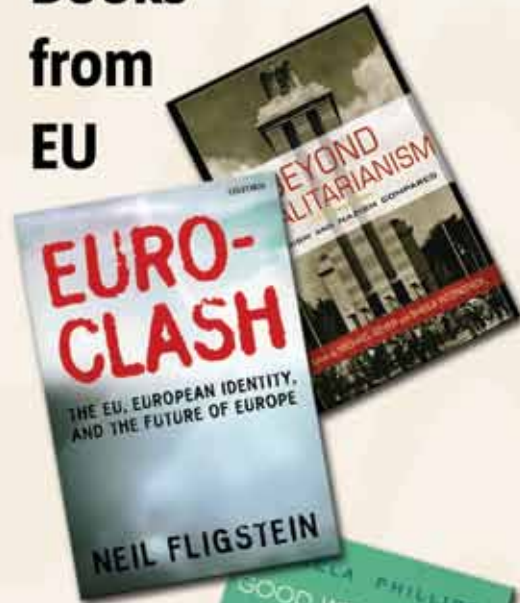
ГРОШІ НА ВІТЕР

\$10 млн, витрачених російським урядом останнього року на роботу піарників із компанії Ketchum, найманці – пропагандисти й лобісти з Portland Communications, Hudson Sandler чи G+ Europe, вигадані професори, теорії змови, які поширює Russia Today чи будь-які інші державні російські медіа, відвертий підкуп – усе це не діяло б, якби не знаходило свого «клієнта» в кожній із країн. Проблема України не в тому, що «нас не люблять», а в тому, що Кремль навчив любити його і знайшов ключ до «серця» до кожної з країн. Москва вже майже 10 років веде таку цілеспрямовану роботу. 2006-го стартувала співпраця із Ketchum, у 2005-му розпочав мовлення канал Russia Today, який уже впродовж першого року мав 60 млн бюджету.

Утім, людський фактор у вигляді куплених лобістів, журналістів чи політиків – це лише верхівка айсберга. Російські гроші часто приходять до західного світу зі своїми правилами, які надто відрізняються від європейських. Це такі собі віруси корупції, які можуть інфікувати європейські суспільства, у котрих вона коли і є, то дуже добре прихована. На думку Померанцева, важливішим у цьому сенсі є питання, чи може Росія пришвидшити або ж посилити якісь процеси на Заході, бо системи відмивання коштів через офшори та приховування того, кому що насправді належить, придумала не вона. «Росія використовує те, що є, і, звісно ж, посилює», – додає медійник.

Зацікавленість багатими «фрикаками» з РФ і гра без правил на зближення з Кремлем здатні насадити на Заході російські практики та реальність, коли на чорне кажуть «біле», а на біле – «сіре», й посилити хвороби, які там уже є. Нинішня війна на Донбасі – це добрий приклад. Щоб протистояти Кремлю, Україна та держави ЄС повинні розуміти, які слабкі ланки кожної з країн він використає і на яку з ран наступного разу схоче насипати солі. ■

New Non Fiction Books from EU

м. Київ
вул. Лисенка, 3
тел.: (044) 235-88-54

www.book-ye.com.ua

Захід: між інтересами і цінностями

Захід, якщо він хоче вільно і нормально розвиватися, не може допустити гегемонії відсталого та паразитарної Росії, яка диктує свої вбогі правила решті світу

Автор:
Ігор Лосєв

Агресія Кремля проти України, крах повоєнної системи міжнародних відносин, зокрема абсолютна недовірливість Будапештського меморандуму 1994 року, розгубленість Заходу щодо «поствеймарської» Росії покликали до життя дискусії про те, чому Москва з її авторитарно-тоталітарною системою має такий величезний вплив на демократичний світ, чому саме вона диктує йому порядок денний, демонстративно і натхненно нехтуючи всіма сталими нормами міждержавного співжиття.

Тут йдеться не лише про потугу справді традиційно підступної «візантійської» дипломатії

Кремля (хоча вона більше спирається на брутальну силу, ніж на вміння), а й про фундаментальну об'єктивну двоїстість західної цивілізації. Захід – це ринок як основа економіки і демократія як основа політики. Якщо демократія – це цінності, то ринок – це інтереси. І вони перебувають у постійному конфлікті між собою. Не можна сказати, що тут завжди перемагає одне або друге. Є безліч чинників, що забезпечують тріумф цінностей над інтересами чи навпаки. Захід буквально розп'ятий між тими контрверсійними реаліями.

Живою ілюстрацією цього є нинішня французька проблема з продажем Росії вертольотоносців Mistral. Москва навчилася вірту-

Аж до початку Другої світової війни ставлення західних демократичних потуг до нацистської Німеччини було доволі толерантним, а в 1936 році демократи охоче і з ентузіазмом поїхали до Гітлера на Олімпіаду

озно грати на суперечностях між ідеєю і гендлярським розрахунком. Адже велика спокуса... Утім, то не лише московське мистецтво. Демократичний Захід спокушав і інші антидемократичні режими. Можна згадати, що аж до початку Другої світової війни ставлення західних демократичних потуг до нацистської Німеччини було доволі толерантним (і це незважаючи на похмури нюрнберзькі расові закони!), а в 1936 році демократи охоче і з ентузіазмом поїхали до Гітлера на Олімпіаду...

Над Заходом тяжів і тяжіє принцип: «Бізнес за будь-яку ціну! Бізнес всупереч усьому!», що підтверджує тезу класиків марксизму про те, що буржуй за дуже великий відсоток прибутку

готовий продати навіть мотузку, на якій його повісять.

США і Європа активно співпрацювали з більшовицьким СРСР у 20-ті, 30-ті роки ХХ століття, незважаючи на те що він не приховував своїх намірів щодо буржуазного світу. Що вже казати про екстрим-комуністів, якщо навіть відносно ліберальний Хрущов наприкінці 1950-х, перебуваючи з візитом у Сполучених Штатах, лагідно пообіцяв американцям: «Ми вас закопаємо!». Показово, що США встановили дипломатичні відносини з Радянським Союзом під час Голодомору в Україні. В Америці була Велика депресія, тому бізнес над усе...

Перші п'ятирічки в СРСР, індустріалізація закінчилися б гарантованим провалом (насамперед після скасування непу) без усебічної допомоги західних фірм, особливо у військово-промислового комплексу. Російські історики Дьяков і Бушуєва свою книжку, присвячену тому, як Радянський Союз допомагав розбитій у Першій світовій війні Німеччині відновлювати ВПК, назвали «Нацистський меч кувався в СРСР». А комуністичний меч кували демократичні західні країни...

Аж до початку 1930-х у СРСР не було своєї тракторної, а відтак і танкової промисловості. А за 12 років він уже мав на озброєнні 24 тис. танків власного виробництва. Зрозуміти цей феномен неможливо, не торкнувшись ролі в організації такого дива американського фахівця Альберта Кана. Як стверджує російський історик Дмитрій Хмельницькій, фірма Кана «...спроєкувала між 1929 і 1932 роками 521 (за іншими даними 571) об'єкт. Це передусім тракторні (себо танкові) заводи в Сталінограді, Челябінську, Харкові, Томську; автомобільні в Челябінську, Москві, Сталінограді, Нижньому Новгороді, Самарі і заводи верстатів у Калузі, Новосибірську, Верхній Салді; прокатний стан у Москві і ливарні заводи в Челябінську, Дніпропетровську, Харкові, Коломні, Люберцях, Магнітогорську, Сормові, Сталінограді...»

Кан охопив своєю діяльністю мало не всю радянську військову промисловість. Багато років ці факти в СРСР ретельно приховувалися, та й у США розповіді про них були не дуже популярні.

Дмитрій Хмельницькій пише: «У 1931 році працівник фірми Кана інженер Вільям Х. Брасс, повернувшись до США, поділився своїми враженнями про роботу в СРСР із журналістом детройтської газети. Він розповів про чорний ринок, про неможливість покинути країну, про дикую судову систему, про таємну поліцію й житлову проблему. І про те, чого найбільше боялися в Сполучених Штатах, – перетворення цивільної промисловості на військову. Ще серйозніше було припущення Брасса про те, що контракт Кана з Радянським Союзом включав пункт про сприяння поширенню комунізму в США. Альберт Кан негайно виступив зі спростуванням у пресі, але сумнівів із приводу діяльності своєї фірми в СРСР розвіяти не зміг».

Радянський уряд запропонував Кану в 1930 році пакет замовлень на будівництво промислових підприємств у Радянському Союзі на \$2 млрд, що на початок 2000-х було еквівалентно \$220 млрд (!).

Звідки ж бралися долари на оплату таких фантастичних за масштабами замовлень? А то була вартість життя мільйонів українських селян, які загинули в 1932–1933 роках, тому що в них забрали хліб, який відправляли на експорт. Сталін визнавав це в листі Молотову: «Мікоян повідомляє, що заготівлі зростають і щодня вивозимо хліба 1–1,5 млн пудів. Думаю, що цього замало. Треба підняти тепер (норму) щоденного вивозу до 3–4 млн пудів мінімум. Інакше ризикуємо залишитися без наших нових металургійних і машинобудівних (Автозавод, Челябзавод тощо) заводів... Себо треба несамоовито форсувати вивезення хліба».

Цікаво, що й тоді, як зараз, Москва віртуозно використовувала конкуренцію і суперечності між західними країнами й фірмами, зокрема протиставляючи США та Європу. Між іншим, Сталін писав про це Кагановичу влітку 1931 року: «Через валютні утруднення і неприйнятні умови кредиту в Америці виступаю проти будь-яких замовлень на Америку. Пропоную заборонити нові замовлення на Америку, припинити всілякі переговори про нові замовлення і за можливості розірвати вже укладені угоди про попередні замовлення з

перенесенням їх у Європу...» Каганович підтримав вождя і повідомив: «З'ясувалося, що 80–90% замовлень для Челяббуду можна розмістити в Англії». Американців почали витісняти, міняючи їх на європейців, і в 1935 році на радянських заводах працювало 1719 німців, 871 австрієць і тільки 308 американців. Цікаво, що до приходу Гітлера до влади німецьких фахівців на підприємствах Союзу було набагато менше.

Важко не погодитися з істориком Хмельницьким: «Дуже велика імовірність того, що якби Кан не порозумівся зі Сталіном у 1929 році й не спроєкував йому найбільші у світі танкові заводи, то, можливо, не вистачило б у Сталіна рішучості укласти в 1939-му пакт із Гітлером, щоби спільно розпочати війну за переділ світу». А фірма Альберта Кана існує дотепер...

Звісно, для українців дуже важливим і болючим є питання про те, що переможе сьогодні в західному суспільстві: цінності чи інтереси? І це питання не академічне, питання життя чи смерті не тільки, до речі, для України, а й щонайменше для цілої Центрально-Східної Європи.

Нині за максимально раціонального підходу можна констатувати, що інтереси і цінності Заходу збігаються, бо якщо Кремлю

МОСКВА НАВЧИЛАСЯ ВІРТУОЗНО ГРАТИ НА СУПЕРЕЧНОСТЯХ МІЖ ІДЕЄЮ І ГЕНДЛЯРСЬКИМ РОЗРАХУНКОМ

буде дозволено зламати світовий порядок, то пануватимуть не норми права, не економічні розрахунки, а брутальна сила і нахабство, які швидко перетворять життя на суцільний хаос, на війну всіх проти всіх, що неминуче зробить абсолютно неможливим без'ядерний світ. Адже кожна держава, яка захоче вижити, буде змушена, не сподіваючись на гарантії, що геть нічого не варті, створювати свій баланс страху для можливого агресора.

Політичний та економічний анахронізм не може бути примусовим зразком для людства. Сьогодні Заходу, щоб захистити свої інтереси, треба виходити з цінностей. ■

У тилу Європи спокій

Західна громадськість здебільшого сприймає воєнні дії в Україні або напруженість у державах Балтії байдуже, не вбачаючи в цьому загрози власному способі життя

Автор:

Майкл Бініон, Велика Британія

Після падіння Берлінського муру Західна Європа була сповнена оптимізму й надії. Здавалося, з комуністичною системою покінчено практично без стрілянини. Країни Східної Європи, прив'язані до СРСР від часу завершення Другої світової війни, нарешті звільнилися від радянського ярма. Західна демократія триумфувала, з'явилася надія подолати розколи в Європі. Багато хто, крім того, сподівався, що закінчиться холодна війна. Це був «кінець історії», відповідно до відомого вислову історика Френсіса Фукуями.

Минула чверть століття, і з позиції сьогодення ці мрії, на жаль, бачаться наївними. Триципи в Європі нікуди не поділися. Відновлюються за давньої локальні ворожнечі, провокуючи збройні протистояння та конфлікти. Росія лишилася непередбачуваним і нестабільним партнером, який досі марить своєю могутністю. А з огляду на рішучий намір Владіміра Путіна повернути колишні республіки Радянського Союзу в орбіту впливу Москви за останніх 10 років відносини між Сходом і Заходом стають дедалі більш напруженими. Наслідки: коротка війна за Грузію та значно більш руйнівний конфлікт в Україні, що, за оцінками, уже забрав понад 3 тис. життів. Отже, холодна війна не скінчилася?

У різних конфліктах, що мали місце в Європі від часів падіння Берлінського муру, було вбито набагато більше людей, ніж за 40 років протистояння Сходу й Заходу після 1945-го. Попри те, влада західних країн здебільшого не готова визнати, що загроза з боку Мо-

Російський бізнесмен і кандидат у президенти на виборах 2012 року Міхаїл Прохоров і мер Лондона Боріс Джонсон фотографуються для промоції російського фестивалю «Масленица», 2011 рік

скви нині щонайменше така сама серйозна, як раніше. Чому ж Росію перестали вважати ворогом? Як вдалося Москві нейтралізувати опір своїм експансіоністським планам? Невже вона має ефективне лобі в усіх західних столицях?

ВОРОГ БЕЗ КОМУНІЗМУ НЕ ВОРОГ

Насамперед у ставленні Заходу до Росії змінилося те, що тепер, на відміну від часів холодної війни, Москва більше не вважається ідеологічним ворогом. Комунізм становив не лише мілітарну загрозу для західного світу, він вважався ідеологічним викликом, бо збирався перемогти капіталізм і змінити західний спосіб життя. Усі добре пам'ятають знамениту фразу Микити Хрущова: «Мы вас похороним». Саме ризик підкорення країн Західної Європи виявився стимулом до створення НАТО – оборонного альянсу на протиположний військовому та ідеологічному експансіонізму Москви.

Для багатьох людей цієї загрози, здається, вже не існує. Комунізм припинив своє існування як могутня політична сила й нічим не приваблює країни, що розвиваються. Хоча Росія і досі залишається ядерною державою з потужним військовим потенціалом, їй, вочевидь, не дорівнятися до США та їхніх союзників. Радянська армія вже не має наміру вирушати на рівнини Північної Німеччини. Ядерна війна між Сходом і Заходом видається немислимою.

Звісно, дедалі більш войовнича антизахідна риторика Путіна й відмова Москви співпрацювати із Заходом задля досягнення глобального миру непокоять і обурюють. Кремлівський лідер, схоже, вирішив протистояти західним ініціативам і підірвати західну політику щодо Близького Сходу в межах ООН та інших міжнародних організацій.

Однак мало хто вбачає в цьому початок нової холодної війни. Частково це пов'язано з

тим, що громадськість – принаймні в Західній Європі (чого не скажеш про колишні країни Варшавського договору) – вже не боїться вторгнення росіян. Частково – з тим, що західні виборці не готові збільшувати витрати на оборону, аби протистояти новим викликам. «Дивіденди від миру» витрачено, і платники податків не хочуть розкошелюватися більше на нарощування військової сили. А для країн, що не є безпосередніми сусідами Росії, куди серйознішу загрозу, ніж її агресія, становить ісламістський екстремізм.

Друга важлива зміна – об'єднання Німеччини. Німці добре усвідомлюють, що це стало можливим завдяки відмові Міхаїла Горбачова від дальшої підтримки НДР. За це німці досі вельми вдячні Росії і сподіваються, що їхнє почуття перейде в політичну дружбу, котра забезпечить стабільність і, як вони очікують, прибуткову ділову співпрацю сторін. Крім того, усвідомлення провини за страждання, що їх заподіяли росіянам нацисти, залишається досить сильним (хоч і не обговорюваним безпосередньо) фактором німецького політичного мислення.

Німеччина – найбільший і найбагатший після США член НАТО, тож позиція Берліна значною мірою зумовлює реакцію Альянсу на дії РФ в Україні. Тим часом навіть Велика Британія змінила своє бачення ситуації.

На відміну від французів чи німців британці ніколи не мали тісних відносин із Росією ані у воєнний час, ані в мирний. Упродовж холодної війни Сполучене Королівство було одним із найзавзятіших членів НАТО у справі протистояння комунізму та відсічі Росії. Між собою британці кепкували з ідеї президента Франції Шарля де Голля щодо «Європи від Атлантики до Уралу», називаючи її наївною та нереалістичною. Вважали, що той керувався радше мрією про славу та незалежність Франції, аніж реалістичною оцінкою радянського більшовизму.

Однак навіть тоді Велика Британія щиро захоплювалася тим, як росіяни воювали проти нацистів у Другій світовій, а також їхньою культурою. Їхні му-

зика, література, балет і театр відігравали важливу роль у культурному житті Сполученого Королівства. Антон Чехов для них мало не другий Вільям Шекспір, та й Шекспірові належить помітне місце в російській культурі. «Большой балет» уперше відвідав Лондон 1956 року, й відтоді мешканці британської столиці не припиняють захоплюватися ним (хоча деякі останні тури вважаються досить посередніми). Здобутки росіян – супутники й дослідження в галузі фізики – високо цінуються. А в Лондоні зведено пам'ятник Юрієві Гагаріну.

Таким чином, після падіння комунізму Лондон став для громадян РФ гостинним містом, куди з'їжджається чимало відвідувачів та іммігрантів. За оцінками, в ньому та його передмістях мешкає понад 200 тис. росіян (а це набагато більше, ніж у Берліні чи Нью-Йорку). Крім того, жителі Росії активно відправляють своїх дітей до британських шкіл та університетів. Їхній бізнес зробив Лондон своєю важливою базою на Заході. Британські банки фінансують російських підприємців. Акції компаній РФ котируються на Лондонській фондовій біржі. Велика Британія (насамперед компанія Shell та BP) – один із найбільших західних інвесторів у Росії. Крім того, неабияку роль відіграє той фактор, що молодше покоління росіян вільно володіє англійською. Спілкуватися їм нині легше, ніж будь-коли доти.

Активізація світової торгівлі та роль Росії як ринку збуту для товарів Заходу позбавили його бажання обривати ці нові зв'язки чи застосовувати санкції, які шкодять обом сторонам. Кремлю навіть не потрібне особливе лобі, яке застерігало б тамтешні країни не відмовлятися від цих контактів: їхні бізнесмени зазвичай самі попереджають про це.

КОЛИ МОВЧАННЯ – ЗОЛОТО

Натомість активні й очевидні спроби росіян вплинути на настрої Заходу мають радше протилежний ефект. Російська пропаганда залишається такою самою грубою та фальшивою, як і в радянські часи. Відмова

Москви брати на себе відповідальність за катастрофу малайзійського літака або заперечення військової присутності у Східній Україні розлютили уряди й громадськість західних країн. Виходить, що більше Кремль намагається лобювати свої інтереси на Заході, то підозрілишими багаться наміри Путіна.

У Британії залишається жменя колишніх комуністів, що підтримують Росію з огляду на давні ідеологічні симпатії. Однак їх небагато: це здебільшого люди старшого віку, що практично не мають впливу на політику європейських урядів, навіть у таких країнах, як Італія з її великими партіями, куди входять колишні червоні.

ОЧЕВИДНІ СПРОБИ РОСІЯН ВПЛИНУТИ НА НАСТРОЇ ЗАХОДУ МАЮТЬ РАДШЕ ПРОТИЛЕЖНИЙ ЕФЕКТ, БО РОСІЙСЬКА ПРОПАГАНДА ЗАЛИШАЄТЬСЯ ТАКОЮ САМОЮ ГРУБОЮ І ФАЛЬШИВОЮ, ЯК І В РАДЯНСЬКІ ЧАСИ

І все-таки Західна Європа та нові члени ЄС (надто Польща і держави Балтії) мають кардинально різні підходи до Росії. У колишніх комуністичних країнах до неї ставляться з величезною підозрою. У Західній Європі воєнні дії в Україні або напруженість у Балтії переважно сприймають байдуже. Водночас більшість західноєвропейців вважають РФ країною зі слабкою економікою, корупцією та схильністю до авторитаризму. Вони не вбачають у цьому загрози власному способу життя. Тим часом Сполучені Штати набагато більше переймаються Близьким Сходом та конкуренцією з Китаєм, аніж справами Москви. Серед західних політиків дуже мало апологетів російської політики чи Путіна: цю людину здебільшого зневажають. Попри застерення лідерів НАТО, основна маса західних виборців сприймає Росію як загрозу радше для її сусідів, аніж для глобального миру. ■

Лобізмократія

Україна не має достатньої підтримки на Заході ані в політичних колах, ані в середовищі експертів. Ситуація з мас-медіа та громадськістю краща, але не переможна

Автор:
Алла
Лазарева,
Париж

На західному дипломатичному небосхилі лише хмари. У короткий термін частина прихильних до України політиків відійшли від справ, поступившись місцем прагматикам або байдужим до українства чиновникам. Партія колишнього міністра закордонних справ Швеції Карла Більдта програла вибори, і от один із найкращих адвокатів Києва вже вийшов із великої політичної гри. Аналогічна ситуація з польським экс-керівником зовнішньополітичного відомства Радославом Сікорським. «Люди завжди важливіші за інституції», – любить наголошувати колишній посол Франції в Україні Філіпп де Сюрмен. І це справді так. Обама за пріоритетами аж ніяк не Рейган, Кемерон не Тетчер, і політичні наслідки від зміни персоналій у керівництві впливових держав та інституцій для України щоразу інші.

Замість консерватора Андерса фог Расмуссена керівником НАТО став соціал-демократ Єнс Столтенберг. «Уже відчутна зміна тону щодо Росії, – зауважив колега-міжнародник, який працює в Брюсселі. – Якщо Расмуссен висловлювався по-військовому чітко, Столтенберг має оксамитову, гнучку, дипломатичну манеру спілкування». Звичайно, вже за нового керівника НАТО зробило заяву про те, що ситуація в Україні критична і може ще погіршитися. Але Київ потребує підтримки зовсім іншого рівня. Альянс вагається, зволікає чимдалі більше, обмежується деклараціями. Отже, по факту реагує на серійні істерики Москви.

Не краща ситуація і в Європейській комісії. Назвати консерватора Жозе Мануела Баррозу проукраїнським було б перебільшенням, але йому не від-

мовиш в очевидній твердості характеру, почутті справедливості та вмінні відстоювати власну позицію. Він запам'ятовується на посаді голови Єврокомісії самодостатнім політиком, не схильним потрапляти під чужий, зокрема московський, вплив.

Як проявить себе його наступник ліберал Жан-Клод Юнкер? Поживемо – побачимо. Головне, щоб позиція цього політика стосовно РФ аж надто не збігалася з поглядами його співвітчизниці голови Парламентської асамблеї Ради Європи Анн Брассер. Вона не припиняє переговорів у різних форматах із головою російської Думи Сергієм Наришкіним, а 1 вересня навіть запросила відвідати Париж в обхід санкцій ЄС, які забороняють перебування Наришкіна на шенгенських територіях. Чому? «Бо діалог кращий за бойкот», – переконана Брассер.

Гнучкість, якщо не поступливість, керівництва міжнародних інстанцій дає змогу Москві лобіювати свій інтерес у цілком комфортних політичних умовах. До послуг Білокам'яної вражаюча група західних політиків та ціла армія лобістів. Від фахівців кулуарних перемовин до скороспечених «експертів з українських питань», більшість із яких про Україну ще півроку тому, мабуть, і не замислювалася.

«Як це можливо? – обурюється приятель, політичний журналіст Режис Жанте. – От я знаю в Парижі трьох політологів, яким є що сказати про Україну: Александру Гужон, Юлію Шукан, Анні Добантон... Але до участі в теледебатах на українські теми запрошують переважно зовсім інших людей. Або відверто прокремлівських Жака Сапіра та Дмитрія де Кошко, або взагалі якихось дивних осіб...»

Чому все так від початку воєнних дій в Україні? У Парижі працює кілька десятків консалтингових та комунікаційних компаній, які, зокрема, продають телебаченню «нові обличчя». Або не зовсім нові, а ті, які вже є в асортименті. За інформацією *Тижня*, добра третина з них має постійних клієнтів або з Росії, або з проросійських політично-бізнесових кіл Франції. «Лобісти чинять на контент телебачення набагато більший вплив, ніж може здаватися зовні, – ділиться інформацією колега, яка 10 років пропрацювала на одному з французьких каналів. – Скажімо, колишній міністр закордонних справ Юбер Ведрін – власник невеличкої консалтингової фірмочки, клієнтура якої є, зокрема, і в Москві. Саме тому його ніколи не буває мало ні на радіо, ні на телебаченні».

Довести, що тези виступів Ведріна надиктовані безпосередньо з Кремля, непросто, але очевидно, що воду він лє саме на московський млин, не уникаючи правових маніпуляцій. «Втручання Росії у події в Україні не її провина, Москву спровокувала Америка», – доводить отетерілій аудиторії фаховий дипломат. Хто-хто, а Ведрін не може не знати, що й у цивільному праві – а що вже казати про міжнародне! – кожен дієздатний суб'єкт відповідає за себе сам. Держава не може «об-

ражатися» – почуття є суб'єктивною категорією з царини психології. Але Юбер Ведрін і Жак Сапір не втомлюються розповідати, яке «приниження» відчула РФ від буцімто даної Горбачову та невиконаної обіцянки про нерозширення НАТО.

Щоправда, документа з такими обіцянками ніхто ніколи не бачив. «Це була усна домовленість», – відбивається від скептиків колишній крайній лівий економіст, а нині консультант крайнього правого «Національного фронту» Жак Сапір. Це нічого, що сучасне міжнародне право ніколи не визнавало невідтверджені розмови базовими складовими геополітики. Саме Сапіра, який не володіє українською та не приховує симпатій до Сталіна, запрошують на теледебати про Україну чи не щотижня. Цікаво, чому?

Політичний клас Франції озвучує ті самі кліше й тези, які просуває «експертне», а насправді лобістське середовище. Крайні праві, крайні ліві, радикальні євроскептики та дешиця поміркованих політиків, вправно використовуючи демократичну риторичку, активно обговорюють «законність російських інтересів в Україні», «нестерпну американську влізливість» та інші технології, скеровані на легалізацію московського загарбництва.

«Дозволити митні преференції для України – це зневажити стандарти демократії», – вважає Марін Ле Пен, лідерка «Національного фронту» і політична союзниця Путіна

ГНУЧКІСТЬ, ЯКЩО НЕ ПОСТУПЛИВІСТЬ, КЕРІВНИЦТВА МІЖНАРОДНИХ ІНСТАНЦІЙ ДАЄ ЗМОГУ МОСКВІ ЛОБІЮВАТИ СВІЙ ІНТЕРЕС У ЦІЛКОМ КОМФОРТНИХ ПОЛІТИЧНИХ УМОВАХ

«Ми ж не станемо сваритися з Росією через таку дрібничку, як Крим?» – вдає наївного Жак Атталі, якого називають політичним батьком президента-соціаліста Франсуа Олланда. «Дозволити митні преференції для України – це зневажити стандарти демократії», – проголошує в стінах Європарламенту Марін Ле Пен, лідерка «Національного фронту». «То депутат Аймерік Шопрад, який їздив «спостерігачем» на «референдум» у Криму, підсунув їй інформацію, – підказує колега, який працює в Брюсселі. – І про «злочинну державу Україну, яка винищує власних мирних громадян», і про «донецьких школярів, котрі гинуть під час уроків від снарядів українського війська»... Я їх бачив разом якраз перед дебатами про угоду з Україною. Він їй щось надиктовував».

За прогнозами соціологів, Марін Ле Пен майже напевне вийде у другий тур наступних президентських виборів. Якщо до 2017-го французький політичний клас не явить світу принципово нового, яскравого, харизматичного лідера, Ле Пен має шанси стати наступним керівником Франції. Про цю очевидність не люблять писати в пресі, але сьогоднішня розкладка саме така. Для України вона не обіцяє нічого хорошого.

Чому московські аргументи так добре приживаються на західному й, зокрема, французькому ґрунті? Причин кілька. Перша та очевидна – ідеоло-

фронту», а й із журналістами, які пішли працювати на франкомовний канал ProRussia TV, організаціями, оформленими як громадські, такими як «Континентальна єдність», що відкрито залучає найманців воювати на боці Росії на Донбасі. Кремль уміло грає на антиамериканських почуттях і лівих, і правих радикалів, а також не забуває принагідно декого з них працевлаштовувати.

Друга причина – інертність споживачького суспільного прошарку, який не опирається інформаційній агресії Росії і не те щоб стає активним колабораціоністом, але відмежовується від дратівливої, контраверсійної теми. «Ти думаєш, чому про «Ісламську державу» преса щодня подає стільки інформації, а про Україну майже не пише? – ділиться думками Фредерік, викладач політології в одному з паризьких університетів. – Через те, що найбільша в Європі мусульманська громада живе саме у Франції? Зовсім ні. Це самозахист. Рефлекс не думати про те, що лякає. Україна географічно набагато ближча за Ірак та Сирію. Отже, краще, образно кажучи, накрити голову подушкою та уявляти, що ніякої війни там немає».

Саме у Франції іноземним лобістським політичним структурам працювати не так складно: вони майже не наражаються на активний спротив аморфного, розімлілого суспільства. Єдиним, мабуть, ефективним заслоном лишається кастовість французької верхівки, де престижні дипломи кількох французьких вишів відіграють ту роль, яку колись виконував дворянський титул. Але все відносно. «Демократія перетворюється на лобізмokratію», – жартує Фредерік. Чи не жартує? «Часто виникає таке враження, що навіть коли Євросоюз підтримує Україну, то економічні інтереси, зокрема енергетичні, по факту впливають більше», – зізнається німецький депутат Європарламенту Ребекка Гармс. Ось такі цінності. А як назвати суспільство: постіндустріальним, постдемократичним, інформаційною цивілізацією чи лобізмokratією – то вже справа смаку. ■

Кризовий менеджмент по-кремлівськи

Сильний лівий рух, економічна криза та євроскептицизм створюють Кремлю широке поле для маніпуляцій у південних країнах ЄС

Автори:
Ольга
Ворожбит,
Олеся
Огризко

Минуло тижня представники української громади, котрі проводили культурно-просвітницький захід у стінах Мадридського університету, стали жертвами жорстокої поведінки радикально настроєних молодих іспанців. Це аж ніяк не перший напад на українських активістів у королівстві. Схожа історія трапилася з італійським публіцистом Массіміліано Ді Паскуале, який мав презентувати свою книжку «Ucraina terra di confine» («Україна. Держава на межі») у місті Вікторіо-Венето. Facebook-сторінку зібрання заповнили неприємними повідомленнями про учасників дискусії, називаючи їх фашистами, що й змусило Ді Паскуале та інших промовців відмовитися від участі в цій події.

ЛІВИ ПРОТИ ПРАВИХ

Щоб зрозуміти теперішні настрої громадян і політичних еліт Іспанії, Італії та Греції, достатньо проглянути їхню історію після Другої світової. У першій зі згаданих країн це насамперед протистояння правих і лівих та ера Франко. Рівень неприязні до останнього в сучасній Іспанії накладає поміт-

ний відбиток на суспільний дискурс усередині країни: в політичній палітрі краще триматися лівого боку.

Це підтверджується останніми тенденціями в державі, де виникають потужні ліві рухи, партії та об'єднання. Яскравим прикладом служить партія «Подemos», яка існує лише від січня 2014 року, але вже під час травневих виборів до Європейського парламенту набрала майже 8% і дістала 5 із 54 іспанських місць у ньому. Не дивно, що нові соціалісти королівства, яким традиційно притаманний євроскептицизм, проголосували проти Угоди про асоціацію України з ЄС. Так само характерна для них опозиція до «сучасного західного імперіалізму». Відповідним чином це підживлює вже давно нелюбов до США й певне захоплення Росією на міжнародній арені. А перекручена журналістами РФ інформація про українські події – особливо під час Майдану – має серед іспанської аудиторії вдячних слухачів. Вони розглядають це крізь призму приходу до влади праворадикальних сил.

Симпатії до Росії в певній частині населення Іспанії є даниною

ще одному історичному епізоду – підтримці республіканців під час місцевої громадянської війни 1936–1939 років Радянським Союзом. Хоча ліві сили тоді й зазнали поразки, елемент вдячності Москві залишився.

Для Італії характерним було переважання прорадянського та проросійського дискурсу в гуманітарній сфері. «Після Другої світової війни в італійському суспільстві склався певний компроміс між Християнсько-демократичною та Комуністичною партіями. Попри те що християнські демократи були керівною політсилою, питання освіти й культури передали комуністам», – каже Массіміліано Ді Паскуале. Італійські комуністи в 1960-х були найбільшою такою партією по західний бік залізної завіси й отримували серйозне фінансування з СРСР. Тому, за словами публіциста, сформувалися цілі покоління, які знають і розуміють історію та Україну через прорадянське й промосковське тлумачення. Ці викладачі або вже і їхні учні досі мають вплив і працюють в університетах.

В Італії, подібно до Греції, підтримку Кремлю забезпечують по-

пулістські партії як крайньо лівого, так і крайньо правого спрямування. Складна економічна ситуація забезпечує популістам відчутну підтримку на виборах. В Італії до таких належить «Рух 5 зірок» на чолі з відомим коміком Беппе Грілло, який на минулих перегонах посів третє місце, набравши аж 25,5%. Іншим таким представником є «Північна ліга», яка дістала 4,1% голосів. «Дії Брюсселя та НАТО підривають наші відносини з Москвою, які тепер доведеться відновлювати», – заявив лідер «Ліги» Маттео Сальвіні, який нині є депутатом Європарламенту, напередодні свого візиту до столиці РФ. Звідти він 12 жовтня полетів до анексованого Росією Сімферополя для зустрічі із Сергієм Аксьоновим.

«У Греції є три прокремлівські за своєю суттю політсили: це Комуністична партія, яка збереглася ще з тих часів, коли її фінансував СРСР, неонацистський «Золотий світанок» та антинатовська «Сіріза», – каже Костянтин Федоренко, аналітик з Інституту євроатлантичного співробітництва. Усі вони офіційно висловлювалися про події в Україні як про щось на зразок імперіалістичного вторгнення Заходу. Чи дослухаються до їхніх думок? За даними останніх опитувань, ліворадикальна «Сіріза» може на наступних виборах обійти партію нинішнього загалом проєвропейського прем'єра Антоніса Самараса «Нова демократія» на 2,5–8%.

ДРУЖБА ГАМАНЦЯМИ

Південні країни Євросоюзу – одні з найбільш бідних його членів. Світова фінансова криза разом із негараздами єврозони боляче вдарили по цих і без того не передових економіках ЄС. Питання демократії, свободи та прав людини в Україні мало хвилюють іспанців, котрі саме переживають не найкращі свої часи: рекордні показники безробіття (25%), зростання еміграції, особливо серед молоді (країну покинуло близько 500 тис. осіб, що на 80% перевищує показник 2012 року), постійна інфляція, бюджетний дефіцит (5,5% ВВП) тощо. Допомоги від Мадрида чекати годі. Греції шість років рецесії та середнє падіння зарплат на 30% теж не додають бадьорості й віри у світле майбутнє ЄС.

Понад те, суспільні настрої свідчать про нерозуміння необхідності бодай фінансово допомагати Україні, якщо в самому Євросоюзі безліч «нужденних». Тим паче це стосується гіпотетичного розширення ЄС на схід: при вступі менш розвинених країн «страждають» такі, як Іспанія та Греція, котрі вже звикли отримувати величезні фінансові вливання із центрального бюджету Союзу.

На цьому тлі Росія, котра (хоч і з сумнівним успіхом) поки що вдає із себе економічно сильного гравця на міжнародній арені й не просить грошей у Брюсселя, бачиться привабливішою. Та й торгівля з нею в Іспанії, наприклад, більша, ніж з Україною. Особливо значно вона зросла останніми роками (€11 млрд у 2013-му), додавши 37% порівняно із 2010-м. У греків Росія взагалі основний торговельний партнер, а обсяги торгівлі з нею (\$12,5 млн) навіть більші, ніж із Німеччиною. Рим, своєю чергою, другий у ЄС бізнеспартнер для Москви після Берліна. Хоча інвестиції РФ до італійської економіки перевищують італійські до російської майже вдвічі (особливо це стосується енергетичної галузі). Так, ЛУКОЙЛ володіє нафтопереробною компанією ISAB, «Газпром нефть» – заводом із виробництва мастильних матеріалів Chevron Italia.

Є питання, в яких нинішній грецькій владі потрібна Росія. За словами Федоренка, вони стосуються приватизації підприємств, бо це одна із ключових цілей для Греції. «Зокрема, «Газпром» був зацікавлений у тому, щоб придбати газову компанію, залізницю й порт Салоніки», – каже експерт. Втім, на його думку, з огляду на теперішню ситуацію в ЄС жодну з цих оборудок не буде доведено до кінця.

Грецька економіка достатньо постраждала від санкцій, які застосувала у відповідь на обмежувальні заходи ЄС Росія, бо ж остання була доволі значущим ринком для греків. Це, на думку Федоренка, дещо змінило тон дискусій у медіа, які стали критичнішими до Кремля. Крім того, Євросоюз пообіцяв компенсацію втрат, спричинених санкціями, фермерам Півдня ЄС.

Важливим фактором є російський туризм у всіх трьох країнах. 1,5 млн росіян відвідали Іспанію

1,5 млн
росіян відвідали Іспанію 2013 року, витративши рекордні **€2,35 млрд**, що відповідає **4%** усіх доходів цієї країни від туризму

2013 року, витративши рекордні €2,35 млрд, що відповідає 4% усіх доходів цієї країни від туризму. Додаймо до цього купівлю громадянами РФ нерухомості, що частково рятує королівство від проблеми надлишку житла, масово побудованого під час буму, що став одним із каталізаторів банківської, а потім і фінансової кризи в Іспанії. Близько 1 млн російських туристів відвідали торік Грецію та Італію.

М'ЯКА СИЛА

Історичні паралелі й потужні ліві рухи в Іспанії та Італії дають кремлівським технологам змогу проводити досить вдалі маніпуляції зі сприйняттям ситуації в Україні. Наприклад, на Іберійському півострові росіяни ставлять акцент серед місцевої аудиторії на правому радикалізмі, що дає безперечні результати. У великих містах проводять «просвітницькі» заходи антиукраїнського спрямування, досить ефективно працює інформаційний відділ російського посольства у Мадриді, журналісти деяких іспанських провідних видань сидять в офісах

ПОТУЖНІ ЛІВІ РУХИ В ІСПАНІЇ ТА ІТАЛІЇ ДАЮТЬ КРЕМЛІВСЬКИМ ТЕХНОЛОГАМ ЗМОГУ ПРОВІДИТИ ДОСЯГ ВДАЛІ МАНІПУЛЯЦІЇ

Москви й висвітлюють звітні події в Україні, проводяться систематична робота з розумовими центрами.

Потужної української відсічі, на превеликий жаль, немає. Ні державної, ні громадської. У дипломатичних представництвах нашої держави – скорочення й суцільне недофінансування, а діаспора надто слабка. Попри те що українська громада Іспанії одна з найчисленніших у Європі, вона є досить молодою, а її силу та можливість лобювання не порівняти з тими, що в США або Канаді. З українською спільнотою в Італії ситуація схожа. Хоч і є кафедра україністики в римському університеті «Ла Сап'єнца». Також там існує Італійська асоціація українознавчих студій. Утім, їхніх зусиль замало, щоб подолати панівний проросійський дискурс у суспільстві та вплив у політиці. ■

Погляд на Україну із Празького града

Закордонну політику Чехії формує не Празький град (читай: президент), за неї відповідає уряд. Однак незаперечним фактом залишається досить сильний неформальний вплив глави держави.

ВАЦЛАВ ГАВЕЛ

За часів Гавела (1990–2003) Празький град справді був однією з кількох інституцій, звідки реально впливали на міжнародні західні організації, щоб вони відкрилися для нових членів із колишнього радянського блоку, а кордони Заходу посунулися ще найдалі у східному напрямку. Цей гавелівський принцип підтримував і тодішній чеський уряд на чолі з прем'єром Вацлавом Клаусом. Однак про Україну в цьому контексті ніхто особливо не замислювався. Від розпаду Радянського Союзу аж до Помаранчевої революції, яка відбулася майже через два роки після того, як Гавел пішов із посади президента, на Україну дивилися зовсім інакше, ніж нині.

Із секретних дипломатичних матеріалів, які потрапили мені до рук під час роботи над політичною біографією Гавела, достеменно відомо, що в 1990-х роках держави – члени НАТО й новоспечені кандидати на членство із Центральної Європи мали серйозні сумніви: чи може Україна взагалі не розпастися? «Це в наших-таки інтересах, щоб Україна якомога довше залишалася самостійною, суверенною державою», – казав, наприклад, на внутрішньовідомчій нараді Міністерства закордонних справ один високопосадовець восени 1996 року. У цей самий час канадський посол при НАТО заявляє чехам: «Росіяни не вірять, що українську незалежність вдасться втримати довго, вважають це перехідним явищем». І додає, що з погляду Заходу незалежна Україна, навпаки, є «надзвичайно важливою». На думку канадця, проблема в тому, що сам Київ іще не розуміє до пуття, чого хоче.

Автор:
**Даніел
Кайзер,
Прага**

Це також було однією із причин, чому в 1990-х роках Гавел у питанні Східної Європи переважав насамперед Росією. Під час своєї першої зустрічі з Біллом Клінтоном у 1993-му, коли потрібно було заручитися підтримкою нового американського президента щодо відкриття НАТО для вступу кандидатів із Центральної Європи, він буквально пропонував свою країну як зразок і маяк для росіян. Мовляв, якщо ті побачать, що прагнення провести реформи й трансформувати країну виправдовують себе, їхні демократи будуть набагато більш упевнені в собі, просуваючи такі болючі зміни. Гавел був переконаний, що для успішності трансформацій чеської системи необхідно перестраховуватися і вступити в Альянс.

Коли в 1997 році лави НАТО і справді поповнили чехи, поляки та угорці, президент Гавел обрав щодо Росії різкішу позицію. Швидше за все, це пов'язано, з одного боку, з тим, що більше не потрібно було рахуватися з русофілами в американських держорганах, а з другого – з обома

ній ідентичності, бо вона й сама не знає, де починається, а де закінчується. Свою невпевненість Москва компенсує «легкою формою імперської риторики національної бундочності». Гавел прямо сказав Росії, що вона не належить до Заходу і що її включення в тамтешню структуру порушило б «сучасну структуру світу».

Що ж стосується України, то вона, як тоді стверджував чеський президент, бачить своє майбутнє, «очевидно, радше в незалежному статусі» (тобто не чіпаймо її). У Братиславі Гавел заступався не конкретно за Україну, а за населення колишнього Радянського Союзу загалом і його право самостійно обирати своє майбутнє без наказів із Москви. Тому нинішнє прагнення більшості українців до Заходу він, безперечно, підтримував би. Однак за часів його президентства Україна ні про що таке навіть не обмовилася.

ВАЦЛАВ КЛАУС

Ситуація діаметрально змінилася після Помаранчевої революції, коли всім нарешті стало зрозуміло, що Київ може мати наміри рухатися в бік Заходу. Тоді у Празькому граді сидів консерватор Вацлав Клаус, якому часто приписували русофільство, а дехто з його численних ворогів навіть спекулює, що за прокремлівськими симпатіями тогочасного президента стоять якісь його старі авантюри з КГБ. Ці спекуляції мають своїм підґрунтям реальний факт, що в середині 1980-х років, коли Держбезпека завела на Клауса справу як на ворога, цікавість спецслужб щодо нього не вилася в арешт чи кримінальний процес. Критики подають це так, ніби він «їм» тоді щось підписав. А оскільки Клауса не знайшлося у списках працівників Чеської державної безпеки, то його зобов'язання має бути в Москві. Однак автори таких заяв ігнорують факт, що кожне кримінальне провадження, пов'язане з політикою, мало схвалювати політбюро, а в 1986 році, коли з'явилася справа на Клауса, воно вже не було зацікавлене у відкритті нових і нових політичних процесів.

На мою думку, незаперечна симпатія Клауса до Росії та Путіна зумовлена двома чинниками. По-перше, йому, очевидно, імпонує, що навіть у наш час, коли замість

**УКРАЇНЬСКА КРИЗА ЗАСТАЛА
ЧЕСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО
У МОМЕНТ АБСОЛЮТНОЇ
ВТОМИ Й ВИСНАЖЕННЯ
МИНУЛИМИ 25 РОКАМИ**

чеченськими війнами, в яких Москва знову продемонструвала свої старі імперіалістичні нахили. 2001 року в Братиславі Гавел, здається, вперше прочитав свою найбільш антиросійську промову. Насправді предметом цього виступу, який він заздалегідь узгодив із «яструбами» в керівних органах республіки, були держави Балтії, які просили членства в Альянсі. У Братиславі Гавел визначив Захід як простір «між Аляскою з боку західного й Таллінном – зі східного». Тут народилася фраза, яку він потім багато разів використовував: що проблема Росії полягає в невизначеності

PHOTO: REUTERS

Чеському президентові Мілошу Земану подобається не тільки з'являтися в компанії росіян, а й витрачати їхні гроші

політичних діячів значною мірою правлять поліцейські, судді, журналісти і, звичайно ж, брюссельська бюрократія, якомусь політикові вдається реалізувати власні бажання. По-друге, велику роль у формуванні Клаусових поглядів відіграє його алергія на сучасний істеблішмент Європи та США. Останній доволі агресивно запроваджує речі, які викликали б чималий подив у звичайних українців: величезні дотації на так звану зелену енергію, біопальне, обов'язкові квоти для жінок, підтримку гомосексуальних рухів тощо. За останні кілька років Клаус двічі святкував великі інтелектуальні перемоги: по-перше, він передбачив, що євро не вдасться вдало використовувати в економіці; по-друге, сумнівався в моделі «кліматологів» із настанням глобального потепління з вини людей іще до того, як її піддала сумніву сама природа.

Щодо багатьох питань Клаус «говорить усупереч», і Україна тут не виняток. У досит великому тексті, написаному в середині квітня, він спершу заявляє про 20 років поганого правління в Україні, стверджує, що населення не об'єднає одна, спільна для всіх українська ідентичність, і доходить висновку, що «в теперішньому вигляді Україну зможуть зберегти лише кілька десятиліть мирного розвитку з неамбіційною і мудро веденою закордонною політикою, яка враховуватиме геополітичну ситуацію в країні... Розвитку без будь-якого зовнішнього втручання». Якось один європейський посол, імені якого не нази-

ватимемо, у приватній розмові охарактеризував Клауса як надзвичайно інтелігентну людину й чудового аналітика, тільки, мовляв, не розуміє він Клаусової схильності завжди йти на крок далі, ніж допустимо. Точно так було й у цитованому тексті: мовляв, Росія анексувала Крим радше для того, щоб не виявити слабкості, а не тому що він їй потрібен. Проте водночас Клаус стверджує, що великою мірою до теперішньої розрухи в Україні причетне безвідповідальне симпатизування Майданові Євросоюзу і США.

Основна думка його тексту – це згода, що європейські федералісти використали кризу в Україні для ще більшого зміцнення євроцентризму та формування цілісної закордонної політики Союзу. Ось про це й мова. Той факт, що вперше після закінчення холодної війни в Європі хтось настільки брутально порушує визнані міжнародною спільнотою кордони, для Клауса відіграє куди меншу роль, ніж те, що до України надзвичайно безвідповідально ставиться Брюссель. Тому це вже другий (після Гавела) чеський президент, який вбачає в Україні щось на зразок резервного поля бою для битви, командування якої перебуває деінде. Мабуть, зайве наголошувати, що позиція Клауса в цьому випадку набагато більш європоцентрична, ніж Гавела, до того ж більше, ніж вважалося б здоровим.

МІЛОШ ЗЕМАН

Лишається третій чеський президент Мілош Земан, який прийшов

до влади торік навесні. Слід наголосити, що, будучи переконаним соціал-демократом, він репрезентує більш традиційне крило своєї партії, яке нехтує такими прогресивними темами, як, наприклад, відновлювані джерела енергії чи права сексуальних меншин, і якому – точно так як і Клаусові – подобається ігнорувати медійний консенсус. У цьому крилі партії найсильніше проявляються проросійські симпатії (якщо не брати до уваги комуністів) на авансцені чеської політики.

Ще від самого початку української кризи Празький град сіє поміж своїх природних прихильників сум'яття. Спочатку президент Земан із розумінням поставився до позиції Росії, потім знову здивував усіх заявою, що він за введення військ НАТО на територію України, певна річ, якщо Київ про це попросить, і це бачилося б позицією «яструба», яки не одне уточнення з вуст президента: якщо дійде до реального збройного вторгнення Росії. На початку вересня на саміті Альянсу в Уельсі він покликався на слова очільника російської дипломатії Сергея Лаврова, який стверджував, що немає ніякого військового вторгнення РФ. Відтак Земан удостоївся уїдливого запитання шведського міністра закордонних справ Карла Більдта: чи працює взагалі в Чехії розвідка? Остання заява Земана, зроблена наприкінці вересня на конференції, організованій людьми, наближеними до Кремля, на грецькому Родосі: потрібно розуміти, що Росія буде союзником Заходу в боротьбі з ісламістами.

Це вже схоже на третю призму, тепер – земанівську «антиісламістську», але в цьому випадку, вочевидь, маємо справу з роздробленням особистості. Просто після багаторічного стажу вживання алкоголю Земан веде алкогільно балачки. Це наглядна ілюстрація того хаосу, який нині панує серед чехів у питанні України. Це вперше від часів серпневого путчу 1991 року вони переймаються країною, що лежить східніше Словаччини, проте українська криза застала чеське суспільство в момент абсолютної втоми й виснаження минулими 25 роками. Тому й «гавелівський» погляд на стан речей лише співіснує з іншими, а не домінує. ■

Карен Давіша: «Мета Росії – поглибити розкол між Європою і США»

Тиждень поговорив з авторкою нової книжки «Путінська клептократія: хто володіє Росією» про лояльність оточення президента РФ, роль України в утриманні ним влади та російські гроші в Європі

Спілкувалась
Анна Корбут

У. Т.: У контролі над владою Владіміра Путін, очевидно, спирається на тісне коло людей, які супроводжували його на шляху до влади і багатства від початку. Нинішня політика Росії може поставити під загрозу їхні активи і подальші перспективи. Як гадаєте, вони залишатимуться з Путіним до кінця, підтримуючи у всьому, чи покинуть, коли побачать, що його влада починає слабшати?

– Це ключове питання. Я вважаю, що його згода на тривале

утримання під вартою Владіміра Євтушенкова (власник нафтової компанії «Башнефть» і низки інших прибуткових активів. – Ред.) та ініційований Кремлем «закон Ротенберга»*, який передбачає компенсацію особам, чий активи потрапили під західні санкції, – це сигнали від Владіміра Путіна, що він передусім дбатиме про тісне коло навколо нього, а решта буде на другому плані. Можливо, він посилає такий сигнал, бо відчуває: за певних

обставин не всі залишатимуться лояльними.

У. Т.: Чи може Захід дістатися до грошей Владіміра Путіна і таким чином вплинути на його політику або послабити владу?

– Путін має владу не завдяки грошам, а завдяки доступу до всього, чого хоче від росіян. Він може підняти військо, будувати резиденції і взагалі насолоджуватися життям. І до всього того має гроші. Це було частиною його мотивації приходу до влади в першу чергу, але необов'язково інструментом, який утримує його там.

Однак, коли санкції було введено в дію, Міністерство фінансів США опублікувало на своєму сайті список усіх, хто під них підпадав. Геннадій Тімченко був одним із них. У заяві про підстави такого рішення було пояснення, що «Путін має інвестиції в Gunvor і може мати доступ до коштів Gunvor», компанії-нафтотрейдера Тімченка. За день до того, як Gunvor і Тімченко потрапили під санкції, останній продав свої акції шведському партнерові. Чи продав він акції Путіна також? Ми не знаємо. Але уряд США повідомляє, що президент РФ також володіє паперами цієї компанії. Що відбувається з грошима самого Путіна, не знаємо досі. Але скільки російських грошей – олігархів та путінської кліки – лежить на закордонних рахунках (на Британських Віргінських островах, у Ліхтенштейні, Швейцарії, Люксембурзі зокрема), і конкретно в цих місцях не спостерігалося банківського колапсу. Тож вони, на мою думку, дуже добре заховані. Велика частина коштів, що виводяться звідти, не повертаються до Росії, а рухаються в Гонконг чи Сінгапур. Це не так надійно, як Європа, але безпечніше, ніж Росія.

*8 жовтня Дума РФ ухвалила в першому читанні закон про компенсації росіянам, що постраждали від неправосудних рішень іноземних судів, зокрема від запровадження санкцій (його відразу охрестили «закон Ротенберга» на честь російського бізнесмена Аркадія Ротенберга, чию нерухомість арештували в Італії наприкінці вересня через європейські та американські санкції). «За» проголосували 233 парламентарії (здебільшого депутати від правлячої «Єдиної Росії», представник якої і подав законопроект), «проти» – 202

У. Т.: Ці гроші є одним зі зручних інструментів впливу РФ на економіку, а отже, і політику європейських країн. Росіяни так радо приймають там тільки через рублі, газ, інвестиції в елітну нерухомість, школи і товари? Чи, може, є якісь приховані мережі, що просувають російські інтереси в європейському бізнесі, економіці та політиці?

– Треба розуміти, що будь-яка держава, особливо могутня, має спецслужби. Усі вони успішно на-

рошують вплив своїх країн за кордоном. РФ у цьому не унікальна. То цілий пласт роботи, і всі знають, що вона існує. Є правила, які її регулюють. Саме тому нещодавнє викрадення Росією офіцера естонської розвідки Естона Кохвера стало шоком, бо ламає ці правила.

Але колись, наприклад, СРСР був основним джерелом фінансування так званого руху за мир. Його мета була така сама, як зараз Росії: поглибити розкол між Європою і США. РФ об'єктивно захищала в тому, щоб Європа не визнавала лідерства Сполучених Штатів. Це видно в їхніх статтях у ЗМІ, читається у промовах Путіна.

З очевидних моментів бачимо людей на кішталт Марін Ле Пен. Більшість правих партій у Європі мають пропутінську позицію. Причина в тому, що вони принципово погоджуються з Росією у двох речах: антиамериканізм та антимігрантських настроях, що – давайте називати все своїми іменами – мають в основі расизм. Адже ніхто не заперечуватиме проти, скажімо, іммігранта з Норвегії.

Інша проблема – росіяни фінансують рух проти фрекінгу (технологія видобування важкодоступних газу і нафти. – **Ред.**) в Європі. Звісно ж, не хочуть, щоб фрекінг розвивався в Україні.

Тож я не здивувався, якщо вони є джерелом певного фінансування схожих видів діяльності. А взагалі стільки всього відбувається в публічній площині, що логічно припускати значно масштабнішу підкилимну активність.

У. Т.: Тим часом європейські політики та бізнес-спільноти постійно намагалися подружитися з Росією і таким чином зробити її демократичнішою, поспішаючи туди з інвестиціями та виробництвом. Але за всіх переваг її ринку, на яких можна збагатитися тут і зараз, вони не могли не бачити, на що поступово перетворюється ця країна... Зрозуміло, їм байдуже загроза з боку РФ для її сусідів, але ж рано чи пізно Москва стала б у тому чи тому вигляді небезпечною і для них самих? Як-от зараз...

– Тут мені згадується цікава конференція, що відбувалася 1981 року перед запровадженням воєнного стану в Польщі. Там були представники Deutsche Bank. Я

була цим шокована (хоча сьогодні мене таке вже не дивує) – наскільки вони переймалися виключно перспективою повернення їм польських боргів. Їм було байдуже, як там репресували робітників, і вони підтримали запровадження воєнного стану, аби тільки одержати свій прибуток.

Якщо оцінювати реакцію лондонського Сіті або Люксембургу на те, що робить Росія, то вони підтримуватимуть будь-які санкції проти фізичних осіб, але не проти інституцій, котрі заливають західні банки своїми грошми. Їм потрібна комісія за обслуговування цих сум. І вони заробляли на цьому ще з 1990-х, усі ці роки, впродовж яких ми вдавали, ніби в Росії демократія.

Тепер, після понад 20 років таких інвестицій, у РФ досі немає верховенства права, тож олігархи й можновладці грабують економіку. І всі ці гроші течуть до Європи, де є верховенство права, яке їх захищає. Тому не в наших інтересах, аби в Росії були прозоріші банківські процедури і було видно, які кошти є результатом відмивання незаконних прибутків. Адже це означатиме зменшення доходів (для західних фінустанов. – **Ред.**).

У. Т.: Чи можуть усі ці чинники створити ситуацію, коли ЄС буде фрагментований, а Росія дедалі сильніша?

– Мені чітко зрозуміло одне: якщо Україні вдасться провести низку прозорих парламентських та президентських виборів і запровадити ефективні антикорупційні закони, це послужить величезним стимулом для громадянського суспільства в Росії. Отож її влада й робить усе, аби цьому завадити. Це, з одного боку, чудова перспектива для України, а з другого – величезний тягар.

А ЄС і НАТО залишатимуться об'єднаними. Вони впадуть останні, навіть якщо для цього треба буде пожертвувати Україною. Дуже шкода, але, думаю, така реальність.

У. Т.: Які європейські країни найбільш сприйнятливі до російського впливу?

– Сербія, де Володимир Путін бере участь у великому військовому параді на шляху до саміту в Мілані (сербська влада перенесла

БІОГРАФІЧНА НОТА

Карен Давіша – професор політології в Університеті Маямі, очільниця Центру російських та пострадянських студій при ньому. 1975 року здобула докторське звання в Лондонській школі економіки, викладала в низці британських та американських університетів. Авторка п'яти книг, численних наукових статей та робіт, присвячених радянській і східноєвропейській внутрішній та зовнішній політиці, відносинам між Радянським Союзом і США та Близьким Сходом, процесам у Південній Європі та Центральній Азії

парад до дня звільнення Белграда від німецьких окупантів на чотирі дні раніше, аби вписатись у графік закордонної поїздки російського президента. – **Ред.**) Там може бути спроба укласти угоду про зону вільної торгівлі. Таким чином можна поновити маршрути контрабанди, створені Милошевичем, через які європейські товари потрапляли б до Росії через Сербію. Наступна в переліку Болгарія, потім – Угорщина. У Чорногорії 40% нерухомості належить росіянам. За фактом, це країни, цілком залежні від енергоносіїв РФ.

А якщо говорити про старих членів ЄС, то для Росії важливий банківський сектор Люксембургу, а вона для нього. Ліхтенштейн підтримує рівень життя свого населення за рахунок м'якого банківського регулювання. Британія і Німеччина більше протистоять Росії. У Франції – кораблі Mistral. Італія без Берлусконі активніше намагається опиратися Москві, й це хороший крок. Він пов'язаний із бажанням політиків постберлусконівської доби продемонструвати, що вони не в кишені Кремля.

Мені здається, що Девідові Кемерону й Ангелі Меркель не просто: треба вести за собою весь ЄС. Очевидно, що вони чують заклики до суворой політики стосовно Росії від країн Балтії та Польщі, але мають зробити так, щоб за ними пішли й інші. Інакше ЄС буде підірвано як організацію.

У. Т.: А хто в Європі зараз найнадійніший союзник США в боротьбі з агресією Росії?

– Безперечно, Британія. Сполучені Штати очолили коаліцію для боротьби з «ІДІЛ» у Сирії та

**«ПУТІН МАЄ ВЛАДУ
НЕ ЗАВДЯКИ ГРОШАМ,
А ЗАВДЯКИ ДОСТУПУ
ДО ВСЬОГО, ЧОГО ХОЧЕ
ВІД РОСІЯН»**

Іраку, тож залежать від її підтримки. Відтак Вашингтон наряд чи надто тиснутиме на Європу в українському питанні, якщо йому вдасться домогтися від європейських союзників свого стосовно Близького Сходу. ■

Бандитський режим Росії – реальна історія

Книжка «Путінська клептократія» розповідає правдиву історію сучасної Росії про те, як колишні кагебісти й бандити, стали чиновниками та бізнесменами Санкт-Петербурга, а відтак здобули владу над усією країною

Автор:
Едвард
Лукас,
Велика
Британія

Як журналіст найдужче шкодую, що не копнув глибше, вивчаючи минуле Владіміра Путіна. Від 1998 до 2002 року я очолював московське бюро The Economist і так само, як мої колеги, не знайшов нічого цікавого про мовчазного непримітного бюрократа із Санкт-Петербурга, який раптом став прем'єр-міністром, а згодом президентом.

Ніхто не міг розповісти про нього нічого особливого. Він видавався безликим типом без уразливих місць, що вирізнявся насамперед лояльністю до свого керівництва. На жаль, саме це й пояснює, чому родина Бориса Єльцина, відчайдушно шукаючи способів уникнути імпічменту, звернулася до Путіна.

Якби хтось сказав нам, що новий лідер Росії насправді лиха й безжальна людина, нормою для якої є справи з бандитами, розкрадання державних коштів, залякування опонентів та хабарництво, ми стривожилися б щодо майбутнього Росії (і були б краще озброєні інформацією). А ще намагалися б дізнатися, чому стільки людей, які могли щось розповісти про минуле Путіна, були мертві, залякані або щедро обдаровані.

Тож я був у захваті від дослідження американки Карен Давіша, яка досягла успіху в тому, що не вдалося мені та багатьом іншим. Вона змалювала детальну – і не надто привабливу – картину сходження Путіна на владний Олімп та накопичення ним статків. Дослідниця описала колосальну корупцію, зловживання владою та бандитизм у таких масштабах, що Cambridge University Press, перше видавництво, котре мало видати книжку, відмовилося від публікації, побоюючись позовів за наклеп.

Я написав про біографічну розвідку Карен у The Economist, це викликало великий резонанс, і нарешті авторка знайшла видавця. Однак наразі книжка доступна лише у Сполучених Штатах, де її захищає перша поправка до Конституції.

На мою думку, публіцистка розповідає правдиву історію сучасної Росії про те, як справжні потвори,

колишні кагебісти й бандити, стали чиновниками та бізнесменами Санкт-Петербурга, другого за величиною міста Росії, а відтак здобули владу над усією країною. Цей процес розпочався ще до розпаду СРСР – після таємничого вивезення на Захід мільярдів доларів, що належали КГБ та Комуністичній партії.

Ці викрадені кошти забезпечили нинішніх «яструбів» фінансовою подушкою в роки, коли влада їм не належала, а також виявилися плацдармом для їхнього повернення. Кабальний реваншистський режим Путіна поклав край існуванню незалежних ЗМІ, впливової опозиції та всіх громадських організацій у Росії, зосередившись на агресії проти сусідів та колосальному самозбагаченні.

Про все це давно здогадувався кожен, однак Карен Давіша називає імена вузького кола можновладців (на що сам я ніколи не наважився б) і детально

простежує причини та методи їхнього процвітання. Книжка вирізняється особливою прискіпливістю. На основі опублікованих джерел авторка занотувала кожну шахрайську угоду, кожне вбивство, кожен приклад зловживання владою. Подекуди вона використовувала матеріали, які

**КАРЕН ДАВІША ЗВЕРТАЄ
УВАГУ НА ДИВНИЙ ФАКТ:
КРАЇНИ ЗАХОДУ ДАВНО
ЗНАЛИ, ЩО В РОСІЇ ПАНУЄ
БАНДИТСЬКА КЛЕПТОКРАТІЯ,
ОДНАК ЧОМУСЬ НЕ БАЖАЛИ
ЗАРАДИТИ ЛИХОВІ**

таємничо зникли в Росії і які їй вдалося віднайти деінде. Карен весь час наголошує на систематичній брехні та залякуваннях, якими послуговується режим для маскувannya розбещеності, крадіжок і вбивств.

Авторка не має відповідей на всі запитання. Важко визначити, які події останніх 25 років були реально сплановані, а які виявилися вдалим збігом обставин. Незрозуміло також, яким чином путінізм забезпечує могутність Росії в умовах повальної руйнівної корупції, особливо нині, коли дається взнаки матеріальна скрута.

Окрім того, Карен Давіша також звертає увагу на дивний факт: країни Заходу давно знали, що в Росії панує бандитська клептократія, однак чомусь не бажали зарадити лихові. Завдяки сміливості та рішучості авторки цієї чудової книжки відтепер ми не зможемо виправдовуватися невіданням. ■

Війна 2014 року: спроба системного аналізу

Збройна агресія Росії проти України стала результатом не лише політики очолюваних Владіміром Путіним кремлівських імпершівністів, а й стратегічних прорахунків та безвідповідальності нашої владної еліти протягом усіх років незалежності.

Згідно з Конституцією та законами України питання національної безпеки належить до сфери відповідальності насамперед президента, проте вони не були предметом належної уваги жодного з очільників держави. Понад те, кожен із них доклався до нищення української армії. У часи Леоніда Кучми було ліквідовано створену в 1991 році Національну гвардію, яка бачилася багатофункціональним беззатним військовим формуванням, укомплектованим патріотично налаштованими і досвідченими офіцерами, що є ядром модерних Збройних сил України. Натомість Кучма віддав перевагу формуванню ЗСУ способом скорочення гігантського уламка радянської армії на території нашої країни. Зменшувалося фінансування ЗС, що унеможливило їх оснащення сучасною військовою технікою та озброєнням. За президентства Віктора Ющенка при відкритих виявах ворожнечі з боку РФ недофінансування Збройних сил України стало злочинним. Воно завершилося руйнацією всього сектору національної безпеки за часів Віктора Януковича. Деградація армії і флоту, зовнішньої розвідки та контррозвідки, Служби безпеки, Ради національної безпеки та оборони відбувалася не без участі російських спецслужб та їхніх агентів, інфільтрованих у структури державного управління всіх рівнів.

Найвище політичне і військове керівництво держави роками безвідповідально тишилось ілюзією стратегічного партнерства з Росією, натомість Кремль цілеспрямовано реалізував курс на знищення України. Умовно кажучи, він мав два плани: план «А», який передбачав поступове і мирне знищення нашої держави, і план «Б» – одноразове силове її упокорення. Перший полягав у здійсненні гуманітарної агресії та застосуванні не збройної, а «м'якої» сили з метою руйнації української ідентичності, яка є системоутворюючим чинником національної держави. Усвідомивши нездійсненність імперської мрії про відродження «Єдиної Великої Росії», доки існуватиме українська Україна, російський владний політикум вирішив, що засобом створення «України без українців» має стати не війна і (або) геноцидне винищення української нації, а гуманітарна агресія. РФ реалізує її одночасно за кількома напрямками, інспіруючи та підтримуючи ведення інформаційно-пропагандистської, мовно-культурної, історіософської та конфесійної війн. Співучасником гуманітарної агресії проти України став режим Януковича, який під контролем російських спецслужб проводив антиукраїнську гуманітарну політику.

Інакше кажучи, йшлося про масштабну і системну спецоперацію, покликану ліквідувати основоположні й конституційно визначені основи національної державності України та перетворити її на зденационалізовану і безправну частину «Русского міра». Гуманітарна агресія могла досягти успіху лише у разі, якби Україна перебувала в силовому полі Росії. Саме тому керівництво Росії домоглося від Януковича визнання статусу України як позаблокової держави та відмови від підписання Угоди про асоціацію з ЄС.

Крах режиму Януковича, рішучість нової української влади відновити курс України на євроінтеграцію, ймовірність її приєднання в майбутньому до ЄС та НАТО спонукали РФ перейти до плану «Б».

Проте Москва, знаючи про незадовільний стан української армії, явно недооцінила потяг українського суспільства до волі, його готовність і спроможність чинити спротив. На жаль, у початковій фазі агресії наше найвище державне політичне і військове керівництво не спромоглося організувати негайну відсіч, що призвело до відторгнення Криму, втрати контролю над деякими ділянками українсько-російського кордону та проникнення в Донецьку й Луганську області російських найманців, диверсійно-розвідувальних груп і регулярних військових формувань.

Завдяки відданості й героїзму особового складу Збройних сил України, підрозділів сформованої у складі МВС Національної гвардії та добровольчих батальйонів значні території Донеччини та Луганщини, окуповані агресором, було звільнено. Однак війна затяглась у часі не в останню чергу через небажання президента Петра Порошенка запровадити воєнний стан і мобілізувати для відбиття ворога весь потенціал держави і суспільства.

Сьогодні владна еліта й українське суспільство повинні усвідомити, що Росія веде проти України тотальну війну. Її кінцевою метою є не відторгнення частини території і не позбавлення нашої країни права цивілізаційного вибору, а знищення українства як явища й української державності як такої. Тому неодмінними пунктами порядку денного в гарантуванні національної безпеки України мають стати: 1) відновлення сектору безпеки; 2) розробка і здійснення україноцентричної гуманітарної політики як засобу відсічі гуманітарній агресії Росії; 3) запровадження програм європейської та євроатлантичної інтеграції з метою набуття Україною повноправного членства в ЄС і НАТО; 4) формування консолідованої офіційної правової позиції щодо протидії збройній агресії РФ та ліквідації її наслідків.

Пропонована надалі стаття є спробою системного аналізу проблем, що постали перед Україною у зв'язку зі збройною агресією РФ. ■

Автор:
**Володимир
Василенко**

Російсько-українська війна 2014 року:

причини, перебіг та політико-правові оцінки

1. Причина, характер і мета агресивної війни Росії проти України	
1.1. Генеза і природа війни Росії проти України	28
1.2. Мета агресора: проголошена і прихована	30
2. Агресія Росії проти України: її воєнний та дипломатичний виміри	31
2.1. Первинна ознака збройної агресії Росії проти України	31
2.2. Перебіг агресії та її юридичне визначення	31
2.3. Силова дипломатія агресора	32
2.4. Як протистояти агресії. Помилки українського керівництва	34
3. Світ у протистоянні російській агресії	37
3.1. Фальшивість спроб виправдати російську збройну агресію	37
3.2. Ставлення світового співтовариства до російської агресії	37
4. Реалізація міжнародно-правової відповідальності Росії. Помилки українського керівництва	38
4.1. Юридичні підстави міжнародно-правової відповідальності Росії	38
4.2. Режим міжнародно-правової відповідальності за агресію	38
4.3. Воєнні злочини та злочини проти людяності: обставини, що обтяжують міжнародно-правову відповідальність Росії	39
4.4. Дії українського керівництва, необхідні для початку процесу реалізації міжнародної відповідальності Росії за агресію	39

1. Причина, характер і мета агресивної війни Росії проти України

1.1. ГЕНЕЗА І ПРИРОДА ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Збройний напад РФ на Україну став несподіваним як для українського політикуму і громадськості, так і для міжнародної спільноти. Однак об'єктивно війна була зумовлена імперативами української політики Росії.

Видатний воєнний теоретик Карл фон Клаузевіц у своїй класичній праці «Про війну» (1832–1834 роки), фундаментальні постулати якої актуальні й нині, писав: «Війна є продовженням політики іншими засобами». Так, свого часу, в грудні 1917-го, українська політика керованого Леніним уряду радянської Росії призвела до оголошення війни Українській Народній Республіці. Наслідком тієї війни, яка завершилася восени 1920 року, стало силове запровадження в Україні комуністичного режиму та включення її до складу СРСР. Відтоді будь-які форми українського національно-визвольного руху – чи то вимоги культурної автономії, чи то збройна боротьба УПА – радянська Росія рішуче придушувала, а його учасників жорстоко карала.

У минулому Україна стала рушієм трансформації Московського царства в імперію та була його потужним духовним, культурним і ресурсним донором. Приєднавши територію України, Московське царство розширило свої межі до кордонів Східної Європи, а згодом проголосило себе імперією, привласнило стародавнє найменування України – Русь – та всю історію України-Русі, зокрема й давньоруську державність. Внаслідок такої особливої ролі нашої країни в історії Росії відновлення незалежної державності України у серпні 1991 року стало викликом російській імперській свідомості і психологічно травмує сучасних російських імпершівіністів.

Відродження незалежності України немичуче пов'язане з відновленням її національної пам'яті та окремишньої національної історії і відповідно робить історію Росії урізаною, руйнує міф про тисячолітню державність, європейську ідентичність та нібито споконвічну і природну належність останньої до європейського цивілізаційного простору. Тому російські імпершівіністи розуміють, що без повернення України (з її тери-

торіями, ресурсами та людським потенціалом) у лоно Росії будь-які спроби відновити її імперський статус є безперспективними.

З огляду на це російська політична еліта і пересічні громадяни здебільшого переконані, що:

- росіяни й українці є одним народом, возз'єднання їх в одній державі має завершитися формуванням потужного надетносу та утворенням «Русского міра» з однією церквою, однією мовою та однією культурою;

- Україна є частиною Росії і не повинна існувати окремо від неї;

- Україна винна в дезінтеграції радянської імперії і викликаних цим негараздах Росії;

- незалежна державність України є геополітичною аномалією і становить стратегічну загрозу для Росії;

- Росія без України є геополітично незавершеною і не може відродитись як світова наддержавна.

Укорінені в російській ментальності антиукраїнські ідеологеми та реваншистські прагнення визначають зміст зовнішньої політики Росії щодо України та її кінцеву стратегічну мету, яка передбачає тотальне знищення останньої як національної одиниці, суб'єкта міжнародного права та геополітичної реальності. У сформульованій ще в середині 90-х років минулого століття Александром Дугінім геополітичної доктрині Росії було, зокрема, відверто заявлено: «Суверенитет Украины представляет собой настолько негативное для русской геополитики явление, что, в принципе, легко может спровоцировать вооруженный конфликт... Существование Украины в нынешних границах и с нынешним статусом «суверенного государства» тождественно нанесению чудовищного удара по геополитической безопасности России, равнозначного вторжению на ее территорию. Дальнейшее существование унитарной Украины недопустимо». Цей висновок Дугіна супроводжується описом сценарію розчленування України.

За фасадом відносин, притаманним цивілізованим зв'язкам між суверенними державами, Росія давно здійснює щодо України спецоперацію, домінуючими в якій є три ключових імперативи:

- 1) протидія інтеграційній політиці України в західному напрямку, оскільки її членство в НАТО та ЄС роблять саму ідею відродження російської (під машкарою євразійської) неоімперії невіддільною;

- 2) викорінення всього українського в межах і поза межами Росії, оскільки лише нищення української ідентичності може стати передумовою створення та запорукою існування такої імперії;

- 3) постійне підтримання в Україні стану керованого хаосу та провокування сепаратистських рухів, спрямованих на послаблення державних інституцій, розчленування країни та руйнацію її державності.

Реалізацію цих імперативів покладено на спецслужби, дипломатію, а віднедавна й на

Збройні сили Росії. Головними методами в їх арсеналі є підривна діяльність агентури та агентів впливу, дезінформація і шантаж, погрози й тиск, підкуп і задіяння у спецопераціях кримінальних елементів, залучення найманців, підрозділів регулярної армії без розпізнавальних знаків тощо.

Важливим фактором, що впливає на зміст, методи і способи здійснення української політики Росії, є особистість президента РФ Владіміра Путіна. Маючи чекістське минуле, він є нерозбірливим у виборі засобів досягнення мети, діє підступно й цинічно, претендує на роль пожиттєвого національного лідера, покликаною історією виконати високу місію відродження Російської імперії, з ледь прихованою зверхністю ставиться до лідерів західних демократій та демонструє параноїдальну ненависть і зневагу до українців та України.

Не випадково з його обранням у 2000 році на посаду президента українська політика Кремля стала жорсткішою, масштабнішою і системнішою. Поряд із протидією курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію РФ стала на шлях розширення гуманітарної агресії проти нашої країни, здійснюваної за допомогою своєї агентури та п'ятої колони в інформаційній, мовній, культурній, історичній та конфесійній царинах. У такий спосіб північний сусід прагнув і прагне зруйнувати українську ідентичність, яка є системоутворюючим складником Української національної держави, та забезпечити «остаточне вирішення українського питання» в контексті традиційних російських імперських прагнень.

Кремлівське керівництво примусило Віктора Януковича, який після обрання президентом України у лютому 2010-го сконцентрував у своїх руках величезні владні повноваження, відмовитися від курсу на європейську і євроатлантичну інтеграцію та здійснювати антиукраїнську гуманітарну політику. Головним на порядку денному

воно вважало вже не тимчасове повернення України в лоно Росії, а її повернення назавжди. Досягнення цієї мети мало гарантувати перебування нашої країни у сфері

ВІДЧУВАЮЧИ ВТРАТУ КОНТРОЛЮ НАД УКРАЇНОЮ, ПУТІН УДАВСЯ ДО ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

впливу РФ та безперешкодне і системне нищення української ідентичності як на рівні окремої особистості, так і на рівні нації. На практиці це означало перетворення «української України» на «Україну без українців» – зросійщена Україна за визначенням ставала складовою частиною «Русского міра» без жодних шансів зберегти незалежну державність.

Проте крах режиму Януковича та усунення його від влади в лютому 2014 року відкрили перспективу припинення руйнівного для державності України знищення її національної ідентичності та відновлення курсу на європейську і євроатлантичну інтеграцію. Відчуваючи втрату контролю над Україною, Путін удався до збройної агресії, яка не лише стала помстою українцям за Майдан, а й планувалась як засіб швидкого силового упокорення нашої країни раз і назавжди.

У політичній та інформаційній сферах збройний напад Російської Федерації на Україну називають різними термінами. З одного боку, це такі визначення, як «гібридна війна», «неоголошена війна», «дивна війна», «прихована війна», «тамна війна», «спливаюча війна», «нестандартна війна», «нелінійна війна», «напіввійна», «війна керованого хаосу» тощо. Можливо, зазначений підхід є спробою словесно відобразити специфіку розв'язаної Росією війни, яка за методами свого ведення відрізняється від традиційних класичних війн. А можливо, то лише спосіб уникнути використання точного і юридично вивіреного терміна «агресивна війна». Застосування евфемізмів цілком відповідає сумнозвісній don't irritate Russia policy, тобто політиці «не дратувати Росію», на якій схилилися багато як західних, так і українських політиків та інтелектуалів.

Проте, з другого боку, є також намагання охарактеризувати ситуацію, викликану збройним нападом РФ на Україну, як «внутрішньополітичну кризу», «громадянську війну», «українсько-українську війну». Фактично такі спроби означають заперечення силового загарбання Росією Криму і погляд на воєнні дії на Сході України не як на міжнародний, а як на внутрішній конфлікт, відповідальність за який лягає на український уряд. Яскравим прикладом такого підходу є позиційний документ від 30 червня 2014-го та звіт від 24 липня 2014-го базованої у Нью-Йорку Human Rights Watch. Запропонований

цією правозахисною організацією правовий аналіз ситуації, спричиненої збройним нападом РФ на Україну, ґрунтується на вибіркового використанні фактів, має маніпуляційний характер, є упередженим і, по суті, калькує офіційну лінію російського владного істеблішменту, який намагається дезінформувати світове співтовариство для виправдання своєї протиправної поведінки і взагалі заперечити участь Росії в агресії.

1.2. МЕТА АГРЕСОРА: ПРОГОЛОШЕНА І ПРИХОВАНА

Збройна агресія Росії має більш далекоглядну мету, ніж просто позбавлення України частини її території. Підтвердженням цього є, зокрема, спроба Кремля нав'язати свій руйнівний для української незалежної державності план «мирного» врегулювання та залучити до його реалізації західні держави. Ще 5 березня 2014 року міністр закордонних справ РФ Сергій Лавров під час переговорів із державним секретарем США Джоном Керрі виклав основні елементи цього плану, а саме:

- не підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС;
- відмова від вступу до НАТО;
- перенесення дати президентських виборів з 25 травня 2014-го на пізніший термін;

- розробка нової української Конституції;
- федералізація України;
- надання російській мові статусу другої державної.

План Лаврова – це програма міжнародної ізоляції України, її фрагментації та розколу, русифікації та знищення ідентичності української нації, а отже, і ліквідація її державності.

Невдовзі у більш розгорнутому і дещо модифікованому вигляді план Лаврова було викладено в заяві МЗС РФ про групу підтримки для України, опублікованій 17 березня 2013-го. За своїм змістом і спрямованістю він покликаний позбавити нашу країну права на участь у євроатлантичній системі безпеки, залишити її сам на сам із Росією та створити підстави для втручання Кремля у внутрішні українські справи.

Оскільки план Лаврова відкинули і нова українська влада, і західні демократії, російська сторона з тактичних міркувань перестала наполягати на його негайній і повномасштабній імплементації. Однак вона не відмовилася від нього, натомість прагне втілити в життя поетапно, зосередившись насамперед на створенні в Донецькій та Луганській областях зони замороженого, а радше жевріючого конфлікту на кшталт Придністров'я з метою дестабілізації ситуації в Україні та блокування її євроінтеграційного та євроатлантичного курсу.

Проте російська агресія має ще одну – менш помітну – мету, яка полягає в перевірці готовності й спроможності західних демократій протистояти силовим методам реалізації реваншистських та експансіоністських планів РФ, спрямованих на повернення територій, якими імперія володіла в минулому.

У промовах Владіміра Путіна, публічно виголошених 18 березня та 1 серпня 2014 року¹, виступах і висловлюваннях російських політиків та депутатів, публікаціях контрольованих путінським режимом ЗМІ та інтернет-ресурсів мусується теза про зрадницьку політику більшовиків у 1917-му, наслідком чого, незважаючи на успіхи російського війська на теренах Пруссії, Прибалтики, Галичини та Румунії, стали вкрадена в Росії перемога в Першій світовій війні та значні територіальні втрати. Водночас у тамтешній інформаційний простір вкидаються повідомлення, покликани поставити під сумнів легітимність правового титулу США на такі частини їхньої території, як Аляска та ділянки узбережжя Каліфорнії.

Реваншистський підтекст розгорнутої в Росії пропагандистської кампанії підсилюється активним обговоренням питань, які стосуються модернізації Збройних сил РФ, їх оснащення новітніми системами наступальних озброєнь та перспектив початку третьої світової війни.

РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ МАЄ ЩЕ ОДНУ – МЕНШ ПОМІТНУ – МЕТУ, ЯКА ПОЛЯГАЄ В ПЕРЕВІРЦІ ГОТОВНОСТІ Й СПРОМОЖНОСТІ ЗАХІДНИХ ДЕМОКРАТІЙ ПРОТИСТОЯТИ СИЛОВИМ МЕТОДАМ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕВАНШИСТСЬКИХ ТА ЕКСПАНСІОНІСТСЬКИХ ПЛАНІВ РФ

¹ Йдеться про виступи Владіміра Путіна у Кремлі з нагоди анексії Криму та на Поклонній горі у Москві під час церемонії відкриття пам'ятника героям Першої світової війни

2. Агресія Росії проти України: її воєнний та дипломатичний виміри

2.1. ПЕРВИННА ОЗНАКА ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Війна Російської Федерації проти України справді має свої особливості, але з погляду міжнародного права її слід однозначно кваліфікувати як збройну агресію, оскільки наша країна зазнала нападу підрозділів ЗС РФ та (або) контрольованих нею найманців, які діяли як приховано, так і відкрито.

Те, що в певний період Російська Федерація використовувала свої ЗС приховано, не має юридичного значення, не може і не повинно заважати кваліфікації її неспровокованого збройного нападу на Україну як акту агресії відповідно до загальноєвропейських положень сучасного міжнародного права.

Ті підступні методи, до яких вдалося путінське керівництво для маскування початку збройного нападу на Україну (здіяння спецназу та особового складу підрозділів і військової техніки регулярних Збройних сил РФ без розпізнавальних знаків; використання цивільного населення, зокрема жінок і дітей, як живого щита для наступу на військові об'єкти; фінансування та озброєння найманців; підризна діяльність російських спецслужб; використання механізмів пропагандистської війни тощо), свідчать про його моральну ушкодженість, а не про відсутність факту агресії і є обставиною, яка обтяжує вину Російської Федерації як держави-агресора.

Росія першою застосувала свої ЗС проти України, коли 27 лютого 2014 року підрозділи спецназу Головного розвідувального управління Генштабу та 45-го окремого повітряно-десантного полку Збройних сил РФ захопили приміщення Верховної Ради та Ради Міністрів АРК, а військові частини кримського угруповання Збройних сил України стали об'єктом провокаційних нападів із дислокованих на півострові російських військових баз. Заднім числом використання ЗС Росії в Україні було санкціоноване Радою Федерації РФ, яка на запит президента Владіміра Путіна 1 березня 2014-го ухвалила відповідну постанову.

Факт першості застосування збройних сил однієї держави проти іншої є найсуттєвішою первинною ознакою агресії. Ст. 2 Резолюції 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН «Визначення агресії» (14 грудня 1974 року) встановлює: «Застосування збройної сили державою першою на порушення Статуту ООН є ргіма facіе свідченням акту агресії...» Згідно зі ст. 3 Резолюції для кваліфікації як акту агресії збройного нападу, який першою вчинила одна держава проти іншої, юридично не має значення, була війна формально оголошена чи ні.

Не має юридичного значення і той факт, що Україна, на жаль, через нерішучу, а радше зрадницьку позицію вищого керівництва негайно не скористалася передбаченим ст. 51 Статуту ООН правом на індивідуальну самооборону від збройного нападу й одразу не вдалася до збройної відсічі агресору.

2.2. ПЕРЕБІГ АГРЕСІЇ ТА ЇЇ ЮРИДИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ

У перебігу збройної агресії Російської Федерації від її початку 27 лютого до укладення 5 вересня 2014 року так званого Мінського протоколу «про припинення застосування зброї» можна виокремити три фази.

У першій фазі відбулося силове захоплення російським спецназом приміщень Верховної Ради та уряду Автономної республіки Крим, яке супроводжувалося:

- введенням на територію півострова російських збройних формувань, особовий склад яких не мав розпізнавальних знаків;

- блокадою Чорноморським флотом Російської Федерації українських портів, де перебували кораблі Військово-Морського флоту України;

- створенням та озброєнням іррегулярних формувань найманців із числа місцевих жителів та їх використанням разом із особовим складом підрозділів Збройних сил Російської Федерації, розташованих у Криму відповідно до українсько-російської угоди 1997 року про статус та умови перебування на території України Чорноморського флоту РФ, для блокування українських військових частин;

- встановленням на півострові режиму воєнної окупації.

Нелегітимно сформована в умовах російської воєнної окупації виконавча влада кримської автономії поспіхом організувала і 16 березня 2014-го провела псевдореферендум про входження півострова

до Російської Федерації. Уже наступного дня, 17 березня, розпущена постановою ВР України Верховна Рада АРК проголосила Крим незалежною державою, а 18 березня самозвані його представники підписали з президентом РФ Путіним договір про включення автономії до складу Росії. Інакше кажучи, відбулася незаконна і поспішна оборудка, покликана створити видимість правомірності силового відторгнення Росією та анексії нею частини території України.

ЮРИДИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ
Силові дії Російської Федерації, вчинені її ЗС у лютому – березні 2014 року на території Криму, підпадають під ознаки агресії відповідно до Ре-

ТЕ, ЩО В ПЕВНИЙ ПЕРІОД РОСІЙСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ ВИКОРИСТОВУВАЛА СВОЇ ЗС ПРИХОВАНО, НЕ МАЄ ЮРИДИЧНОГО ЗНАЧЕННЯ, НЕ МОЖЕ І НЕ ПОВИННО ЗАВАЖАТИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЇЇ НЕСПРОВОКОВАНОГО ЗБРОЙНОГО НАПАДУ НА УКРАЇНУ ЯК АКТУ АГРЕСІЇ

золоті 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН «Визначення агресії». Ст. 3 Резолюції встановлює, що як акт агресії кваліфікуватиметься будь-яка з таких дій:

- будь-яка воєнна окупація, хоч би який тимчасовий характер вона мала, що є результатом вторгнення чи нападу, або будь-яка анексія території іншої держави чи її частини із застосуванням сили (п. «а»);
- блокада портів або узбережжя держави збройними силами іншої держави (п. «с»);
- застосування збройних сил однієї держави, які перебувають на території іншої держави відповідно до угоди з останньою, на порушення умов, передбачених в угоді, або будь-яке продовження їх перебування на цій території після припинення чинності такої угоди (п. «е»).

Отже, у світлі Резолюції 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН дії Російської Федерації проти України в лютому – березні 2014 року підпадають під ознаки, визначені пунктами «а», «с» та «е» ст. 3 і мають кваліфікуватись як акти збройної агресії.

Друга фаза збройної агресії РФ проти України розпочалась у квітні 2014-го, коли контрольовані, керовані й фінансовані російськими спецслужбами озброєні групи проголосили створення «Донецької народної республіки» (7 квітня 2014-го) та «Луганської народної республіки» (27 квітня 2014-го).

Протягом травня 2014 року їхні самозвані лідери (серед яких було багато російських громадян) у неконституційний спосіб провели фіктивні референдуми про відокремлення цих нелегітимних утворень від України. Під приводом тих «референдумів» і задля підтримки незаконних територіальних формувань на територію України були заслані розвідувально-диверсійні групи, очолювані кадровими офіцерами Головного розвідувального управління Генштабу Збройних сил РФ, парамілітарні формування російського козацтва, укомплектовані чеченцями – громадянами Російської Федерації сумнозвісний батальйон «Восток», а також задіяні такі озброєні групи найманців, як «Русский сектор» та «Оплот». За їхньою участю розпочалися захоплення адміністративних будівель у багатьох населених пунктах Донецької та Луганської областей, напади на частини українських Сухопутних військ та літаки Повітряних сил України.

Контрольовані, керовані й фінансовані Російською Федерацією збройні формування, задіяні в агресивній війні проти України, регулярно підживлювалися російськими найманцями з числа звільнених у запас військовослужбовців ЗС РФ та поставкам зброї і військової техніки включно з танками, артилерійськими системами, засобами протитанкової боротьби та сучасними зенітно-ракетними комплексами.

З липня 2014 року підрозділи Збройних сил України почали зазнавати систематичних артилерійських обстрілів, які велися з території Російської Федерації.

ЮРИДИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ

Силові дії Російської Федерації, вчинені її ЗС у квітні – липні 2014-го на території Донецької та Луганської областей, підпадають під ознаки агресії відповідно до Резолюції 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН «Визначення агресії».

Ст. 3 Резолюції встановлює, що як акт агресії кваліфікуватиметься будь-яка з таких дій:

- бомбардування збройними силами держави території іншої держави чи застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави (п. «b»);
- напад збройних сил держави на сухопутні, морські чи повітряні сили або морські та повітряні флоти іншої держави (п. «d»);
- засилання державою або від імені держави збройних банд, груп, іррегулярних частин або найманців, які здійснюють акти застосування збройної сили проти іншої держави... (п. «g»).

Отже, у світлі Резолюції 3314 (XXIX) силові дії Російської Федерації проти України на території її Донецької та Луганської областей у квітні – серпні 2014 року підпадають під ознаки, визначені пунктами «а», «b», «d» та «g» її ст. 3 і мають кваліфікуватись як акти збройної агресії.

Третя фаза збройної агресії Російської Федерації розпочалась 27 серпня 2014-го масовим вторгненням на територію Донецької та Луганської областей регулярних підрозділів Збройних сил РФ, зокрема тих, що входили до складу 9-ї окремої мотострілецької бригади, 76-ї та 98-ї дивізій повітряно-десантних військ. Задіяння регулярних ЗС Російської Федерації у збройній агресії проти України супроводжувалося поширенням серед населення України агітаційних листівок, у яких, зокрема, містився такий заклик: «За жодних обставин не чиніть перепон пересуванню російських військ (техніка та особовий склад)».

ЮРИДИЧНЕ ОЗНАЧЕННЯ

Відповідно до ст. 3 Резолюції 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН «Визначення агресії» вважається агресією вторгнення чи напад збройних сил держави на територію іншої держави... (п. «a»).

На засіданні Ради Безпеки ООН, яке відбулося 29 серпня у зв'язку з агресією Російської Федерації проти України, делегація України заявила: «Росія розпочала безпосереднє воєнне вторгнення на материкову Україну із застосуванням своїх регулярних Збройних сил». Після надзвичайного засідання Комісії Україна – НАТО, скликаного 29 серпня 2014 року на прохання України, генеральний секретар НАТО Андерс фог Расмуссен кваліфікував вторгнення Збройних сил Російської Федерації через східний українсько-російський державний кордон як «серйозну ескалацію збройної агресії Росії проти України».

2.3. СИЛОВА ДИПЛОМАТІЯ АГРЕСОРА

Опір українських Збройних сил, консолідована позиція західних країн щодо засудження агресії Росії, застосування проти неї санкцій та перспектива їх посилення змусили російську сторону сісти за стіл переговорів.

Погодившись на переговори, які відбулися 17 квітня 2014 року в Женеві у форматі Україна, США, ЄС, РФ, російська сторона розпочала дипломатичну гру, мета якої полягала не в пошуку прийнятних для всіх сторін шляхів урегулювання, а в запереченні своєї участі в агресії, маскуванні силового нав'язування Україні згубних для її державності умов налагодження конфлікту, руйнації ед-

ності політики західних держав у питанні запровадження і розширення санкцій, легалізації фіктивних квазідержавних утворень «ДНР» і «ЛНР», уведення в оману світової спільноти щодо природи та причин ситуації, породженої російською агресією.

Саме тому всі спроби припинити російську агресію за допомогою дипломатичних засобів та мирних ініціатив у різних форматах не дали позитивних результатів.

Росія порушила зафіксовані в Женевській заяві від 17 квітня 2014 року домовленості щодо деескалації напруженості, роззброєння нелегальних озброєних груп, повернення законним власникам незаконно захоплених приміщень, а також щодо підтримки роботи спеціальної моніторингової місії ОБСЄ.

Російська сторона проігнорувала мирний план президента України Петра Порошенка, який в односторонньому порядку був запроваджений з 20 червня на сім днів і продовжений на три дні. План, зокрема, передбачав припинення сторонами вогню та виведення незаконних збройних формувань з території України через гарантований коридор безпеки, звільнення від кримінальної відповідальності тих, хто склав зброю і до того не скоїв тяжких злочинів, започаткування децентралізації та програми відновлення на Донбасі на Луганщині.

Незважаючи на те що у відповідь на звернення Владіміра Путіна від 24 червня Рада Федерації Держдуми Росії вже 25 червня 2014 року ухвалила постанову про відкликання дозволу президенту використовувати Збройні сили РФ на території України, російська сторона не лише не вжила жодних заходів, спрямованих на припинення вогню, а й інтенсифікувала збройну підтримку формувань своїх найманців і посилала присутність своїх збройних сил в Україні та біля українсько-російського кордону.

Навіть більше: у цей час Росії вдалося схилити Україну та західні держави до зміни формату переговорів. У Берлінській декларації, підписаній 2 липня 2014-го міністрами закордонних справ України, Росії, Німеччини та Франції, йшлося про створення тристоронньої контактної групи у складі представників ОБСЄ, України та РФ. Таким чином учасником переговорного процесу замість США та ЄС стала ОБСЄ, що суттєво послабило позиції України. Тим більше що представником ОБСЄ у цій групі було призначено швейцарського дипломата посла Гайді Тальявіні, яка свого часу очолювала Комісію з розслідування російсько-грузинської війни у 2008 році й дійшла висновку, що її розпочала Грузія. Крім того, рішення ОБСЄ, членом якої є Росія, ухвалюються консенсусом.

Водночас РФ і далі підтримувала живую силою, озброєнням і матеріально технічним постачанням контрольовані нею терористичні угруповання і формування найманців, розширювала масштаб участі в бойових діях підрозділів своїх регулярних збройних сил та збільшувала їх концентрацію на

українсько-російському кордоні. Напередодні саміт у Великій Британії 5–6 вересня 2014 року відбулося широкомасштабне вторгнення регулярних частин ЗС РФ на територію України, після чого Владімір Путін цинічно запропонував мирний план припинення кровопролиття і стабілізації обстановки на Південному Сході України.

Було очевидним, що Росія поставила за мету знизити напруження у стосунках із Заходом, зменшити можливість ужорстчення санкцій НАТО та ЄС і в той же час – не допустити остаточного звільнення українських територій, контрольованих російськими найманцями та збройними силами, і перетворити застосування сили та погрози силою на свою дипломатичну перемогу.

За таких обставин 5 вересня 2014 року в Мінську була досягнута домовленість «про припинення застосування зброї», яка формально була зафіксована у Протоколі за результатами консультацій Тристоронньої контактної групи щодо спільних кроків, спрямованих на імплементацію мирного плану президента України П. Порошенка та ініціатив президента Росії В. Путіна. Цей документ, якому бракувало багатьох важливих елементів форми міжнародного договору і який був ущербний змістовно, підписали учасники Тристоронньої контактної групи: посол Гайді Тальявіні (від ОБСЄ), другий президент України Леонід Кучма, посол РФ в Україні Міхаїл Зурабов. Під документом також стояли підписи представників так званих ДНР і ЛНР, але без зазначення їх статусу та посад.

Невдовзі, а саме 19 вересня 2014 року, в Мінську згадані учасники Тристоронньої контактної групи та представники «ДНР» і «ЛНР» підписали

Меморандум про виконання положень Мінського протоколу від 5 вересня 2014-го. Цей документ був дещо детальнішим і конкретнішим, але також мав дефекти форми і змісту.

Головний недолік обох мінських документів полягав у тому, що в них не було встановлено ні послідов-

ПІДПИСАННЯ МІНСЬКИХ ДОКУМЕНТІВ НЕ ЗАБЕЗПЕЧИЛО НІ ПРИПИНЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗБРОЇ РОСІЙСЬКИМИ НАЙМАНЦЯМИ, НІ ВИВЕДЕННЯ З ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ РОСІЙСЬКИХ ВІЙСЬК

ності, ні часових меж виведення з території України всіх іноземних збройних формувань, незаконних збройних формувань, військової техніки, а також бойовиків і найманців (п. 10 Протоколу та п. 9 Меморандуму). Натомість у пунктах 3, 6 і 9 Протоколу передбачалося ухвалення Закону України «Про тимчасовий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької і Луганської областей» (закон про особливий статус), Закону України «Про недопущення переслідування і покарання осіб у зв'язку з подіями, що сталися в окремих районах Донецької і Луганської областей» та проведення дострокових місцевих виборів відповідно до закону про особливий статус.

Підписання мінських документів не забезпечило ні припинення застосування зброї російськими найманцями, ні виведення з території України російських військ. Проте президент

Петро Порошенко 16 серпня 2014 року подав на розгляд Верховної Ради України передбачені Протоколом законопроекти. Того самого дня парламент ухвалив обидва законопроекти в закритому режимі, без обговорення і без поіменного голосування, що є грубим порушенням Закону «Про Регламент Верховної Ради України».

Зміст багатьох принципових положень Закону «Про особливий статус деяких районів Донецької і Луганської областей», зокрема щодо порядку відносин органів місцевого самоврядування з органами центральної влади та режиму використання мов, грубо суперечить Конституції України. Швидше за все, Петро Порошенко, не витримавши силового тиску Росії та піддавшись шантажу з боку Владіміра Путіна, пішов на серйозну поступку, яка підірвав підвалини державності й територіальної цілісності України. Адже запровадження особливого порядку місцевого самоврядування в районах Донецької та Луганської областей, із яких не виведені збройні формування російських найманців і підрозділи регулярних Збройних сил Росії, легалізуватиме самопроголошені квазідержавні утворення «ДНР» та «ЛНР» і створюватиме ситуацію замороженого або жевріючого конфлікту на українських територіях, прилеглих до території держави-агресора. За таких обставин конфлікт триватиме вічно, надійно блокуватиме шлях України до членства в ЄС та НАТО і використовуватиметься Росією для подальших дій проти державності України.

Не виключено, що Мінський протокол став результатом кулуарних міжнародних домовленостей між найвищими керівниками України, Росії та провідних західних держав. Однак це не може бути підставою для його виконання у спосіб, який нехтує елементарними вимогами міжнародного права, суперечить життєво важливим інтересам України та підтримує її переговорні позиції в майбутньому. Відповідно до принципу неподільності міжнародних договорів, який є загальновизнаним у міжнародному праві, зокрема у праві міжнародних договорів, вибіркоче виконання договірних положень сторонами є неприпустимим. Будь-яка міжнародна угода підлягає виконанню як єдине системне ціле, її приписи є взаємопов'язаними та взаємообумовленими і не повинні застосовуватися вибірково.

За всіх несприятливих для України обставин і всіх недоліків Мінського протоколу його імплементація можна було б розпочати без порушень Конституції України та Закону «Про Регламент Верховної Ради України» і без односторонніх поступок агресорові. По-перше, до розробок проекту Закону «Про тимчасовий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької і Луганської областей» слід було б залучити кваліфікованих експертів. По-друге, належним чином опрацьований законопроект, з огляду на його важливість і терміновість, мав би ухвалюватися відповідно до вимог Регламенту Верховної Ради за

скороченою процедурою. По-третє, і це головне, у ст. 10 «Прикінцеві положення» Закону «Про тимчасовий порядок...» слід було б передбачити, що документ набирає чинності не з дня його опублікування, а з моменту повного виконання пунктів 1 і 10 Протоколу та пунктів 1 і 9 Меморандуму щодо двостороннього або спільного припинення застосування зброї та виведення з території України всіх іноземних збройних формувань, незаконних збройних формувань, військової техніки, а також бойовиків та найманців.

Звичайно, у президента України є можливість не підписувати закон або не публікувати його до виконання мінських документів. Таким чином він зняв би із себе поширене в українському суспільстві й політикумі звинувачення в неспроможності протистояти тискові держави-агресора та її лідера і належним чином захищати життєво важливі інтереси України.

Мінські домовленості не поклали край російській агресії ні фактично, ні юридично. Їх пункти про негайне двостороннє (спільне) припинення застосування зброї та виведення всіх іноземних збройних формувань, незаконних збройних формувань, військової техніки, а також бойовиків і найманців із території України не виконані російською стороною. Протягом місяця, що минув від часу підписання мінських домовленостей, тривали постійні напади та регулярні обстріли позицій Збройних сил України, зокрема з російської території.

Слід зазначити, що в юридичному плані збройна агресія Росії проти України триватиме доти, доки під контролем держави-агресора залишатимуться окуповані українські території: Кримський півострів і частини Донецької та Луганської областей.

НЕ ВИКЛЮЧЕНО, ЩО МІНСЬКИЙ ПРОТОКОЛ СТАВ РЕЗУЛЬТАТОМ КУЛУАРНИХ МІЖНАРОДНИХ ДОМОВЛЕНОСТЕЙ МІЖ НАЙВИЩИМИ КЕРІВНИКАМИ УКРАЇНИ, РОСІЇ ТА ПРОВІДНИХ ЗАХІДНИХ ДЕРЖАВ

тима доти, доки під контролем держави-агресора залишатимуться окуповані українські території: Кримський півострів і частини Донецької та Луганської областей.

2.4. ЯК ПРОТИСТОЯТИ АГРЕСІЇ. ПОМИЛКИ УКРАЇНСЬКОГО КЕРІВНИЦТВА

В українському політикумі та міжнародних дипломатичних колах вельми поширеною є думка, що українсько-російський конфлікт, породжений збройною агресією Росії, не можна вирішити військовими засобами. Але з огляду на цинічну позицію РФ цей конфлікт не можна вирішити лише дипломатичними засобами. Застосування дипломатичних засобів може дати позитивний результат у тому випадку, коли обидві сторони довіряють одна одній, ставляться одна до одної з повагою або принаймні прагнуть до порозуміння відповідно до вимог демократії та міжнародного права.

На жаль, Російська Федерація позиціонує себе як варварська сила з минулого, що ігнорує сучасні правові та цивілізаційні цінності й загрожує не лише Україні, а й існуючому міжнародному правопорядку. Виступаючи 28 вересня 2014 року в Конгресі США, президент України Петро Порошенко наголосив, що агресія Росії поставила Україну, Європу і світ перед вибором не між різно-

видами цивілізацій, а між цивілізацією і варварством.

Вдаючись до дипломатичних методів, Україна, проте, має право, може і повинна чинити збройний опір агресорові, хоча він є мілітарно потужнішим і володіє ядерною зброєю.

На дипломатичному фронті пріоритетом для України мають бути не спроби умиротворення агресора шляхом поступок, які підривають підвалини української державності та її територіальну цілісність, а посилення взаємодії з міжнародним співтовариством, насамперед в особі західних держав та інституцій, зокрема ЄС і НАТО.

Мета такої взаємодії полягає не у втягуванні Заходу в збройний конфлікт із Росією, а у використанні його можливостей для відновлення територіальної цілісності України. Зусилля української дипломатії мають бути спрямовані на переконання міжнародного співтовариства в необхідності посилити підтримку України шляхом надання їй сучасної зброї, військової техніки, розвідданих та консультативної допомоги, а також нарощування застосування проти Росії економічних, фінансових, політичних, дипломатичних санкцій аж до моменту припинення агресії та звільнення окупованих українських територій.

Західні держави, якщо вони дбають про власну безпеку, повинні рішуче стояти пліч-о-пліч з Україною в її протидії агресорові. Російська агресія порушує світовий правопорядок, загрожує глобальній безпеці й підриває режим нерозповсюдження ядерної зброї, а отже, створює загрозу кожному членові міжнародного співтовариства, зокрема й особливо західним демократіям.

Безпека Заходу не може бути досягнута шляхом умиротворення агресора і задоволення його протиправних притх за рахунок легітимних інтересів України. Для захисту своїх життєво важливих інтересів Захід не повинен допустити виникнення на геополітичному терені колишнього СРСР нової Російської імперії, яка за визначенням буде агресивним тоталітарним утворенням, вороже налаштованим до європейських цивілізаційних цінностей, принципів демократії та збереження фундаментальних прав і основоположних свобод людини, прагнучим до територіального розширення та домінування у світі.

Первинну роль у протидії російській агресії має відігравати сама Україна, виходячи з розуміння, що Росія веде проти неї тотальну війну, війну на знищення української державності й української нації, і вестиме її навіть після зупинення застосування збройної сили, продовжуючи гуманітарну агресію, спрямовану на руйнацію державності України «мирними» засобами. Причому в майбутньому залишатимуться реальними і перспективні нових збройних нападів на Україну. Отже, Україна може захистити себе лише тотальною мобілізацією всього суспільства і всіх ресурсів держави для відсічі як збройній, так і гуманітарній агресії РФ.

ВОЄННА ДОКТРИНА ТА СЕКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Від часу відновлення незалежної державності Україна прагнула розвивати з Росією добросусідські відносини й розглядала її як стратегічного партнера і навіть не потенційного супротивника.

Заздалегідь спланована збройна агресія, яка є лише одним із елементів широкомасштабної спецоперації, спрямованої на знищення України, стала моментом істини і поставила на порядок денний необхідність принципової переоцінки постулатів та пріоритетів Воєнної доктрини України, Законів України «Про основи національної безпеки України» та «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики».

Ці документи повинні зафіксувати, що Росія є стратегічним цивілізаційним і екзистенційним ворогом України, який під прикриттям міфу про братню спорідненість росіян і українців насправді налаштований на ведення тотальної війни проти українства, його державності, мови, культури і традицій. Із зазначених документів необхідно вилучити будь-які згадки про позаблоковий або нейтральний статус України та включити положення щодо курсу України на її повномасштабне членство в ЄС і НАТО. Відповідно до цього українська влада повинна вжити рішучих заходів, спрямованих на системне відродження всього сектору національної безпеки та його належне і постійне фінансування.

Складовою цих заходів має стати ретельне розслідування причин бездіяльності Збройних сил України в перші дні російської агресії, внаслідок чого було втрачено Крим, а також очищення силових структур від ворожої агентури.

Щоб зміцнити і реформувати окремі елементи сектору національної безпеки відповідно до сучасних вимог, необхідно домовитися про надання Україні консультативної, технічної та матеріальної допомоги державами, які є гарантами безпеки України відповідно до Будапештського меморандуму, а також іншими державами, насамперед членами НАТО та ЄС.

У Стратегії програмних дій для стабілізації ситуації в Україні, яку презентував наприкінці серпня 2014 року прем'єр-міністр України Арсеній Яценюк, поряд із завданням переорієнтації Воєнної доктрини, оборонної стратегії та стратегії розвитку сектору безпеки були намічені й інші першочергові кроки, спрямовані на зміцнення обороноздатності країни, зокрема інженерно-технічне облаштування всієї ділянки російсько-українського кордону (проект «Стіна»), розробка спеціальної системи безпеки та оборони суміжних із територією держави-агресора українських областей тощо. Важливо, щоб ці та інші заходи не залишилися на папері, а були оперативно втілені в життя.

ПРОТИДІЯ ГУМАНІТАРНІЙ АГРЕСІЇ

Паралельно із заходами, спрямованими на протидію воєнній загрозі з боку Росії, чільну увагу слід приділяти загрозам національній безпеці України в гуманітарній сфері. Вони здаються матеріально невідчутними, але за своєю природою становлять стратегічну загрозу № 1, яка є міною уповільненої дії під спорудою української державності.

Україна має шанс вистояти у протиборстві з РФ лише як українська Україна. Тотально зросійщена (лінгвістично і змістовно) Україна становитиме лише периферійну частину «Русского міра», а не повноцінну національну суверенну державу. Не випадково сучасні російські імпершівіністи висунули гасло «Нам нужна не пророссийская, а русская Украина».

»

Головним знаряддям реалізації цього гасла є гуманітарна агресія, яку Росія здійснює одночасно в кількох напрямках, ведучи проти України інформаційно-пропагандистську, історіософську та конфесійну війни. Наступ на українську ментальність, традиційні цінності, мову, культуру, систему освіти, історичну пам'ять народу, національні церкви має стратегічну мету: знищення ідентичності української нації, яка є системоутворюючим складником громадянської нації та Української національної держави.

Планована в Кремлі й здійснювана за допомогою режиму Віктора Януковича гуманітарна агресія Росії цинічно ігнорувала конституційні права українців, які становлять більшість населення країни, руйнувала підвалини єдності країни і прирікала Українську державу на занепад і, врешті-решт, загибель.

Відсутність україноцентричної гуманітарної політики зробила населення Криму та південно-східних регіонів України об'єктом зомбування з боку кремлівської пропаганди, сприяла зародженню їхньої відчуженості від решти країни, створила живильне середовище для культивування сепаратистських настроїв, породила зраду в лавах силових і правоохоронних органів України під час збройної агресії Росії.

Презентуючи 25 вересня 2014 року пріоритетні напрями своєї «Стратегії-2020», Петро Порошенко виділив серед них реформу системи безпеки й оборони і заявив про намір збільшити витрати на оборону до 5% ВВП. Однак серед пріоритетних пунктів стратегії розвитку країни немає гуманітарної сфери. Виникає питання: чи розуміють президент та його оточення стратегічне значення гуманітарної політики, чи це свідоме ігнорування гуманітарних проблем, від вирішення яких залежить збереження державності України?

Поряд із відродженням всього сектору безпеки та підвищення обороноздатності Збройних сил України серед державних пріоритетів має бути системна україноцентрична гуманітарна політика, покликана дати ефективну відсіч російській гуманітарній агресії та слугувати інструментом зміцнення єдності українського суспільства й підвалин незалежної державності України.

ЄВРОАТЛАНТИЧНИЙ ВЕКТОР

Нарешті, пріоритетним елементом національної безпекової стратегії має стати і подальше поглиблення співпраці між Україною та НАТО з метою якнайшвидшого одержання Плану дій щодо членства та набуття повнокровного і повномасштабного членства в Альянсі у майбутньому.

Сьогодні внаслідок тривалих і системних зусиль кремлівського владного істеблішменту, дипломатії, спецслужб та пропаганди в Україні й поза її межами серед окремих представників політикуму й експертного середовища сформувалася думка про недоцільність та навіть неможливість і небезпечність членства України в НАТО, оскільки це не влаштує Росію, спричиняє напруженість у її відносинах із Заходом, криє в собі небезпеку глобального збройного конфлікту і шкодить досягненню українсько-російського порозуміння. У цьому контексті представники нинішньої української влади також зробили заяви про те, що

«членство України в НАТО не є на порядку денному» (Павло Клімкін, міністр закордонних справ України, 23.06.2014 року) і що «Україні від НАТО потрібно все, крім членства» (Валерій Чалий, заступник голови Адміністрації президента України, 10.09.2014 року).

Українському керівництву і західним лідерам слід зрозуміти, що справжня загроза міжнародному миру й безпеці виникне не тоді, коли Україна стане членом НАТО, а тоді, коли Росія увірує в нездатність Заходу чинити спротив її агресивним зазіханням, у свою безкарність і спроможність досягати цілей шляхом шантажу, погроз силою та її застосування проти окремих країн.

Сукупний потенціал країн – членів НАТО, який лише посилюється з приєднанням України до Альянсу, сьогодні в політичній, технічній, воєнній та інших сферах у разі перевищує потенціал Росії, що виключає її відкритий збройний напад на держави – члени Альянсу. Звичайно, за умов наявності в них колективної волі й реальної готовності дати рішучу відсіч агресії.

РФ виступає проти членства України в НАТО не тому, що постає загроза її безпеці, а тому, що стає неможливою реалізація її агресивних цілей щодо України. Відмова України від членства в Альянсі не змінить ані ворожого ставлення Росії, ані її кінцевої стратегічної мети щодо України, а лише заохотить до подальших зусиль у напрямку нищення української незалежної державності.

Будь-які домовленості з Кремлем – таємні або відкриті – за формулою «мир в Україні в обмін на її відмову від членства в НАТО» стануть зрадою національних інтересів України, оскільки призведуть не до миру, а до війни з огляду на російську традицію ігнорування міжнародного права та зухвалого нехтування українсько-російськими договорами.

Наша влада повинна керуватися не примхами Росії, а національними інтересами України. Вже сьогодні вона має забезпечити системне інформування українського суспільства про НАТО, сприяти організації та проведенню референдуму за народною ініціативою щодо приєднання України до Альянсу. За своїм значенням такий референдум дорівнює грудневому референдуму 1991 року, коли більшість українців підтвердили Акт проголошення незалежності України. Найближчою метою співпраці України з НАТО та її поглиблення має стати не лише одержання допомоги в реформуванні українського безпекового сектору, а й підготовка до отримання Україною Плану дій щодо членства в НАТО, як це передбачено п. 23 Бухарестської декларації, ухваленої на саміті Альянсу в 2008-му. У серпні 2014 року генеральний секретар НАТО Андерс фог Расмуссен, посилюючись на згадану Декларацію, підтвердив, що «Альянс залишає двері відчиненими для України і визнає, що кожна країна має право на власне самовизначення».

Українському керівництву, щоб увійти в ці двері, потрібно припинити спроби умиротворення Росії, не піддаватися на її шантаж, погрози, позбутися комплексу малоросійської меншовартості, проявити рішучість і політичну волю, продемонструвати спроможність мислити стратегічно та діяти практично відповідно до найвищих життєвих інтересів України та українського суспільства.

3. Світ у протистоянні російській агресії

3.1. ФАЛЬШИВІСТЬ СПРОБ ВИПРАВДАТИ РОСІЙСКУ ЗБРОЙНУ АГРЕСІЮ

Відповідно до сучасного міжнародного права застосування державою першою її збройних сил проти іншої держави за жодних обставин не може вважатися виправданим і легітимним. Ст. 5 Резолюції 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН «Визначення агресії» встановила: «Жодні міркування будь-якого характеру, чи то політичного, економічного, військового, чи то іншого, не можуть слугувати виправданням агресії».

У світлі викладеного не витримують критики намагання президента Владіміра Путіна та та Ради Федерації² обґрунтувати використання ЗС Росії проти України необхідністю усунення загрози життю громадян Росії, їхніх «соотечественників» та особового складу Збройних сил РФ на території України. Тим більше, що жодної такої загрози насправді не було³. Водночас постійний представник Російської Федерації в Раді Безпеки ООН у своєму виступі на її екстремому засіданні 3 березня 2014 року намагався виправдати введення російських збройних сил на територію України, посилаючись на звернення екс-президента Віктора Януковича. Таке звернення аж ніяк не може бути юридичною підставою для обґрунтування правомірності збройного нападу РФ на Україну, оскільки відповідні до п. 23 ст. 85 Конституції нашої держави рішення про допуск підрозділів збройних сил інших держав на її територію ухвалює не президент, а Верховна Рада. Крім того, Янукович з огляду на скоєні ним злочини й утечу з України Постановою Верховної Ради № 757-VII від 25 лютого 2014 року був відсторонений від виконання функцій президента, не мав права і фактично не міг діяти як президент.

Використання офіційним представником Росії нелегітимного звернення екс-президента України лише засвідчило визнання того факту, що Російська Федерація першою застосувала проти сусіда свої збройні сили, тобто вчинила акт неспровокованої агресії.

3.2. СТАВЛЕННЯ СВІТОВОГО СПІВТОВАРИСТВА ДО РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Збройна агресія Російської Федерації була засуджена міжнародним співтовариством. Як окремі держави, так і поважні міжнародні інституції однозначно кваліфікували силові акції РФ щодо України саме як акт агресії. У висновках Європейської ради, ухвалених на надзвичайному засіданні міністрів закордонних справ 3 березня 2014 року, зазначено: «Європейський Союз рішуче засуджує явне порушення суверенітету й територіальної цілісності України актами агресії, що вчинені Збройними силами Росії, як і до-

звіл на їх застосування на території України, ухвалений 1 березня 2014 року Радою Федерації Росії».

Глави держав та урядів країн – членів ЄС у своїй заяві, ухваленій 6 березня 2014 року на засіданні Європейської ради на найвищому рівні, підтвердили й підтримали таку оцінку силових дій Росії щодо України: «Ми схвалюємо висновки, прийняті Радою 3 березня. Ми рішуче засуджуємо неспровоковане порушення Російською Федерацією суверенітету й територіальної цілісності України та закликаємо Російську Федерацію негайно відізвати її Збройні сили до місць їхнього постійного базування згідно з відповідними угодами».

У численних документах Північноатлантичної ради НАТО і його Парламентської асамблеї, заявах та виступах генерального секретаря Альянсу засудження силових акцій Російської Федерації проти України супроводжувалося їх кваліфікацією як збройного втручання та акту агресії. У виступі на Брюссельському форумі 21 березня 2014 року генсек Андерс Фог Расмуссен заявив: «Військова агресія Росії в Україні є найсерйознішою кризою в Європі після падіння Берлінського муру».

У резолюції Парламентської асамблеї Ради Європи, ухваленій 9 квітня 2014 року, сказано: «Асамблея рішуче засуджує російську збройну агресію та анексію Криму, що стала її наслідком і є явним порушенням норм міжнародного права, зокрема й положень Статуту ООН, Гельсінського акта ОБСЄ, Статуту та основних правил Ради Європи».

Резолюція Європейського парламенту, ухвалена 16 квітня 2014-го, «розглядає акти агресії Росії як серйозне порушення міжнародного права та її власних міжнародних зобов'язань, що впливають зі Статуту ООН, Гельсінського заключного акта, Статуту Ради Європи та Будапештського меморандуму 1994 року про гарантії безпеки, а також двосторонніх зобов'язань, передбачених українсько-російським Договором 1997 року про дружбу, співпрацю та партнерство».

Декларація Парламентської асамблеї НАТО «Про підтримку України», ухвалена 30 травня 2014-го, кваліфікувала силові дії Росії щодо України як «явну та безперечну агресію», а в резолюції Парламентської асамблеї ОБСЄ під назвою «Очевидне, грубе і невиправдане порушення Гельсінських принципів Російською Федерацією щодо України», ухваленій 1 липня 2014 року на її щорічній XIII сесії в Баку, зазначалося, що дії РФ є кричущим порушенням суверенітету й територіальної цілісності України і «включають агресію та різні форми примусу».

² «У зв'язку з екстраординарною ситуацією, що склалася на Україні, загрозою для життя громадян Російської Федерації, наших співвітчизників, особового складу військового контингенту Збройних сил Російської Федерації, дислокованого відповідно до міжнародного договору на території України (Автономна Республіка Крим) на підставі п. 2 ч. 1 ст. 102 Конституції Російської Федерації вношу звернення про використання Збройних сил Російської Федерації на території України до нормалізації суспільно-політичної обстановки в цій країні», – було сказано в поданні Путіна до Ради Федерації від 1 березня 2014 року. Того самого дня верхня палата парламенту РФ задовольнила звернення президента, ухваливши Постанову № 48-СФ, у якій повторювалися згадані в ньому мотиви використання Збройних сил РФ на території України.

³ У резолюції Європейського парламенту від 16 квітня 2014 року було підкреслено, що варті довіри міжнародні моніторингові інститути таких організацій, як ООН, ОБСЄ та РЕ, не підтвердили надходження з України повідомлень про будь-які напади, залякування, дискримінацію російських громадян чи етнічних росіян – громадян України або інших етнічних меншин (§ 4). У резолюції Парламентської асамблеї ОБСЄ від 1 липня 2014 року також було зазначено, що Асамблея розглядає агресивні дії Росії стосовно України як неправомірні й такі, що спираються на цілком необґрунтовані припущення і приводи (§ 12).

4. Реалізація міжнародно-правової відповідальності Росії. Помилки українського керівництва

4.1. ЮРИДИЧНІ ПІДСТАВИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ РОСІЇ

Силові дії Російської Федерації щодо України в період від кінця лютого до кінця серпня 2014 року поза всяким сумнівом є актами збройної агресії відповідно до пунктів «а», «b», «с», «d», «e» та «g» ст. 3 Резолюції 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН «Визначення агресії» від 14 грудня 1974 року. У зв'язку з цим слід зазначити, що ознаки збройної агресії, як вони визначені в резолюції, без будь-яких змін відтворені в пункті 2 ст. 8-bis Римського статуту Міжнародного кримінального суду (МКС). Її текст був ухвалений 11 червня 2010-го консенсусом представників 113 держав на пленарному засіданні Конференції з перегляду Римського статуту із застереженням про те, що ст. 8-bis набуде чинності, коли її ратифікують 30 держав – учасниць Римського статуту, а МКС почне застосовувати її після 1 січня 2017-го за умови ухвалення відповідного рішення двома третинами голосів на Асамблеї держав – учасниць Римського статуту. Попри встановлення особливих умов для використання ст. 8-bis у часі, цілковите й консенсусне відтворення в її тексті положень ст. 3 Резолюції 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН «Визначення агресії», підтримане багатьма державами з різних регіонів світу, підтверджує юридичну значущість норм цієї резолюції та засвідчує початок процесу їх трансформації в договірні норми загального міжнародного права.

Ст. 5 Резолюції 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН «Визначення агресії» передбачає: «Агресивна війна є злочином проти міжнародного миру. Агресія спричиняє міжнародну відповідальність». Загальноправовим підґрунтям міжнародно-правової відповідальності Російської Федерації за збройну агресію проти України є п. 4 ст. 2 Статуту Організації Об'єднаних Націй, відповідно до якого «всі члени ООН утримуються у своїх міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави, так і якимось іншим чином, несумісним із цілями Об'єднаних Націй». У Декларації про принципи міжнародного права, ухваленій 24 жовтня 1970 року Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 2625 (XXV) на підтвердження п. 4 статті 2 Статуту ООН, також встановлено: «Агресивна війна є злочином проти миру і спричиняє відповідальність за міжнародним правом».

4.2. РЕЖИМ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА АГРЕСІЮ

Відповідно до сучасного міжнародного права збройна агресія є особливо небезпечним і тяжким міжнародним злочином. Будь-який акт агресії, що підпадає під визначення, зафіксоване

в Резолюції 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН та підтверджене у ст. 8-bis Римського статуту Міжнародного кримінального суду, не лише порушує фундаментальні суверенні права держави – жертви збройної агресії, а й зазіхає на підвалини міжнародного правопорядку.

Модель міжнародно-правової відповідальності за агресію значно відрізняється від моделей відповідальності, породжуваної ординарними міжнародними правопорушеннями:

1) відповідальність держави-агресора виникає як перед державою, що стала об'єктом збройного нападу й безпосередньо постраждала, так і перед усім міжнародним товариством в особі інших суверенних держав та міжнародних організацій. Це зумовлено тим, що сучасне міжнародне право розглядає агресію як злочин, котрий порушує його імперативні принципи й зазіхає на основи основ світового правопорядку, збереження яких однаково важливе для всіх держав та створених ними міждержавних організацій;

2) держава, яка стала жертвою агресії, та інші члени міжнародного співтовариства мають беззастережне право негайно застосовувати проти держави-агресора збройний примус та інші міжнародно-правові санкції в порядку самозахисту від агресії. Ст. 51 Статуту ООН визначила, що «Статут жодним чином не зачіпає права на індивідуальну чи колективну самооборону, якщо відбувається збройний напад на члена Організації...»;

3) режим відповідальності держави-агресора передбачає не лише її обов'язок відновити порушений правопорядок і відшкодувати спричинену актом агресії матеріальну та нематеріальну шкоду, а й можливість запровадження щодо такої держави різних обмежень її міжнародно-правової суб'єктності, зокрема способом тимчасового урізання суверенітету, позбавлення частини території, поволітаризації, демілітаризації, заборони мати збройні сили або певні їх види тощо.

Крім того, відповідальність за агресію передбачає міжнародну кримінальну відповідальність вищого керівництва держави-

агресора за сам злочин агресії, складниками якого є планування, підготовка, ініціювання або скоєння його особою, що здатна фактично здійснювати керування політичними або військовими діями держави чи контроль над ними (п. 1 ст. 8-bis Римського статуту МКС). У цьому випадку йдеться про акт агресії як такий – як про «кабінетний» злочин, заздалегідь підготовлений і скоєний за наказом із високих урядових кабінетів.

Водночас на державу-агресора покладена політична відповідальність за військові злочини та злочини проти людяності, що мали місце під час агресії. У такому разі міжнародна кримінальна відповідальність лягає насамперед на конкретних

**ВІДПОВІДНО ДО СУЧАСНОГО
МІЖНАРОДНОГО ПРАВА
ЗБРОЙНА АГРЕСІЯ Є
ОСОБЛИВО НЕБЕЗПЕЧНИМ
І ТЯЖКИМ МІЖНАРОДНИМ
ЗЛОЧИНОМ**

фізичних осіб – безпосередніх учасників конкретних злочинів у театрі бойових дій. Інакше кажучи, йдеться про «польові» злочини особового складу збройних сил держави-агресора або контрольованих і керованих нею підрозділів нерегулярних формувань, найманців тощо. Водночас політичне та військове керівництво держави може підпадати під міжнародну кримінальну відповідальність лише якщо воно заохочувало скоєння особовим складом підпорядкованих йому збройних сил воєнних злочинів та злочинів проти людяності або не вживало заходів, необхідних для запобігання їм.

4.3. ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ТА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ: ОБСТАВИНИ, ЩО ОБ'ЯЖУЮТЬ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ РОСІЇ

Збройна агресія Російської Федерації проти України супроводжувалася численними воєнними злочинами та злочинами проти людяності. За повідомленнями авторитетних правозахисних організацій та засобів масової інформації, особовий склад створених і контрольованих РФ збройних формувань найманців, спецназу та підрозділів регулярних частин її збройних сил під час збройної агресії проти України припускався таких злочинів: навмисні вбивства; тортури та нелюдське ставлення; навмисне заподіяння сильних страждань, серйозних тілесних ушкоджень чи шкоди здоров'ю; незаконне, безглузде й великомасштабне знищення та привласнення майна, не викликане воєнною необхідністю; навмисне позбавлення військовополоненого чи іншої особи, що перебуває під захистом, доступу до справедливого й нормального судочинства; узяття заручників; навмисний напад на цивільне населення як таке чи окремих цивільних осіб, які не беруть безпосередньої участі у воєнних діях; навмисні напади на цивільні об'єкти, тобто ті, які не є воєнними цілями; неналежне використання прапора парламентарного, прапора чи воєнних знаків розрізнення та форми ворога або ООН, а також емблем, установлених Женевськими конвенціями, наслідком чого є смерть особи чи заподіяння їй шкоди; зазіхання на людську гідність, зокрема образливе та принизливе ставлення тощо. Зазначені й подібні діяння відповідно до ст. 8 Римського статуту МКС кваліфікуються як воєнні злочини, наслідком яких є міжнародна кримінальна відповідальність осіб, причетних до їх скоєння.

Разом із цим повідомлялося, що в окупованому Криму та на Сході України мали місце такі злочини, як ув'язнення чи інше жорстоке позбавлення фізичної свободи з порушенням основоположних норм міжнародного права; насильне переміщення населення; переслідування будь-якої ідентифікованої групи чи спільноти з політичних, расових, етнічних, культурних, релігійних чи інших мотивів, несумісних із міжнародним

правом тощо. Ці та схожі злочини відповідно до ст. 7 Римського статуту кваліфікуються як злочини проти людяності й також спричиняють міжнародну кримінальну відповідальність осіб, незалежно від того, у воєнний чи мирний час їх скоєно.

4.4. ДІЇ УКРАЇНСЬКОГО КЕРІВНИЦТВА, НЕОБХІДНІ ДЛЯ ПОЧАТКУ ПРОЦЕСУ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ РОСІЇ ЗА АГРЕСІЮ

Збройна агресія Російської Федерації проти України викликала осуд міжнародного співтовариства й застосування різноманітних санкцій щодо держави-агресора Європейським Союзом, НАТО, Радою Європи та окремими країнами світу, зокрема Сполученими Штатами Америки, Канадою, Австралією, Швейцарією, Норвегією, Японією та ін. Принципове значення мала санкція невизнання міжнародним співтовариством анексії Криму, що ґрунтувалася на положеннях Статуту ООН⁴, Декларації 1970 року про принципи міжнародного права⁵ та Резолюції 1974-го про визначення агресії⁶. Засудження силового відторгнення від України Криму та невизнання його анексії Російською Федерацією було зафіксоване в Резолюції 68/262 «Територіальна цілісність України», ухваленій 27 березня 2014 року Генеральною Асамблеєю ООН. Ця резолюція закликала «всі держави, міжнародні організації та спеціалізовані установи не визнавати будь-яких змін статусу Автономної Республіки Крим та міста Севастополя... й утримуватися від будь-яких дій або кроків, котрі можна було б витлумачити як певну форму визнання зміненого статусу».

ЗБРОЙНА АГРЕСІЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ СУПРОВОДЖУВАЛАСЯ ЧИСЛЕННИМИ ВОЄННИМИ ЗЛОЧИНАМИ ТА ЗЛОЧИНАМИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ

Нова влада України, висловивши емоційні протести проти неправомірних силових дій Російської Федерації, вчинених у лютому – березні 2014-го, певний час утримувалася від однозначного оцінювання їх як актів збройної агресії і не виявила послідовності та рішучості в негайному й системному запровадженні санкцій проти РФ як держави-агресора.

У постановках Верховної Ради України, які передували анексії Криму, йшлося про неприпустимість «військового втручання у внутрішні справи держави» й «територіальних претензій до України» та висувалися вимоги до Російської Федерації щодо «повернення військовослужбовців Чорноморського флоту РФ у місця їхньої постійної дислокації» та «виведення інших військових формувань із території України»⁷.

Після відторгнення Криму Верховна Рада України 20 березня 2014 року ухвалила Декларацію «Про боротьбу за звільнення України», в якій зазначалося, що «Український народ ніколи не визнає анексію невіддільної частини своєї території – Автономної Республіки Крим, захопленої Росією з брутальним порушенням

⁴ «Усі члени Організації Об'єднаних Націй утримуються у своїх міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави, так і якимось іншим чином, несумісним із цілями Об'єднаних Націй», – встановлює п. 4 ст. 2 Статуту ООН.

⁵ «Територія держави не повинна бути об'єктом воєнної окупації, яка є результатом застосування сили на порушення положень Статуту ООН. Територія держави не повинна бути об'єктом набуття іншою державою внаслідок погрози силою чи її застосування. Жодні територіальні надбання, які є результатом погрози силою чи її застосування, не повинні визнаватись законними», – визначено у тлумаченні принципу, встановленому п. 4 ст. 2 Статуту ООН.

⁶ «Жодне територіальне надбання чи особливо вигода, одержані в результаті агресії, не є і не можуть бути визнані законними», – встановлює п. 3 ст. 5 Резолюції.

⁷ Див. Постанову Верховної Ради України № 844-VII від 2 березня 2014 року та Постанову № 847 від 4 березня 2014-го.

фундаментальних норм міжнародного права та загальноновизнаних принципів співжиття держав».

Міністерство закордонних справ України в нотах, адресованих Міністерству закордонних справ Російської Федерації, характеризує Постанову Держдуми Федеральних зборів Росії від 1 березня 2014 року як «таку, що суперечить звичаєвій і конвенційній нормі міжнародного права, яка забороняє збройне втручання та всі інші форми втручання у внутрішні справи», засуджувало агресивні напади Збройних сил Росії на розташовані в Криму військові частини та кораблі Військово-Морського флоту України й кваліфікувало їх як «військову інтервенцію»⁸.

Від квітня 2014 року, коли розпочалася друга фаза російської агресії, МЗС України однозначно кваліфікує дії РФ як тривалі, систематичні й зухвалі акти збройної агресії проти України⁹.

Верховна Рада України 15 квітня 2014 року ухвалила Закон № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян на тимчасово окупованій території України», ст. 2 та 3 якого встановили, що окупація території Автономної Республіки Крим є наслідком збройної агресії Російської Федерації¹⁰. У заяві Верховної Ради України від 16 квітня 2014 року № 1217-VII «Про ініціативу міжнародних переговорів щодо деескалації ситуації навколо України» було підтверджено «невизнання факту анексії Автономної Республіки Крим Російською Федерацією, яка сталася внаслідок неспровокованої російської агресії проти України та незаконної окупації Кримського півострова агресором»¹¹.

З початком третьої фази агресії РФ вітчизняне Міністерство закордонних справ у загальній формі окреслило правову позицію держави щодо збройної агресії Російської Федерації проти України та її наслідків. У ноті № 610/22-110-2095 від 28 серпня 2014 року головні елементи цієї позиції було визначено так: «Агресія Росії проти України – тяжкий злочин проти міжнародного миру та безпеки й тягне за собою міжнародно-правову відповідальність Росії та індивідуальну кримінальну відповідальність винних у його скоєнні осіб.

Міністерство закордонних справ України рішуче вимагає від Російської Федерації негайно припинити міжнародно-протиправні діяння, зокрема вторгнення збройних сил Росії, в тому числі й важкої військової техніки, на територію України, здійснити виведення всіх збройних сил Росії з території України, припинити регулярні обстріли території України, порушення повітряного простору та сухопутного кордону України з Росією, постачання зброї та військової техніки бойовикам-найманцям.

Українська сторона вимагає відвести підрозділи збройних сил Росії від державного кордону України з Росією, забезпечити належний прикордонний режим на прилеглий до українсько-російського державного кордону території Російської Федерації, розслідувати всі злочини, здійснені з території Росії, про які вказано в цій та попередніх нотах української сторони, та покарати винних.

Міністерство закордонних справ України вимагає надати українській стороні належні задоволення та гарантії неповторення згаданої вище міжнародно-протиправної діяльності.

Міністерство закордонних справ України вимагає від російської сторони здійснити повне відшкодування шкоди, завданої внаслідок міжнародно-протиправних дій Російської Федерації».

Правова позиція України щодо відповідальності РФ за вчинену збройну агресію матиме завершену й остаточну форму тоді, коли компетентні державні органи підрахують обсяг заподіяної матеріальної та нематеріальної шкоди й коли конкретні претензії щодо її відшкодування будуть офіційно пред'явлені Російській Федерації дипломатичною нотою Міністерства закордонних справ України на адресу російського МЗС.

Водночас має бути започаткований процес притягнення до індивідуальної кримінальної відповідальності осіб, причетних до скоєння злочину агресії, воєнних злочинів та злочинів проти людяності. Першим кроком у цьому напрямку має стати порушення кримінальних справ за фактом таких злочинів або проти конкретних осіб на національному рівні на підставі Кримінального кодексу України, а також визнання Україною відповідно до п. 3 ст. 12 Римського статуту обов'язкової юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо ситуації, яка склалася внаслідок скоєння на території України міжнародних злочинів під

час збройної агресії Російської Федерації, розпочатої 27 лютого 2014 року.

В умовах цинічного заперечення російським керівництвом причетності РФ до збройної агресії інструментом реалізації її міжнародно-правової відповідальності залишаються міжнародно-правові санкції проти держави-агресора, що їх застосовують як Україна, так і частина міжнародного співтовариства. Необхідно наголосити, що міжнародно-правові санкції незалежно від їх інтенсивності й характеру є процесуальним засобом примусової реалізації міжнародно-правової відповідальності¹².

Якщо підставою міжнародно-правової відповідальності є міжнародне правопорушення,

ПРОВОА ПОЗИЦІЯ УКРАЇНИ ЩОДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ РФ ЗА ВЧИНЕНУ ЗБРОЙНУ АГРЕСІЮ МАТИМЕ ЗАВЕРШЕНУ Й ОСТАТОЧНУ ФОРМУ ТОДІ, КОЛИ КОМПЕТЕНТНІ ДЕРЖАВНІ ОРГАНИ ПІДРАХУЮТЬ ОБСЯГ ЗАПОДІЯНОЇ МАТЕРІАЛЬНОЇ ТА НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ ШКОДИ

⁸ Див., наприклад, Ноту № 610/22-123/1-746 від 11 березня 2014 року; Ноту № 610/22-123/1-857 від 18 березня 2014 року; Ноту № 610/22-123/1-917 від 25 березня 2014 року.

⁹ Див., наприклад, Ноту № 610/22-123/1-1017 від 2 квітня 2014 року; Ноту № 610/22-110/1-932 від 7 серпня 2014 року; Ноту № 610/22-110/1-959 від 11 серпня 2014 року; Ноту № 610/22-110/1-972 від 12 серпня 2014 року.

¹⁰ Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 26. – Ст. 892.

¹¹ Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 22. – Ст. 866.

¹² Див. про це детально: Василенко В. Ответственность государства за международные правонарушения. – К., 1976. – С. 220–234; В. Василенко Международно-правовые санкции. – К., 1982. – С. 38–64; Василенко В. Відповідальність і санкції у сучасному міжнародному праві // Антологія української юридичної думки. – К., 2005. – Т. 10. – С. 887–892

то підставою для застосування міжнародно-правових санкцій є не саме собою правопорушення, а відмова суб'єкта-правопорушника припинити протиправну поведінку та (або) виконати обов'язки, що випливають із його міжнародно-правової відповідальності. Така відмова – це нове, вторинне правопорушення, яке зазіхає на сам принцип відповідальності й тому є підставою для вжиття щодо суб'єкта-правопорушника санкційних примусових заходів. З огляду на особливості такого міжнародного правопорушення, як злочин агресії, вчинення збройного нападу є моментом та підставою для одночасного виникнення й міжнародно-правової відповідальності держави-агресора, й застосування проти неї міжнародно-правових санкцій. Держава, яка зазнала збройного нападу, та міжнародне співтовариство (в особі інших держав та міжнародних організацій) мають право застосувати проти держави-агресора збройний примус та (або) вжити інших примусових санкційних заходів у політичній, дипломатичній, економічній, культурній сферах тощо.

Відповідно до ст. 51 Статуту ООН кожна держава має суверенне й невід'ємне право на індивідуальну самооборону. Це означає, що держава, яка зазнала агресивного збройного нападу, має право дати негайну збройну відповідь державі-агресору.

* * *

На жаль, Україна розпочала збройний опір російській агресії лише в другій її фазі – після того, як в. о. президента України Олександр Турчинов підписав Указ № 405/2014 від 14 квітня 2014 року про здійснення антитерористичної операції на Сході України із залученням Збройних сил¹³.

Правовою підставою проведення АТО став Закон України від 20 березня 2003 року № 638–IV «Про боротьбу з тероризмом»¹⁴. Однак на момент ухвалення Указу Україна зазнала не спорадичної терористичної атаки, вона була об'єктом спланованої та широкомасштабної збройної агресії.

З огляду на це правовою підставою збройної відсічі Російській Федерації як державі-агресору мали б слугувати ст. 51 Статуту ООН та Закон України від 6 грудня 1991 року № 1932–XII «Про оборону України»¹⁵. Тим більше, що ст. 1 цього закону відповідно до міжнародного права фіксує визначення поняття збройної агресії, під яке підпадають усі складники агресивних дій Росії проти України, а ст. 4 «Відсіч збройній агресії проти України» передбачає:

«У разі збройної агресії проти України або загрози нападу на Україну Президент України приймає рішення про загальну або часткову мобілізацію, введення воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях, застосування Збройних сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, подає його Верховній Раді на схвалення чи затвердження, а також вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни».

Петро Порошенко, обраний президентом України 25 травня 2014 року, не скористався всіма

своїми повноваженнями й не забезпечив переведення збройного опору України російській агресії з режиму антитерористичної операції в режим відсічі збройній агресії Російської Федерації відповідно до пунктів 1, 17, 20 ст. 106 Конституції та ст. 4 Закону України «Про оборону України» та Закону «Про правовий режим воєнного стану» від 6 квітня 2000 року № 1647–III.

Відповідно до згаданих законів запровадження воєнного стану передбачає повномасштабне використання Збройних сил України для відсічі агресії, запровадження спеціального порядку взаємодії між військовим командуванням та органами виконавчої влади й місцевого самоврядування, переведення економіки на воєнні рейки, використання для потреб армії та фронту всіх ресурсів держави, а в разі необхідності – юридичних та фізичних осіб, запровадження певних обмежень, що забезпечували б громадський порядок та безпеку громадян й запобігали діяльності, яка шкодить воєнним зусиллям держави та деморалізує суспільство.

Публічно не пояснивши своєї позиції, президент України Петро Порошенко не наважився запровадити воєнний стан. Положення, які лунали з вуст його найближчого оточення, вельми непереконливі, а деякі з них – на кшталт узурпації влади військовими, неможливості одержання кредитів та військово-технічної допомоги з-за кордону – просто вводили громадськість в оману.

Таке ставлення президента України до виконання своїх конституційних обов'язків в умовах широкомасштабної агресії Росії не дало змоги використати весь потенціал держави та її інститутів для ефективного захисту країни, унеможливило швидке звільнення окупованих територій Сходу, призвело до значних людських втрат.

Непослідовність вищого керівництва держави у питаннях визначення правового режиму боротьби з російською агресією зумовила використання в офіційних заявах і документах евфемізмів на кшталт «терористична діяльність бойовиків», «антитерористична операція», «учасники АТО», «зона АТО» тощо на позначення таких реальних явищ, як збройна агресія Росії проти України, самооборона від збройної агресії Росії, учасники бойових дій, театр воєнних дій тощо. Такий підхід рівнозначний запереченню факту збройної агресії Росії проти України й дезорієнтує вітчизняне суспільство та світову спільноту, підриває правову позицію Української держави у питанні відповідальності держави-агресора.

Невже все це потрібно лише для того, щоб не дратувати Путіна?

Тож нічого, крім подиву, не викликала заява вітчизняної делегації на засіданні Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй 29 серпня 2014 року, коли її глава повідомив, що «Україна резервує за собою право діяти відповідно до ст. 51 Статуту ООН». Україна вже майже півроку практично здійснює своє суверенне право на самооборону, а її офіційний представник заявляє з високої трибуни, що в держави є намір чинити опір агресорові. Така позиція влади заохочує агресора, який не припиняє війни на Сході України, сконцентрував значні сили вздовж

¹³ Указом було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України».

¹⁴ Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 25. – Ст. 180.

¹⁵ Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 9. – Ст. 106.

усього українсько-російського державного кордону та лінії розмежування на кримському перешийку й готовий до розширення агресивних дій.

Вжиття Україною санкційних заходів проти Російської Федерації як держави-агресора й ухвалення нормативних актів, що мали забезпечити протидію російській агресії та ліквідацію її наслідків, також було спорадичним, розтягнутим у часі й належно не інституалізованим.

До згаданих актів можна насамперед зарахувати Постанови Кабінету Міністрів України № 343 від 17 липня 2014 року «Про утворення міжвідомчої робочої групи з питань відшкодування втрат, завданих тимчасовою окупацією частини території» і № 278 від 23 липня 2014-го «Про утворення Комітету з питань застосування санкцій до осіб, що підтримують і фінансують тероризм в Україні», а також ухвалений 14 серпня цього ж таки року Верховною Радою Закон України № 4453а «Про санкції» та Розпорядження Кабінету Міністрів України № 829-р від 11 вересня 2014-го «Про пропозиції щодо застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів».

Зауважимо, що зволікання із запровадженням санкцій у Кабінеті Міністрів України пояснили записаним ухваленням відповідного закону. Таке пояснення не витримує жодної критики, бо за міжнародним правом відсутність національного закону не забороняє державі, що зазнала збройного нападу, негайно вжити проти агресора будь-яких санкційних заходів.

Аналіз змісту санкційних нормативних актів свідчить, що вони належним чином не узгоджені між собою, фрагментарні й стосуються аж ніяк не всіх аспектів ситуації, породженої агресією Російської Федерації проти України.

З огляду на великий і складний у правовому плані комплекс проблем, які виникли внаслідок російської збройної агресії, захист національних інтересів України має здійснюватися на солідній інституційній основі й системніше. Ефективним інструментом для комплексного вирішення згаданих проблем має стати запровадження інституту урядового уповноваженого з питань протидії російській агресії та ліквідації її наслідків із зарахуванням до його компетенції таких основних питань:

- координація роботи центральних органів виконавчої влади України зі збору, аналізу та узагальнення юридичних доказів учинення акту агресії;

- удосконалення та розширення нормативної бази реалізації міжнародно-правової відповідальності Російської Федерації як держави-агресора способом унесення змін і доповнень до ухвалених постанов Кабміну та законів України, а також розроблення нових рамкових законів «Про відшкодування шкоди, заподіяної Україні агресією Російської Федерації» та «Про кримінальне покарання фізичних осіб за злочин агре-

сії, злочини проти людяності та воєнні злочини, скоєні під час агресії РФ проти України»;

- координація роботи центральних органів державної влади України щодо визначення обсягу матеріальної та нематеріальної шкоди, заподіяної Україні агресією Російської Федерації;

- підготування консолідованої претензії України як держави, що постраждала від агресії, до Російської Федерації як держави-агресора;

- підготування пропозицій щодо заходів на міжнародному рівні для реалізації міжнародно-правової відповідальності Росії як держави-агресора;

- здійснення координації та методичного забезпечення діяльності органів виконавчої влади щодо відшкодування збитків, заподіяних Україні, її суб'єктам господарювання та громадянам унаслідок учинення акту агресії, зокрема за допомогою звернення до судів України, Європейського суду з прав людини, міжнародних судових органів, судових органів іноземних держав;

- розроблення пропозицій щодо санкцій проти Російської Федерації як держави-агресора в межах відповідних міжнародних організацій та координація заходів, спрямованих на практичну реалізацію таких пропозицій;

- взаємодія із правоохоронними органами з метою та в межах порушення кримінальних проваджень проти фізичних та юридичних осіб у зв'язку зі скоєнням злочину агресії та заподіяною внаслідок цього шкодою;

- координація заходів із метою притягнення судовими органами іноземних держав та міжнародними судовими органами до індивідуальної кримінальної відповідальності осіб, винних у

плануванні та скоєнні злочину агресії та пов'язаних із ним злочинів;

- підготування пропозицій щодо заходів із метою відновлення суверенітету України над її тимчасово окупованими територіями;

- підготування пропозицій щодо заходів у відповідь на недружні дії Росії у сфері економічних відносин та у двосторонніх торговельних відносинах, інші недружні дії РФ, що не пов'язані або пов'язані опосередковано з агресією проти України, як у сфері двосторонніх відносин, так і в межах відповідних міжнародних економічних організацій, та координація заходів, спрямованих на практичну реалізацію таких пропозицій;

- забезпечення міжвідомчої координації та взаємодії з міжнародними організаціями з метою протидії антиукраїнській пропаганді РФ та формування позитивного образу України в міжнародному інформаційному просторі.

Пропонований підхід до організації протидії російській агресії та ліквідації її наслідків відповідає визнанню у міжнародному праві та міжнародній практиці моделям реалізації міжнародно-правової відповідальності держав-правопорушників і сприятиме підвищенню ефективності захисту національних інтересів України. ■

УКРАЇНІ НЕОБХІДНО ЗАПРОВАДИТИ ІНСТИТУТ УРЯДОВОГО УПОВНОВАЖЕНОГО З ПИТАНЬ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ ТА ЛІКВІДАЦІЇ ЇЇ НАСЛІДКІВ

«Світ у 2015» – українська версія щорічного спецпроєкту журналу The Economist: аналіз, прогнози на майбутній рік від впливових експертів, політиків і ділових людей. Унікальність української версії видання – це не лише мова, а й акценти на національних проблемах і тенденціях, залучення провідних вітчизняних експертів.

Щонайменше 20% контенту видання буде присвячено Україні. «Український тиждень» уже четвертий рік поспіль спільно із The Economist видає проєкт «Світ у...», третій рік поспіль наше видання дістає ексклюзивне право в Україні на друк цього спецпроєкту. Змістову частину спецпроєкту «Світ у 2015» буде традиційно представлено статтями та колонками найвідоміших політиків, посадовців, бізнесменів, аналітиків, громадських діячів та журналістів.

Це забезпечує авторитетність і точність заявлених прогнозів та трендів, сценаріїв розвитку ключових подій ділового світу в 2015 році.

Передплатний індекс «Світ у 2015» **68098**

Подарунок* для передплатників журналу «УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ»

6 місяців

Том Гарвін.
Новини Нової Держави

Синтез ірландської суспільно-політичної думки 1950-х років. Автор змальовує становлення нової держави, цитуючи ключові матеріали провідних газет того часу

Райнгард Маркс.
Капітал. Прикінцева промова для людей

Книжка католицького священика Райнгарда Маркса – це погляд на економіку з позицій християнства й релігійної соціології

12 місяців

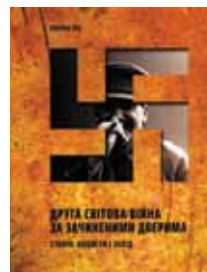
Родрік Брейтвейт.
Афганці. Росіяни в Афганістані (1979–1989)

Спіраючись на численні публікації та свідчення очевидців, автор відтворює маловідомі сторінки війни в Афганістані

Том Гарвін.
Новини Нової Держави

Синтез ірландської суспільно-політичної думки 1950-х років. Автор змальовує становлення нової держави, цитуючи ключові матеріали провідних газет того часу

Лоренз Різ.
Друга світова війна за зачиненими дверима

Книжка присвячена подіям Другої світової. З використанням мемуарів безпосередніх учасників та свідків подій вона розкриває логіку розгортання війни

Райнгард Маркс.
Капітал. Прикінцева промова для людей

Книжка католицького священика Райнгарда Маркса – це погляд на економіку з позицій християнства й релігійної соціології

Детальну інформацію можна дістати за тел. **044-351-13-00** або **067-407-10-96** (callback), peredplata@tyzhden.ua

*Під отриманням подарунка маємо на увазі можливість придбати книжку на вибір за **1,00 грн.** грошового еквіваленту подарунків не виплачуємо й не компенсуємо. Пропозиція чинна від 04.10.2014 до 31.12.2014 р. Акція не діє в разі передплати у відділеннях **Укрпошти** або на сайті **portmone.com**

Оберіть зручний для вас спосіб передплати:

РЕДАКЦІЙНА:

у будь-якому банку за наведеними реквізитами.

Повідомте адресу доставки за телефоном 067-407-10-96 (з 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує);

У ВІДДІЛЕННЯХ УКРПОШТИ:

«Український тиждень» за індексом 99319;

«Світ у 2015» за індексом 68098;

ЗА СИСТЕМОЮ PORTMONE:

www.portmone.com.ua

ВАРТІСТЬ РЕДАКЦІЙНОЇ ПЕРЕДПЛАТИ:

«Український тиждень»

- за 1 міс. – 45 грн
- за 3 міс. – 135 грн
- за 6 міс. – 271 грн
- за 12 міс. – 541 грн

«Світ у 2015» – 45 грн

Телефон редакції: **044-351-13-00**

повідомлення	отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»	
		26009000022321	35392656
		поточний рахунок отримувача	код отримувача
	назва установи банку	300023	
		ПАТ «Укрсоцбанк»	
		МФО банку	
	Прізвище, ім'я та по батькові платника		
	Адреса платника, телефон		
	вид платежу: за передплату на журнал	*****	
	період:		
касир		сума, грн	
	платник (підпис)		

** У графі «вид платежу» вкажіть, будь ласка, назву журналу

Скільки коштує спокій?

Чи готові українські банки до нинішньої кризи і які перспективи на них чекають

Автор:
Любомир
Шавалюк

Останнім часом банківський сектор України переживає інформаційний шторм. Щомісяця регулятор виводить із ринку по кілька банків. Постійно з'являються чутки про те, що та чи та фінустанова не хоче повертати депозити. Голова НБУ відчайдушними спробами вербально заспокоїти ринок лише нагнітає обстановку. Журналісти тільки підкладають дров до багаття, регулярно пророкуючи колапс якоїсь із фінансових інституцій або сектору загалом. У результаті банки і далі втрачають вкладників, а ті, хто досі тримають заощадження у фінустановах, часто погано сплять, переживаючи за свої кривні. Чи справді все так погано з українськими банками, як про це кажуть, і що потрібно зробити, аби повернути спокій владникам і банкірам?

Стабільність банківської системи можна оцінити, провівши паралелі зі спадом 2008–2009 років. Аналіз засвідчує, що до обох криз українські фінустанови підійшли по-різному.

Передусім це проявляється у структурі балансів (див. «Еволюція фінансів»). Хоча вони зросли більше, ніж номінальний ВВП (з кінця 2007-го по кінець 2013-го у 2,3 раза проти підвищення ВВП удвічі), якість активів і пасивів загалом поліпшилася. Кількість готівки та кошти на рахунках НБУ зросли пропорційно (із 37 млрд грн до 83 млрд грн). Але за рахунок того, що обсяг ОВДП у портфелях банків збільшився в 15 разів за шість років (із 5,8 млрд грн до 88 млрд грн), загальна ліквідність фінустанов піднялася, адже під забезпечення цих цінних паперів можна легко отримати кредити від регулятора та на міжбанківському ринку. Разом із тим депозитні корпорації збільшили свої депозити в іноземних банках (вочевидь, у валюті) у 3,5 раза (до 58 млрд грн), а це ще один фактор легкодоступної ліквідності, яка до того ж не

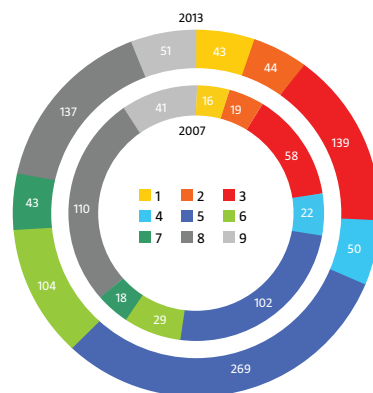
має валютного ризику. Тобто до теперішньої кризи банки підійшли значно ліквіднішими.

Але тут є два нюанси. По-перше, майже половина ОВДП (на 39 млрд грн) перебуває на балансах державних Ощадбанку та Укресімбанку, які за часів Януковича разом із НБУ були кредиторами останньої надії (хоч і за відому плату). Це дещо викривляє загальну картину, але таке підтримання ліквідності в системі також годиться. По-друге, масштабне фінансування банками державного сектору, який рідко використовує ці кошти ефективно, свідчить або про брак інвестиційних можливостей у реальному секторі, або про те, що банкірів просто примушують купувати ОВДП. За часів Януковича саме другий варіант був актуальним, а зараз, певно, на часі радше перший з огляду на війну. Так чи так, але великий портфель держоблігацій на балансах фінустанов немов садить їх в один човен із урядом. Тож якщо раптом комусь нагорі захочеться допустити дефолт за внутрішнім держборгом, то ляжуть не лише державні фінанси, а й банки і з ними вся економіка. Такого сценарію, мабуть, уникати нелегко.

Зазнала змін і структура кредитного портфеля. Після кризи 2008–2009 років банкіри зрозуміли, що валютні позики хоча й індексуються при знеціненні гривні, але їх дуже погано обслуговують, особливо клієнти, які не мають валютної виручки. Разом із обмеженнями НБУ це змусило комерційні установи кредитувати переважно в гривні, тому зараз боржники мають об'єктивну можливість погашати свої зобов'язання. На додачу сьогодні ми маємо економічний спад, який поки що за своїми темпами є удвічі легшим, ніж у 2008–2009-му. Тож якість кредитного портфеля по банківській системі повинна бути помітно вища, ніж п'ять-шість років тому.

Галузеві акценти

Готуючись до чергової кризи та падіння реальних доходів населення, банки майже перестали видавати нові позики фізособам. Натомість торгівля, АПК та виробництво послуг стали найбільшими реципієнтами банківського кредитування

- 1 – сільське господарство
- 2 – харчова промисловість
- 3 – решта промисловості
- 4 – будівництво
- 5 – торгівля
- 6 – нерухомість, оренда, інжиніринг, послуги підприємцям
- 7 – інші галузі економіки
- 8 – споживчі кредити
- 9 – кредити домогосподарствам на нерухомість

Цю гіпотезу підтверджує і структура кредитів (див. «Галузеві акценти»). Хоча середньомісячна зарплата в Україні підвищилася з 1351 грн у 2007-му до 3265 грн у 2013-му, тобто у 2,4 раза, фінустанови не поспішали видавати позики на споживання та житло. Вони проявили далекоглядність і вміння вчитися на своїх помилках, розуміючи, що не зростання продуктивності праці забезпечило збільшення зарплат, а лише популізм політиків. Раніше чи пізніше ринкові сили мали б привести доходи населення у відповідність до незмінної протягом тривалого часу ефективності економічної системи і спричинити чергову кризу. Водночас це не завадило банкам таки скористатися підвищенням доходів, адже кредитування торгівлі, обсяги якої зростали всі ці роки, збільшилося у 2,6 раза і зайняло майже третину кредитного

портфеля. Оскільки виробництво недоотримує кредитний ресурс, спостерігаємо погану структурну тенденцію, яка до того ж породжує низку проблем через нишнє падіння доходів населення та оборотів торговельної діяльності. Утім, хай там як, а банкам набагато легше буде працювати з кредитами та заставами торговців, ніж було свого часу повертати позики, видані фізичним особам в умовах недосконалого українського законодавства.

Пришвидшено зростають обсяги кредитування сільського господарства (у 2,6 раза), меншою мірою харчової промисловості (у 2,3 раза), позики якій становлять четвертину від наданих промисловим підприємствам загалом. Як бачимо, банкіри цілком поділяють думку, що Україна повинна бути житницею світу і що треба збільшувати ступінь переробки сільгосппродукції на на-

шій території. Водночас підприємства АПК роблять кредитний портфель фінустанов надійнішим, адже навіть після торішнього падіння світових цін на зерно на 30–40% і цьогорічного на 20–30% через знецінення гривні на 70% та зростання виробництва їх здатність обслуговувати банківські позики поки що постраждала незначною мірою.

Отже, протягом останніх п'яти-шести років банки цілеспрямовано готувалися до нової кризи. І Янукович, який у 2011–2013-му забезпечував мікрокризи ліквідності в системі, тримав їх у тонусі. Тож навіть якщо фінустанови не вичищали балансів, не продавали заставного майна, уникаючи явних збитків, або користувалися різноманітними схемами для ухилення від формування резервів, то вони більш виважено видавали нові кредити, робили свою діяльність ефективнішою та зменшували валютну частину пасивів. Результат – депозитні корпорації стали стійкішими до валютних шоків і спадів економіки. Про це опосередковано свідчать два моменти. По-перше, стрес-тест найбільших 15 банків (68% активів системи) засвідчив, що в разі девальвації до 13,5 грн за доллар вони потребуватимуть 56 млрд грн додаткового капіталу. Сума чимала, але під час минулої кризи тільки держава влила у проблемні фінустанови понад 50 млрд грн, а скільки ще змушені були внести інвестори? По-друге, за вісім місяців від початку знецінення нацвалюти з 8 до 13 грн за доллар банки відрахували в резерви майже 45 млрд грн, а за 2008–2011-й, розгрібаючи наслідки кризи, – 173 млрд грн. І це при удвічі меншому номінальному ВВП, ніж тепер! Звичайно, можна зауважити, що із серпня 2008-го по березень 2009-го відрахування в резерви становили лише 36 млрд грн і що цього разу банкіри також можуть затягувати з очищенням балансів від токсичних активів. Але той факт, що НБУ виводить один за одним неплатоспроможні фінустанови з ринку, повинен дисциплінувати ті, які й далі працюють. Інакше їх також може очікувати сумна доля сьогоденних банкрутів.

Є багато передумов для того, щоб банківський сектор загалом невдовзі повернувся до стабільної роботи, а вкладників і банкі-

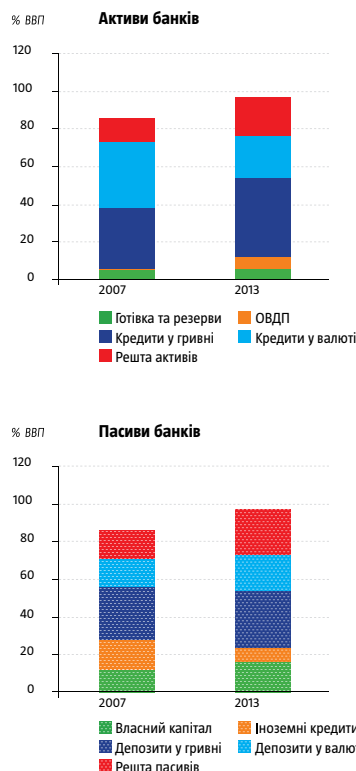
рів опанував спокій. Останні переважно навчилися ефективно працювати після кризи 2008–2009 років. Керівництво НБУ також засвоїло урок, адже цього разу знає, що робити, та й великою мірою відійшло від патерналізму й переконання, що держава повинна рятувати всіх і за будь-яку ціну. Що видно на прикладі Надра Банку, котрому 2008 року регулятор надав рефінансування (із яким його колишній керівник Гіленко досі переховується від правосуддя), а потім довго не міг вмовити інвестора зайти у проблемну установу. На цьому тлі з Форум Банком (шість років тому він стояв майже поряд із Надра Банком у рейтингу фінустанов) НБУ спрацював швидко, безстрашно і з чітким розумінням: якщо інвестор першим не внесе капітал, то історія Гіленка може повторитися, а держава знову вкине мільярди на вітер.

Попри емоційні виступи голови Нацбанку Гонтареві, які ринок ніяк не навчиться сприймати нормально, загалом дії регулятора щодо банківської системи є адекватними. Таку політику слід продовжувати. Стабільність сектору значно вища, ніж п'ять-шість років тому, хоча це не виключає на-

Стрес-тест найбільших 15 банків (68% активів системи) засвідчив, що в разі девальвації до 13,5 грн за доллар вони потребуватимуть **56 млрд грн** додаткового капіталу

Еволюція фінансів

Більшість банків використали час, який минув після кризи 2008–2009 років, для поліпшення якості власних балансів. До нової кризи фінустанови підійшли з більшою ліквідністю, меншою кількістю валютних кредитів, надійнішими позичальниками та нижчою часткою валютних зобов'язань. Водночас у деяких із них залишилися неліквідні непродані застави та незрозуміла дебіторка зі старих часів

СТАБІЛЬНІСТЬ СЕКТОРУ ЗНАЧНО ВИЩА, НІЖ П'ЯТЬ-ШІСТЬ РОКІВ ТОМУ, ХОЧА ЦЕ НЕ ВИКЛЮЧАЄ НАЯВНОСТІ ДЕСЯТКІВ НЕПЛАТОСПРОМОЖНИХ БАНКІВ

явності, можливо, десятків неплатоспроможних банків, які поступово закриватимуть. Тому наразі тим громадянам, які мають депозит на суму до гарантованих державою 200 тис. грн (за словами Яценюка, вклади 90% українців не перевищують 50 тис. грн), взагалі не варто хвилюватися, бо, навіть якщо той чи той банк не хоче його віддавати, в НБУ дійдуть руки і до нього. Відтак у найгіршому разі гроші поверне ФГВФО. А тим, хто тримає на депозитах більші суми, достатньо вибрати надійні фінустанови і, можливо, пожертвувати відсотками, довірити їм свої гроші та спати спокійно. Адже все буде добре. І з банківським сектором також. ■

Реквієм замість евакуації

Система освіти Донеччини та Луганщини стала ще однією жертвою воєнного конфлікту. Її повільна й болісна агонія не була така яскрава й шокуюча, як смерті людей під снарядами на зупинках чи розграбування супермаркетів ордами мародерів, тож відбувалася майже непомітно

Автор:
Денис Казанський

Однак за своїми наслідками розвал системи освіти на Донбасі стане одним із найбільшчистих підсумків нинішньої війни.

Донецьк ніколи не був науковим та освітнім центром. Місцеві виші не вважалися престижними, й ті, хто справді мріяв про якісну освіту, маючи змогу її оплатити, старалися виїжджати на навчання до Харкова чи Києва. Якість гуманітарної освіти в місті була традиційно низькою ще з радянських часів, а технічної – неухильно знижувалася всі останні 20 років, що дуже наочно проілюстровано тим станом, у якому перебуває місцева важка промисловість. Утім, попри хронічну кризу, навчальні заклади Донбасу так чи так загалом справлялися зі своїм завданням.

Війна й окупація поклали край освіті на Донбасі. Майбутнє університетів туманне, і деякі з них, швидше за все, не переживуть 2014 року ні в якому вигляді. Цілком очевидно, що існувати в умовах невизнаної псевдодержави й тотального хаосу, який тепер панує на захоплених бойовиками теренах, вони просто не зможуть. Дипломи, що їх такі виші видаватимуть, із погляду міжнародного законодавства будуть просто шматками пластику. Та й грошей на фінансування таких гігантських машин у сепаратистів немає. Налагодити економіку й організувати наукову діяльність – це вам не METRO розграбувати.

Українська влада вже заявила про евакуацію освітніх установ з окупованих міст Донбасу на територію, підконтрольну Києву, однак за цими словами поки ще нічого не стоїть. Рішення вже викликало масу питань, відповіді на які поки ніхто дати не в змозі.

Найвідоміший і найбільш обговорюваний переїзд – евакуація

Донецького національного університету до Вінниці. Міністр освіти Сергій Квіт пояснив, що головний виш столиці Донбасу було вирішено перенести туди тому, бо там немає класичного університету, і для міста це буде вельми корисним здобутком. Хоча в самій Вінниці таку ідею з ентузіазмом сприйняли не всі. Та й колектив університету скептично поставився до рішення.

По-перше, незрозумілий технічний бік питання. ДонНУ – величезний освітній заклад, що має кільканадцять навчальних корпусів і цілий комплекс багатопверхових гуртожитків. Знайти таку саму кількість відповідних порожніх об'єктів нерухомості у Вінниці навряд чи можливо. Підселяти виш у якісь чужі приміщення, не призначені для його роботи, безглуздо. Напівкочовий стан явно не відповідає високому статусу навчального закладу. До того ж університет – це не лише аудиторії та гуртожитки, а ще й документація, бібліотека, лабораторні приміщення, архів, кафедри. ДонНУ – цілий організм, який неможливо переселити просто способом зміни прописки в документах.

На фасаді ДонНУ прапор «ДНР» і меморіальна дошка Василя Стуса

По-друге, більша частина колективу університету та його студентів уже відмовилися переїжджати до Вінниці. Хтось підтримує ідею «ДНР» і не хоче жити в Україні, хтось боїться вінницьких «Бандерівців», комусь просто не кортить покидати своє місто заради невизначеного й некомфортного існування в чужому. Із 14 тис. студентів ДонНУ, за словами секретаря Вінницької міськради Сергія Моргунова, на переїзд зважилися тільки 4 тис. Працівники ДонНУ, вірні «ДНР», всіляко перешкоджають переїздові, наполягаючи на тому, що робота університету триватиме в Донецьку. Так, декани факультетів математики та фізики Володимир Андрієнко й Анатолій Каргін заявляють студентам, що їхні кафедри не переїжджатимуть. Цей крок вони пояснили відсутністю у Вінниці можливості проводити лабораторні заняття. На жаль, формально їхні аргументи слушні.

У яких умовах опиняться люди у Вінниці, де їм доведеться жити й за які кошти, поки що невв'язки. Зарплата доцента в Україні – близько 2 тис. грн. Навряд чи на ці гроші можна орендувати

якесь житло. Міністр Квіт розповів, що фінансування ДонНУ здійснюватимуть із бюджету в тому самому обсязі, в якому воно було в Донецьку. І додав, що грошей, швидше за все, знадобиться менше, бо аж ніяк не всі студенти й викладачі переїдуть. Насправді коштів на відновлення університету у Вінниці, звичайно ж, знадобиться більше, адже доведеться з нуля поновлювати все університетське майно, необхідне для повноцінного освітнього процесу. Та схоже, про таке відновлення не йдеться.

Із яких джерел фінансуватиметься господарство ДонНУ, що залишилось у Донецьку, – ще складніша загадка. Україна, зрозуміло, відправляти туди кошти не має наміру. У сепаратистів назирають голодні бунти, їм тим більше не до університету. Призначений бойовиками новий «ректор» Баришніков пообіцяв зробити ДонНУ філією МДУ, але ця обіцянка також бачиться вельми сумнівною. А якщо це все-таки станеться, «ДНР» увійде в історію як організація, що позбавила Донецьк його найпрестижнішого ВНЗ.

Ще сумніші справи у технічного університету ДонНТУ. Законний ректор Олександр Мінаєв після початку подій у Донецьку самоусунувся й покинув університет напризволяще, виш довгий час жив в умовах беззавладдя, аж поки його захопила група бойовиків. Терористи проголосили «ректором» декана факультету КНТ Олександра Анопрієнка, відомого своєю неоднозначною репутацією. Раніше Анопрієнко організовував репресії проти працівників університету, що висловлювали підтримку Майдану і стояли на проукраїнських позиціях. Що ж до його професійних якостей, то тут варто сказати, що «народний ректор» славився в ДонНТУ не так знанням комп'ютерних технологій, як дослідженнями Атлантиди й питань синхронізації людини з Космосом та публікацією книжок на відповідну тематику.

Цікаво, що на запитання студентів, які намагаються довідатися про ситуацію в університеті, Анопрієнко воліє не відповідати або просто грубіянить. Так, на запитання Івана Дядіна «Чому не визнати, що все погано, і не спростити студентам перехід в інші виші та філії ДонНТУ в області на

вибір?» Анопрієнко написав у соціальній мережі: «Котіться [...]. Вас ніхто не тримає [...], все дуже просто!». З такими кадрами навряд чи можна говорити про якесь майбутнє донецької освіти, якщо, звичайно, вона збирається виховувати когось окрім терористів та бойовиків.

У Міністерстві освіти ДонНТУ вирішили передислокувати в Красноармійськ, однак це рішення залишило ще більше питань, ніж переведення ДонНУ до Вінниці. Технічний університет теж є величезною машиною, яку перевезти кудись не так просто. 12 корпусів, кілька великих гуртожитків. Казати, немовби Красноармійськ здатен прийняти таке господарство, просто смішно. Маленьке містечко з населенням 77 тис. осіб фізично не розмістить 28 тис. студентів і не організує для них навчальний процес.

Певна річ, у виші мало хто всерйоз сприйняв наказ міністерства. Переїзд відбувся віртуально – на сайті МОН, але не в реальності. Досі викладачі ДонНТУ, які не пов'язують своєї кар'єри із сепаратистами, не знають навіть адреси власного майбутнього робочого місця в Красноармійську.

Імовірно, схожий фейковий переїзд чекає і на інші університети Донецької та Луганської областей, захоплені терористами. Міністр Квіт заявив, що рішення про переведення прийнято і ще для низки вишів.

«Що стосується інших, можу сказати, що в Ужгород вирушає Луганський медуніверситет. Але більшість вузів переїжджає в інші міста Донбасу. Так, Луганський нацуніверситет імені Т. Шевченка функціонуватиме у Старобільську, Східноукраїнський університет імені В. Дала – в Северодонецьку, а Донецький технічний університет – у Красноармійську. Переважно вузи намагаються вибирати місця, де в них уже є свої кампуси», – зазначив урядовець.

Очевидно, що Старобільськ та Северодонецьк так само тісні для ЛНУ імені Т. Шевченка та Університету імені В. Дала, як і Красноармійськ для ДонНТУ. Повірити в якісну роботу переміщених університетів на нових місцях, на жаль, важко. Очевидно, що в евакуації це будуть уже зовсім інші освітні установи, які матимуть небагато спільного із самими собою довоєнного зразка.

За час окупації у Криму було ліквідовано **90%** місцевих вишів

ВІЙНА Й ОКУПАЦІЯ ПОКЛАЛИ КРАЙ ОСВІТІ НА ДОНБАСІ. МАЙБУТНЄ УНІВЕРСИТЕТІВ ТУМАННЕ, І ДЕЯКІ З НИХ, ШВИДШЕ ЗА ВСЕ, НЕ ПЕРЕЖИВУТЬ 2014 РОКУ НІ В ЯКОМУ ВИГЛЯДІ

мами, та аж ніяк не знаннями. То чи є сенс переводити їх узагалі? Чи не краще сказати прямо: «В Україні таких вишів більше не існує»? І розподілити їхніх працівників та студентів між іншими навчальними закладами в тих містах, куди вони побажають переїхати...

ВНЗ, що залишилися в Донецьку та Луганську, є мертвими. Випавши з української системи освіти, вони втратили свій статус і тепер мають стільки само прав називатися університетами, скільки якась «Форекс школа». Водночас їхні «душі», котрі вилетіли з мертвих корпусів та аудиторій і реінкарнувалися в інших містах, безтілесні. Апелувати до них немає ніякого сенсу. Значно краще спрямувати фінанси, що були призначені для Донбасу, на переоснащення та модернізацію університетів у інших містах. Адже вони цього дуже потребують. ■

Автор:
Олена
Стажкіна

Мамки і президент

Ми всі тією чи тією мірою вбиті на цій війні. На щастя, фізично живих поки що більше. Однак іще пару років «особливого статусу» й життя під нацистами це виправлять.

Ні, ми не плачемо більше про «все пропало» й «нас зрадили». Ми навчаємося приймати реальність, у якій ніхто з нас ні з ким жодних домовленостей не підписував. Це більше не ваша війна, пане президенте? Добре. Нехай буде наша.

За що воюємо? Ви здивуєтесь: за Україну...

Мої, знаєте, кажуть: «Якщо мамка нас кинула – це не причина полюбити іншу...»

Сива класика, так? Бо хто не знає бодай одного сюжету, де погана мамка – центр Всесвіту дитини. Аби тільки вона була. Аби тільки посміхалась. Аби хоч вдавала, ніби любить.

«Неонове м'ясо». Не знаю, чому лізе в голову саме ця стрічка... Хороший син, кинутий мамою-повією, зустрічає її з тюрми й відкриває бордель під назвою «Хіросіма». Це все, що він може. Все, що вважає за високий політ. Не вулична проституція, а стабільний, укорінений такий, стаціонарний бордель. Мама мала б бути щасливою. Але в неї прогресує Альцгеймер. Майже без шансів на пам'ять. Ну й на любов.

Син не здається. Серед убивць, сутенерів та наркодилерів дуже висока конкуренція. Всі люди тут м'ясо. Однак він готовий бути м'ясом, аби тільки мамина мрія здійснилася. А вона дивиться на нього й... не впізнає. Треш, убивства, неприхований натуралізм – життя за межами добра і зла. Хіросіма, точно Хіросіма. Хто тільки напоумив хлопця та його друзів на таку назву? І чом би мамі не намріяли собі коледж чи ресторан? Бо енергія, з якою хлопець Рікі вибудовує свій сумнівний бізнес, – це енергія смерті, крові та зради. Утім, хоч як дивно, й вірної дружби, щирої душі...

Надія тут продається у грамах, а горе – безкоштовна декорація кожного кадру. На щастя, режисер – добра людина. В останніх кадрах скаліченого Рікі везуть до лікарні. З того, як у нього стріляли й куди влучили, зрозуміло, що живим не доведуть. Мама їде з ним. Посміхається божевільно. Зацікавлено дивиться на перехожих. Милується неоновим, несправжнім світлом великого міста. Але раптом осмислюється, ніби просвітлюється, впізнає. Любить... Мої кажуть, посміхаючись: «Поки що не впізнає...» Це цитата з «Неонового м'яса», яке ми

дивилися разом. Однак у нас, знаєте, точно не бордель. Але Хіросіма. Кров, смерть, насилля – все справжнє. Все.

А бути хорошою мамкою справді важко.

Ви читали «Обіцянку на світанку» Ромена Гарі? Я хотіла б, щоб прочитали.

Це теж класика. І ми б бажали собі таку. Божевільна мати, в хорошому сенсі. Невгамовна, енергійна, легковажна, довірлива, абсолютно впевнена, що її син буде льотчиком, генералом, другом президента Франції, письменником і, здається, ще й орденосцем.

І він став. Із бідності, з поневірянь, з нетрів... Тільки вірою її, тільки силою її любові.

Там є момент: хлопець пішов на війну. І щодня писав матері, а мати – йому. Дрібниці, емоції, поради, жарти... Буква за буквою, як наші набі в пісні про «ленту».

Вона завжди була трохи навіженою, тому солдат армії де Голля зовсім не дивувався, коли в її листах не стало відповідей на його прості й

конкретні запитання, проте повсякчас були милі її серцю дрібниці й звичні, відчутні навіть на папері обійми. Він повернувся з війни – ще не генералом, але вже героєм і вже другом майбутнього президента. Приїхав до неї, до своєї несамовитої,

відважної, але такої тендітної мамі. І з'ясував, що її вже давно немає серед живих. Вона, самовіддана мрійниця, знаючи, що вмирає, заздалегідь написала сину зо три сотні листів, щоб вистачило до самої перемоги.

Я знаю, що держава і країна – речі різні. Державні діячі й люди теж не одне й те саме. Я знаю, що президент не мамка. Але так сталося, що в очікуваннях багатьох моїх ці сутнісно неоднакові поняття злилися в єдине, нероздільне, глибоко травмоване поле болю... І зараз просто немає часу на довгі рефлексії. Триста листів забагато. Розумію. Але один... Чи, може, два...

Про любов, віру, про те, що хтось точно знає: ми переможемо, виростемо, станемо генералами, письменниками, дипломатами й друзями президента. Краще, звісно, України, але можна і Франції, тут не принципово. Якщо ні, то й ні. Альцгеймер багато що пояснює.

«Не впізнає, так упізнає»... Ми вже навчилися з цим жити. Тільки не треба потім про те, що нелюбов – це наша хвороба. Не наша. Точно не наша. ■

**МИ НЕ ПЛАЧЕМО БІЛЬШЕ ПРО
«ВСЕ ПРОПАЛО» Й «НАС
ЗРАДИЛИ». МИ НАВЧАЄМОСЯ
ПРИЙМАТИ РЕАЛЬНОСТІ, У
ЯКІЙ НІХТО З НАС НІ З КИМ
ЖОДНИХ ДОМОВЛЕНОСТЕЙ
НЕ ПІДПISУВАВ**

К Н И Г А Р Н Я

20–31 жовтня

чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

20 жовтня, 18:30 – зустріч із Джоном Вокером – почесним бібліотекарем Кіплінгівського товариства.

21 жовтня, 18:00 – «Століття війн і революцій: що відкинути, а що зберегти?» – дискусія в межах презентації книжки Алена Бадю «Століття».

22 жовтня, 18:00 – Поетична серія Видавництва Старого Лева презентує: Маріанна Кіяновська.

Харків (вул. Сумська, 3):

20 жовтня, 19:00 – лекція «Зовнішньоекономічні контракти». Лектор Оксана Кобзар.

21 жовтня, 18:00 – презентація книжки Андрія Кокотюхи «Справа отамана Зеленого».

22 жовтня, 19:00 – дискусія «Використовуйте мистецтво, щоб змінити світ».

25 жовтня, 13:00 – перелюд кінострічки «Вибач, хоч з тобою одружитися» режисера Федеріко Моччіа.

Вінниця (вул. Соборна, 89):

21 жовтня, 18:00 – презентація роману Макса Кідрука «Жорстоке небо».

22 жовтня, 18:00 – авторська зустріч із Мариною Гримич.

24 жовтня, 18:00 – презентація збірки Павла Коробчука «Священна книга оповідань».

Івано-Франківськ (вул. Незалежності, 31):

20 жовтня, 18:30 – показ відеопоезії від резиденток «Станіславського феномену».

21 жовтня, 18:30 – презентація книжки Руслана Гуменюка «Бабайко».

24 жовтня, 18:30 – презентація книжки Ярослави Матічин «Шляхами Первозванного».

25 жовтня, 15:00 – презентація книжки Мирослави Черній «F63.9. Розлад звичок і ваблень».

Тернопіль (вул. Валова, 7 – 9):

26 жовтня, 18:00 – презентація книжки Марини Братко, Слави Світової, Віоліни Ситнік, Оленки Некрасової, Мирослави Кошки «Балачки про все на світі».

31 жовтня, 18:30 – презентація книжки Ганни Осадко «Сарматське море».

Інформаційний партнер

Тиждень

Із повним переліком заходів та його можливими змінами ви можете ознайомитися в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

Оренда офісів

м.Київ

вул. Машинобудівна, 37

(044) 351 13 06

(096) 422 24 21

www.iland.in.ua

Щось навзамін

Коли українські родини вичерпують «зайві» кошти на допомогу бійцям АТО, запорукою успіху волонтерської справи стає креативний підхід

«Люди нерідко забувають, що в країні війна, бо не завжди вона торкається їхніх домівок, – розмірковує Мирослав Гай, керівник добровільного фонду «Мир і К». – Але й ті, хто пам'ятає, не в змозі безкінечно акумулювати гроші на армію. Бюджет будь-якої української родини вичерпний, а великий бізнес ділиться коштами неохоче».

ГІЛЬЗА ДЛЯ ПАРАСОЛЬКИ

Виходом часто стають несподівані рішення, як-от сувеніри з території бойових дій. «Ніби й на армію гроші дали і водночас отримали оригінальну річ, яку можна зберегти», – пояснює пан Мирослав.

Такі речі роблять, наприклад, із гільз. «Насправді-то вивозити їх із зони АТО заборонено, бо це частина боєкомплекту, нехай і відпрацьована», – зауважує він. Але задля доброї справи доводиться трохи порушувати закон.

«У мене є знайомий, який виготовляє з гільз статуетки та іграшки, – розповідає керівник фонду. – Роблять із них запальнички та свічки маленькі: усередину заливають гас і вставляють фітиль. А ще днями приятель запропонував майструвати з того самого матеріалу світильники, котрі можна буде продавати як декоративні, – і теж будуть гроші для армії».

Хоча інколи, зауважує співрозмовник *Тижня*, призначення використаних гільз може бути дуже далеким від декору: «Є інженер, який створив із них пічку. Вона обігріває приміщення до 3 год. Гільзи 120 мм заповнюють меншими гільзами й піском, потім така піч нагрівається на вогнищі – побудувати й використовувати її доцільно просто на передовій, у бойових умовах».

Автор:
Валерія
Бурлакова

У тилу гріються інакше. 19-річна київська волонтерка Тамара Шевчук, студентка Академії мистецтв, розмальовує ті ж таки гільзи: вкриті візерунками, вони стають магнітками на холодильник. Але то маленькі... Ті, що від НОН, танків та крупнокаліберних кулеметів, – це вже вази для квітів. «Гільзи, які я розписую, нам передають із передової самі хлопці. Восстанне прислали з донецького аеропорту. Годяться всілякі: від 5,45, що стають магнітками, до великих – із тих виходять не тільки вазони, а ще й підставки для парасольок, – розповідає дівчина *Тижню*. – Що малюю? Найчастіше це пе-

Мистецька
«конверсія»:
гільза під
«петриківкою»

триківський розпис та візерунки «під вишиванку».

«Найкраще розходяться – з написом «На Москву!», – сміється Тамара.

+1 ФУТБОЛКА ТА +1 ДО КАРМИ

Продаються за принципом краудфандингу («народного фінансування») армії речі, не тільки привезені із зони АТО, а й створені спеціально, щоб допомогти бійцям. Одна з них – силіконові браслети, які розповсюджує українська мережа магазинів «Мілітарист». 100% виручки від реалізації цих прикрас іде на користь волонтерських ініціатив, що забезпечують спорядження армійських бригад, Нацгвардії та спецпризначенців у зоні антитерористичної операції. «Браслет є не стільки товаром, скільки символічною подякою, переданою благодійникові за внесок», – зауважують представники мережі.

Нині браслети, які швидко зажили популярності, є вже чотирьох видів: жовто-блакитні з Державним гербом та написом «Допомагаю нашим», жовті «1+ до карми», яскраво-зелені із тризубом та промовистим «Українське

літо. Бій за майбутнє» й, нарешті, чорні зі словами «...вражою злою кров'ю волю окропіте». Вартість одного – 50 грн.

«Купуючи одну футболку собі, другу даруєш солдатів або офіцеру», – такою обіцячкою зустрічає відвідувачів ініціатива «Люта справа». «Для хлопців їх забагато не буває», – переконані тут. І на передовій, де не завжди є змога попарити й красиво розв'язати одяг, це справді так.

Починалася ініціатива продажем різнокольорових майок із написом «People support Ukrainian Armed Forces» («Люди підтримують Збройні сили України»). Нині асортимент розширили: тепер «Люта справа» продає в межах акції також футболки «Rockers support Ukrainian Armed Forces» («Рокери підтримують Збройні сили України») та роботу художника Андрія Єрмоленка «Укроп». Коштує пара таких одяжків – одна для себе, одна для бійця – лише 120 грн.

Утім, скоро зима...

ДАРУЮЧИ ТЕПЛО

«Чому «тепло»? Бо переохолодження спричинює велику кількість захворювань верхніх та нижніх дихальних шляхів, судинні недуги, утрату чутливості кінцівок, запальні процеси життєво важливих органів. Тобто зовсім не ті стани, що потрібні бійцям. Щоб не допустити цього, ми закуповуємо теплий одяг, взуття, зимові спальники, газові пальники, буржуйки, обігрівачі, хімічні грілки тощо. З настанням холодів завдання «одягнути» бійця виявляється у 2,5 рази дорожчим, – пояснюють організатори добродійної виставки-аукціону «Мистецтво дарує тепло», котра має забезпечити вояків теплими речами, засобами обігріву й тепловізорами. – Чому тепловізори? Бо вони дають змогу вночі виявити ворога на відстані кілометра і вжити запобіжних заходів. Багатьом групам наших підопічних такі прилади врятували життя. Один тепловізор допоміг вивести з оточення, з-під шквального обстрілу 14 бійців. Другий – кілька днів тому – виявити 30 ворогів, які підбиралися до наших позицій у донецькому аеропорту. Третій – убезпечив від засідки, яка чатувала на колону військовиків: до пастки залишалася сотня метрів, або

кілька секунд життя. У нашого ворога тепловізійних пристроїв достатньо. На своїй землі ми не можемо бути гірше оснащеними...»

Захід «Мистецтво дарує тепло» відбувався у два етапи. Спочатку, під час передакційної виставки, гості могли просто жертвувати кошти. Потім відбулися добродійні торги, на яких представили понад 80 лотів, відданих на добру справу українськими художниками, скульпторами й галеристами.

«Ми, дівоча волонтерська група, довго міркували над новими способами залучення грошей. Адже свідомі родини й окремі члени суспільства вже давно і стабільно віддають на потреби армії якусь частку своїх заробітків. Тож думали над тим, як вийти на нове середовище, котре ще, можливо, не брало участі у таких заходах на підтримку війська, – каже **Тізно** одна з організаторів виставки-аукціону, волонтерка Настя Сніжна. – Однак у процесі підготовки заходу з'ясували, що й самі художники волонтерять, що хтось із них хотів би воювати, а хтось допомагає пораненим. Є і бізнесмени, які віддають чи не третину своїх прибутків для сил АТО... Тобто залишився якийсь вузький прошарок людей, що фінансово не задіяні у підтримці війська. Ми далі думатимемо над тим, як до них достукатися».

І справді, чимало митців активно допомагає воїнам, віддаючи картини на продаж, улаштуваючи пленери. Діють і постійні ініціативи: скажімо, стабільною є небайдужість Національного художнього музею, який нерідко називають «музеєм із левами», бо саме їхні скульптурні зображення прикрашають його вхід. Уже кілька місяців поспіль там відбуваються різноманітні акції, виручені в яких кошти спрямовують на допомогу пораненим бійцям (а також частково постраждалим під час АТО музеєм, однак їм ці суми наразі не пересилають: чекають слушного часу). Добродійний проект музейників має чудову назву: «Леви своїх не лишають».

Суто в його межах там кілька разів на тиждень відбуваються різноманітні події: лекції, літературні читання, майстер-класи, музичні або кінематографічні за-

Волонтерський креатив: браслети, шеврони, футболки

ходи, під час яких відвідувачі роблять добродійні внески.

«ПРОДАЄТЬСЯ» КОМБАТ

Відповідь на одвічне тепер питання «як достукатися до людей» – до тих, хто раніше не допомагав армії, – можливо, знайшла Лариса Лавренчук. На підтримку українських вояків (а саме добровольців підконтрольного МВС батальйону «Січ», який нині базується у Слов'янську) дівчина організує аукціони побачень. Усі охочі роблять ставки під фотографією тієї чи тієї людини, яка забажала виставити себе на такий аукціон як «лот». Переможець (готовий викласти найбільше) іде з «придбаним» на каву. Серед тих, кого Ларисі вдалося залучити до ініціативи, безліч цікавих людей. «Продається» й сам комбат «Січі».

«Ідея проведення аукціону побачень не нова, її останнім часом часто використовують у добродійності. Мені це спало на думку якось випадково, особливої заслуги в тому не бачу. Спершу запрошувала приєднатися друзів, згодом люди самі пропонували взяти участь. Так, до речі, й комбат «Січі», і ще кілька хлопців звідти. Насправді аукціон ні до чого не зобов'язує: учасники просто мають зайву нагоду зустріти нову цікаву людину, – усміхається організатор. – Або й не нову... Часом хтось наважується купити побачення з тим

«ЗАЛИЩИВСЯ ЯКИЙСЬ ВУЗЬКИЙ ПРОШАРОК ЛЮДЕЙ, ЩО ФІНАНСОВО НЕ ЗАДІЯНІ У ПІДТРИМЦІ ВІЙСЬКА. МИ ДАЛІ ДУМАТИМЕМО НАД ТИМ, ЯК ДО НИХ ДОСТУКАТИСЯ»

чи тією, кого не має сміливості запросити у звичному житті...»

«Загалом аукціон побачень – це ефективніше, ніж просто просити гроші. Для декотрих спонскою пожертвувати навіть на армію буває відчуття, що вони отримують щось навзамін», – додає Лариса.

Хоча... У випадку зі сприянням армії «щось навзамін» дістаєш і так. Що? Ну, наприклад, мирне небо. ■

У ведмежому куті

Росіяни загалом підтримують курс Кремля на самоізоляцію та конфронтацію із Заходом, ігноруючи той факт, що не мають реальних шансів стати ще одним світовим полюсом впливу

Перебуваючи під руйнівним впливом міжнародних санкцій та пожинаючи плоди конфронтації із Заходом навіть у співпраці з іншими партнерами, як-от Китай, РФ бере курс на подальшу самоізоляцію та повернення до найгірших тоталітарних практик радянського минулого. Світоглядна прірва між більшістю російських громадян і світом стає дедалі вираженішою, що загрожує Росії поступовим дрейфом у напрямку навіть не СРСР-2, а КНДР-2.

Подальший розвиток цієї загрозливої тенденції залежатиме не лише від здатності російського суспільства таки організуватися на виступ проти режиму Путіна чи готовності частини більш ліберальних еліт до державного перевороту, а й від очікуваного переформатування світового енергетичного ринку. Адже якщо співвідношення цін на базові експортні російські товари (нафта й нафтопродукти, природний газ) та споживчі й інвестиційні імпорتنі товари в найближчі роки буде значно гіршим, ніж у попередні, на РФ чекатимуть стрімке падіння рівня життя, посилення внутрішньої реакції та репресій, інформаційної замкненості, розмивання навіть того нечисленного середнього класу, який зміг сформуватися в попередні десятиліття, прогресуюча мілітаризація економіки та суспільного життя.

При цьому від СРСР навіть доби застою, не кажучи вже про успішніші попередні роки, таку Росію відрізнятиме набагато більше технологічне й економічне відставання від Заходу. Натомість із КНДР її поєднуватиме ставка на атомну зброю, гіпертрофовану мілітаризацію, культ особи і тотальне зомбування населення як гарантії за-

Автор:
Олександр
Крамар

хисту режиму від внутрішніх та зовнішніх викликів в умовах соціально-економічної деградації та втрати міжнародної конкурентоспроможності.

«ОТОЧЕНА ФОРТЕЦЯ»

«Ми не збираємося обговорювати якісь критерії зняття санкцій. Хто їх увів, той і повинен скасовувати», – заявив нещодавно міністр закордонних справ РФ Сергій Лавров. Ми не змінюватимемо під тиском США чи Заходу свою політику на пострадянських теренах, зокрема й щодо України, так само вже кілька разів публічно заявляли російські високопосадовці, демонструючи готовність до системного та довгострокового протистояння зі світом.

І хоча така конфронтація є згубною для країни й уже негативно позначається на рівні життя більшості людей, уміло маніпульовані державною пропагандою росіяни демонструють готовність підтримувати курс на самоізоляцію країни та протистояння із зовнішнім світом задля ілюзії імперської «величчя».

За результатами опитування Левада-Центру, проведеного наприкінці вересня, більш як половина російських громадян зазначили, що ціни на продукти внаслідок торговельної конфронтації із Заходом істотно зросли. Серед найбільш необхідних категорій респондентів майже третина зауважила, що у зв'язку з цим доводиться відмовлятися від звичних товарів. Проте 68% виступають за продовження нинішньої агресивної політики, незважаючи на санкції. Що показово, серед найбільш необхідних, які найбільше постраждали від подорожчання продовольства, таких аж 73%. При цьому росіяни усвідомлю-

За даними російського Центробанку, чистий вивіз капіталу з РФ фінансовими та підприємствами становив у січні – вересні

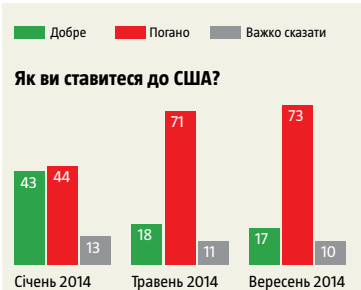
\$77,5

млрд,

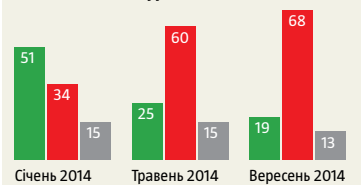
а іноземні інвестиції зменшилися на 50%

Світогляд «оточеної фортеці» в дії

Відповідь росіян на запитання:

Як ви ставитесь до ЄС?

Як ви ставитесь до України?

Чи варто прагнути Росії в майбутньому до вступу в ЄС?

За даними соціологічних опитувань Левада-Центру

ють об'єктивну нездатність країни існувати без поставок низки видів продукції з інших країн. Саме тому більшість із них негативно оцінюють можливість поширення російських «контрсанкцій» на електротовари та ліки.

Зростають помірні антизахідні настрої: частка респондентів, які негативно ставилися до США, від початку року збільшилася із 44% до 73%, до ЄС – із 34% до 68%, частка позитивно налаштованих зменшилася відповідно із 43% до 17% та з 51% до 19%. Тобто образ ворога поширюється із США на весь Захід включно з Євросоюзом, до якого раніше переважало позитивне ставлення. Схожа тенденція й щодо підтримки європейського шляху розвитку РФ. Так, на запитання «Чи варто прагнути Росії в майбутньому до вступу в ЄС?» ще чотири роки тому 56% відповіли «так» і тільки 23% – «ні». Тепер пропорція протилежна: за європейську перспективу країни виступають лише 16% росіян, натомість негативно сприймають 64%. Для українського контексту такі результати важливі як остаточно крапка на популярній у минулому ідеї «в Європу разом із Росією».

При цьому росіяни готуються вже не лише до інформаційної чи торговельної ізоляції від світу, а й до поступового вибудовування повномасштабної залізної завіси у вигляді обмеження на виїзд за кордон. За даними опитування Левада-Центру, 49% громадян упевнені, що влада й далі обмежуватиме право виїзду за кордон. Хоча підтримують цей крок лише 28% респондентів, «на все свій час». А 9% із тих, хто вважає такі заходи потрібними, уже зараз заявляють, що вони мають стосуватися не окремих категорій, як-от силовики чи чиновники, а всіх без винятку росіян. Причому підтримка заборони на виїзд до найбільш «ворожих» країн набагато вища. Частіше такої думки дотримуються люди з низьким рівнем освіти і малими доходами, а також мешканці невеликих міст та сільської місцевості. Тобто саме ті верстви,

на які й робить основну ставку режим Путіна.

Врешті, проти обмежень на виїзд уже зараз більш чи менш категорично виступає понад половина росіян, тож рішучого спротиву від такого рішення Кремля навряд чи варто очікувати, особливо якщо коло невізних розширюватиметься поступово, як це й робиться. Так, згідно із внутрішньовідомчим наказом працівники ФСБ ще з початку 2011 року можуть виїжджати за кордон тільки в особливих випадках і за спеціальним дозволом.

Найближчим часом федеральним законом має бути посилено регламентування виїзду чиновників і депутатів. Водночас уряд РФ активно згортає зовнішні контакти молоді, зокрема участь школярів у програмі освітнього обміну Future Leaders Exchange (FLEX) на 2015–2016 роки. З 1993-го в ній взяли участь понад 8 тис. російських дітей.

Паралельно посилюється наступ на нелояльні до Кремля організації, які в новій реальності є вже надміру різким подразником для режиму. Зокрема, Мін'юст РФ нещодавно звернувся до Верховного суду країни з ініціативою закриття правозахисного товариства «Меморіал», яке нещодавно визнало політв'язнем захоплену російськими спецслужбами українку Надію Савченко. Історія цієї організації сягає своїм корінням у часи перебудови. Її створили ще радянські дисиденти, зокрема нобелівський лауреат Андрей Сахаров. Тож слухання цієї справи, що має відбутися 13 листопада, вочевидь, буде знаковим із погляду повернення Росії в доперебудовні часи.

УДАР ДОЛАРОМ

Однак зомбування населення та зачистка суспільно-політичного життя країни від неблагонадійних організацій не можуть урятувати путінський режим від зовнішніх викликів. Західні санкції хоч і вкрай повільно, але роблять корисну справу. За даними російського Центробанку, чистий вивіз капіталу з РФ фінустановами та підприємствами становив у січні – вересні \$77,5

Депутат від «Єдиної Росії» Євгеній Фьодоров підготував законопроект про право російських компаній чи громадян, постраждалих унаслідок арешту майна за кордоном, на судовий позов про вилучення в Росії майна представників тієї держави, яка заарештувала їхню власність

САМОІЗОЛЯЦІЄЮ РОСІЇ ВЖЕ АКТИВНО КОРИСТАЄТЬСЯ КИТАЙ, ЯКИЙ ДІСТАВ МОЖЛИВІСТЬ НАВ'ЯЗУВАТИ ЙІЙ СВІЙ ВАРІАНТ НЕРІВНОПРАВНОЇ СПІВПРАЦІ

Президент Володимир Путін підписав закон про обмеження частки іноземних акціонерів у статутному капіталі російських ЗМІ на рівні 20% і заборону іноземцям виступати засновниками засобів масової інформації в РФ, що загрожує закриттям більшості все ще не підконтрольних Кремлю медіа

млрд, а іноземні інвестиції зменшилися на 50%. Низка потужних західних компаній зупинили свої інвестиційні проекти в країні. Зокрема, Shell і Total відмовилися від розробки нових свердловин для видобутку вуглеводнів у Західному Сибіру. Через санкції в Росії припинилася реалізація важливих інфраструктурних проектів, серед яких будівництво мостового переходу через Волгу в Нижньому Новгороді вартістю \$2,5 млрд.

Проте, мабуть, найвагомішою санкцією стало стрімке зниження цін на нафту, що розпочалося в липні 2014 року (до них, як відомо, прив'язані й експортні ціни на російський газ). Попри брак прямих свідчень, все ж очевидно, що це сталося після консультацій на високому

рівні між керівництвом США та їхніми основними близькосхідними союзниками саме напередодні падіння цін на чорне золото. У результаті ціна бареля російської нафти (сорт Urals) впала нижче ніж \$84, хоча ще в липні була на рівні \$104–108. Бюджет РФ традиційно розраховувався виходячи з вартості \$100, а за показника нижче ніж \$90 країна приречена на серйозні проблеми з фінансуванням основних програм. Яким буде остаточне падіння, наразі незрозуміло, однак відомо, що російські урядовці вже доручили розробити кризовий сценарій на випадок здешевлення до \$60/барель.

У Москві досі сподіваються, що ціна все ж не опуститься на тривалий час нижче ніж \$90, оскільки для низки великих добувачів, зокрема й Саудівської Аравії, її падіння так само створить проблеми з наповненням скарбниці. Але цього разу в ОПЕК ведуться дискусії щодо того, чи варто зменшувати

видобуток. Адже в нових реаліях, коли дедалі більшу частку нафти на ринок поста-чають не члени Організації, які до того ж нарощують обсяги, в учасників ОПЕК немає жодної певності, що такий крок приведе до автоматичного зростання цін, як у минулі роки. Натомість високий ризик того, що зменшення поставок спричиниться до втрати їхніх валових доходів і погіршення, а не поліпшення наповнюваності бюджетів. Днями міністр нафти Кувейту Алі аль-Омаїрі заявив, що не бачить можливості для скоординованого зменшення видобутку нафти в країнах ОПЕК і прогнозує зниження цін ще на 14% – до \$76 за барель.

Справді, Росія все ще має нібито досить великі золотовалютні резерви – близько \$454 млрд станом на 1 жовтня. Проте вони дедалі швидше витрачаються: лише за липень – вересень зменшилися на \$24 млрд, а за першу декаду жовтня – ще на \$6 млрд. Попри це, курс рубля впав нижче ніж 41/\$, втративши від початку року 1/5 відносно долара США, і, за обережними експертними оцінками, уже наступного року сягне 50 руб./\$. Проте в разі продовження негативного для РФ сценарію розвитку енергетичного ринку та подальшої дії прямих санкцій Заходу валютно-фінансова ситуація в країні, найімовірніше, стрімко погіршуватиметься.

Крім того, російський федеральний бюджет дедалі більше обтяжується військовими видатками і новими, непрогнозованими статтями витрат на компенсацію компаніям збитків від санкцій. Так, уже 2015-го держава має намір розпочати реалізацію 10-річної програми з переозброєння, загальна вартість якої становить \$770 млрд.

Водночас Держдума вже ухвалила в першому читанні закон про виплату компенсацій із федерального бюджету росіянам, які постраждали від «неправосудних рішень» іноземних судів, зокрема й від введення санкцій, який російські ЗМІ відразу ж назвали «законом Ротенберга» (одного зі «смотрящих» за прихованими бізнес-активами Путіна).

2015-го Росія має намір розпочати реалізацію 10-річної програми з переозброєння, загальна вартість якої становить

\$770 млрд

Розгорається дипломатичний конфлікт між РФ і Болгарією, після того, як остання відмовилася від купівлі застарілих російських винищувачів на користь західних. Коли віце-прем'єр РФ Дмитрій Рогозін зазначив, що «якийсь Шаламанов переконав прем'єр-міністра Блізнашкі вкотре зрадити Росію», у відповідь міністр закордонних справ Данієл Мітов заявив, що Болгарія «є членом ЄС і НАТО й не зобов'язана давати пояснення з приводу своїх незалежних рішень». Болгарія також заблокувала реалізацію на своїй території «Південного потоку»

Якщо в США на початку ХХ століття політика самоізоляції була покликана зменшити видатки країни на втручання у справи зовнішнього світу, щоб сконцентруватися на власному розвитку, то в РФ на початку ХХІ століття самоізоляція, навпаки, є наслідком агресивного втручання у справи сусідів, що лише підвищує навантаження на й без того слабку російську економіку.

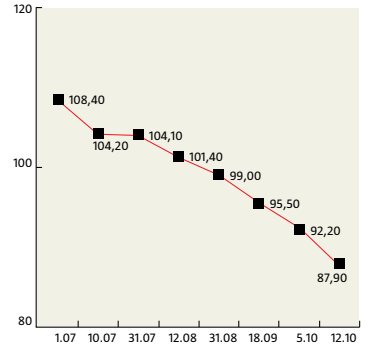
Усвідомлення масштабних бюджетно-фінансових проблем, що насуваються, змусило Путіна навіть переглянути підходи до «священних корів» державної власності – ключових енергетичних корпорацій, над розбудовою яких нинішній режим так довго працював. Під час інвестфоруму «Росія кличе» президент РФ заявив, що приватизація великих пакетів акцій найбільших державних енергокомпаній може відбутися вже цього року. «Те саме стосується й оборонних активів. Ми зараз уважно дивимося на те, як і які з них могли б бути акціоновані на ринку», – додав він. Однак лишається під питанням, хто буде готовий їх купувати в умовах конфронтації із Заходом та відпливу капіталу, який боїться, зокрема, й раніше озвучених погроз конфіскації у відповідь на подальші санкції. Хіба що це робитимуть самі російські еліти, які зараз активно шукають, куди подіти кошти, що виявилися під загрозою за кордоном.

Нещодавно газета Financial Times із посиланням на представників китайських фінустанов повідомила, що за останні три місяці навіть два провідні китайські банки відмовилися надавати кредити російським клієнтам, посилаючись на наказ керівництва КНР не діяти всупереч політиці Вашингтона. За даними видання, Центробанк Піднебесної ретельно відстежує грошові перекази до російських компаній, аби переконатися, що ті з них, які підпали під санкції, не отримують фінансування з китайських банків, аби це не зашкодило їхній співпраці з партнерами із США, ЄС та інших країн G7, котрі ввели обмеження щодо РФ.

Удар нижче пояса

Схоже, не випадкове різке падіння цін на нафту після серії консультацій американських високопосадовців зі своїми союзниками на Близькому Сході стало найбільшійою санкцією для Росії

Динаміка ціни на нафту Urals за останні три місяці, \$/барель

КОМУ ВИГІДНО

Самоізоляцією Росії вже активно користується Китай, який дістав можливість нав'язувати їй свій варіант нерівноправної співпраці, як-от у роботі над проектом «Сила Сибіру». Фактично відносини РФ із КНР дедалі більше будуються на нерівноправній для першої основі. Цьому сприяє як структура російського експорту, так і різний потенціал економік та людських ресурсів країн. Економіка Піднебесної за ВВП по ПКС уже стала першою у світі, випередивши американську, а за номіналом перевищила \$10 трлн, а це щонайменше учетверо більше, ніж у Росії. Єдиний умовний паритет, який зберігається між ними, – статус постійних членів РБ ООН на міжнародній арені та приблизно однаковий військовий потенціал за рахунок переваги РФ у ядерній зброї.

Відтак без зміни зовнішнього курсу Росія поволі перетворюватиметься на великий сировинний придаток КНР, тотально залежний від китайського інвестиційного та кредитного ресурсу в умовах санкцій Заходу. Понад те, навіть технологічно Піднебесна поволі виступатиме для РФ посередником у отриманні провідних світових технологій. За таких обставин дедалі очевиднішим буде російське технологічне відставання не лише від Заходу, а й від Китаю. ■

КНИГИ УКРАЇНСЬКОЮ
ТА ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
ПОДАРУНКОВІ ВИДАННЯ
ТА АЛЬБОМИ
МАПИ, АТЛАСИ, ПУТІВНИКИ
ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА

ЧЕКАЄМО НА ВАС ЩОДНЯ З 9:00 ДО 21:00

МУЗИКА ТА КІНО
КАНЦТОВАРИ, ЛИСТІВКИ
МІСЦЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРНІ ЗАХОДИ
БЕЗКОШТОВНИЙ
ІНТЕРНЕТ (WI-FI)™

САЙТ МЕНЮ: WWW.BOOK-YE.COM.UA ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИН: WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

К Н И Г А Р Н Я

М. КИЇВ

вул. Лисенка, 3 тел.: (044) 235-88-54, вул. Спаська, 5 тел.: (044) 351-13-38,
пр-т Повітрофлотський, 33/2 тел.: (044) 275-67-42

М. ЛЬВІВ

пр-т Свободи, 7 тел.: (032) 235-73-68

М. ХАРКІВ

вул. Сумська, 3 тел.: (057) 731-59-49

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

вул. Незалежності, 31 тел.: (0342) 72-29-04

М. ВІННИЦЯ

вул. Соборна, 89 тел.: (0432) 52-93-41

М. ТЕРНОПІЛЬ

вул. Валова, 7-9 тел.: (0352) 25-44-59

М. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

вул. Ковельська, 6 тел.: (03342) 2-19-57

www.book-ye.com.ua

І Н Т Е Р Н Е Т - М А Г А З И Н
WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

Елізабет Сідіропулос: «Ситуація в Україні ставить БРІКС у скрутне становище»

Про досвід ПАР у процесі національного об'єднання після повалення режиму апартеїду та майбутнє БРІКС **Тиждень** поспілкувався з головним виконавчим директором Південноафриканського інституту міжнародних відносин (SAIIA) Елізабет Сідіропулос.

У. Т.: Як ви оцінюєте поточні та майбутні проблеми країн БРІКС, до котрих належить і Південна Африка? Чи можлива ця організація без Росії, тоді як співпраця з останньою обіцяє репутаційні загрози майже того самого штибу, що й з Іраном?

– У контексті політики цій групі не обов'язково бути послідовною. Її країни мають різну історію, відмінні політичні й економічні системи. Це складнощі, з якими слід рахуватися. БРІКС ба-

**Спілкувалася
Ганна Трегуб**

чить себе важливим неформальним об'єднанням, здатним досягнути змін на глобальному рівні економічного управління, але не конче на політичному. Нещодавно група зробила кілька важливих кроків. Маю на увазі заснування нового банку розвитку для фінансування як її членів, так і інших країн, а також домовленість про створення резервів на випадок непередбачених обставин для утримання балансу платіжного дефіциту своїх економік. Окрім того, йдеться про свої, які уможливають укладення угод у наших котируваних валютах, а не в доларах або євро.

Звичайно, для Китаю, ПАР, Індії та Бразилії принципово, що БРІКС може підвищити власну додану вартість і створити альтернативні або додаткові опції фінансування розвитку грошової

регуляторної системи у світі. Окрім того, вони працюють над реформами в МВФ.

Росію, звісно, у БРІКС розглядають у дещо іншому світлі. Вона відіграла провідну роль у зборі держав-членів уперше разом у Єкатеринбурзі. Її чітко ідентифікують як протипагу Заходів. Зауважте, що чотири країни БРІКС перебувають поза Заходом і що вони дуже ретельно аналізують ключові ситуації у світі в контексті укладання союзів. Не думаю, що БРІКС – це спілка, яка безумовно сприяє саме Москві. Росію трактують як вельми важливий інструмент. Нині, думаю, БРІКС не дискутує про можливість її виключення, але не йдеться і про те, щоб група була чимось на кшталт антинатовського альянсу. Такі дії взагалі не на порядку денному. Нинішня

ФОТО: АНДРІЙ ПОМАКІН

ситуація в Україні справді дещо відчужує групу від решти світу, ставлячи її в скрутне становище.

У. Т.: Наскільки міжнародні санкції проти ПАР виявились ефективними в боротьбі з апартеїдом? 1974 року Генеральна Асамблея ООН оголосила про невизнання повноважень делегації Південної Африки. Це унікальний історичний прецедент чи схожі правила можуть бути застосовані тепер і до Росії як держави, що звела на нівель міжнародні мирні гарантії, діючи як неприкритий агресор?

– Росія – постійний член Ради Безпеки ООН, тож не думаю, що є спосіб це зробити. Супроти Південної Африки було запроваджено низку додаткових санкцій. Їх вводили не проти окремих осіб, проти всіх – білих і чорних, вони торкалися найуразливіших верств населення. А це були відплив інвестицій у бізнес, академічний та спортивні бойкоту. Уряд ПАР знайшов шляхи для подолання санкцій так само, як доти це робили Іран, Ірак. Існували різні способи, але вони збільшили витрати. Найбільш шкідливими виявились фінансові обмеження.

У. Т.: Яким чином ПАР вдалося не скотитись у прірву громадянської війни за участю найманців із трьох сторін, як це сталося у Південній Родезії? Адже всі підстави були... Рух громадянського спротиву серед південноафриканців був потужний, і вистачило його надвог. Але чи правда, що він мав переважно мирний характер?

– Опинившись під заборону, а відтак у вигнанні, Африканський національний конгрес розпочав збройну боротьбу. До 1960-х років АНК не мав мілітарного крила й не схилився до насильницького повалення влади. Його члени в екзилі пройшли навчання в СРСР та НДР і облаштували свої бази на території, які стали згодом відомі як Держави переднього краю (Ангола, Танзанія, Замбія, Зімбабве та Ботсвана). В 1970-ті роки Сили оборони ПАР воювали в Анголі на боці УНГТА проти правлячої МПЛА, яка дістала підтримку від СРСР та Куби й теж дозволила використовувати територію своєї країни для баз АНК.

У ПАР відбувалася, так би мовити, млява громадянська війна, що стала інтенсивнішою в 1980-х, коли запровадили надзвичайний стан, спробувавши таким чином пригасити заворушення, що набували розмаху. Пригадую, як у 1980-х роках почастишали перевірки в торгових центрах, бо там траплялися напади. Багато чорних районів були в сум'ятті: мали місце акти насильства, повішення людей, підозрюваних у співпраці з режимом апартеїду. Водночас стало дуже важко тримати ці протести під контролем. Крім того, урядові служби безпеки також проникали в середовище національно-визвольних рухів у вигнанні, з відповідними жертвами та впливом на їхню діяльність.

До кінця 1980-х років існувало багато факторів, збіг яких нарешті переламав ситуацію. Режим мусив визнати високу вартість продовження свого політичного курсу. Фінансові санкції почали кусатися. Саме тоді влада стала встановлювати неофіційні контакти з Нельсоном Манделою в тюрмі та ще через деяких активістів, бізнесменів, учених з АНК. Важливо, що обидві сторони визнали: їм необхідно сісти за стіл переговорів. Конфлікт було врегульовано способом дипломатії та компромісу. Падіння СРСР теж полегшило, зі свого боку, режимові апартеїду вступ у переговори з АНК, бо тодішній уряд стверджував, що бореться проти комунізму.

Як на мене, то в Україні конфлікт нині не дозрів до такого переговорного процесу.

У. Т.: Південна Африка після повалення режиму апартеїду інтегрувала збройні групи в офіційні структури. Яким чином це допомогло їй урегулювати соціально-політичний конфлікт?

– Така інтеграція входила до переліку пунктів усеосяжних перемовин і була пов'язана з обговоренням архітектури нової держави. Сьогодні в Україні, наприклад, вам потрібно поставити запитання: «Чи можна говорити про реформу сектору безпеки в межах Основного Закону? Чи є нинішня конституційна система інклюзивною? Якою мірою поширення збройних груп залежить від потреби змін у консти-

БІОГРАФІЧНА НОТА

Елізабет Сідіропулос – головний виконавчий директор Південноафриканського інституту міжнародних відносин (SAIIA). Від 1999 до квітня 2005 року – директор із досліджень Інституту расових відносин Південної Африки. Редактор журналу *Race Survey* (нині *South Africa Survey*). Головний редактор видання *South African Journal of International Affairs*. Член науково-консультативної ради уповноваженого з питань розвитку ЄС, а також міжнародної консультативної ради видання *Indian Foreign Affairs Journal*. Випускниця Університету Вітватерсранду в Йоганнесбурзі. Серед головних сфер дослідження – зовнішня політика ПАР, глобальне управління та роль держав, що розвиваються, в Африці

туційному процесі?». У ПАР на початку переговорів пункт про масові та інші вбивства, про виведення насильства не виключав права певних людей на участь в органах держави. Тож і лідери АНК, і Національна партія прагнули залучити своїх силовиків до дебатів, забезпечити їхнє включення до переговорного процесу. Бо ж, якщо їх не зацікавити, вони здатні зірвати будь-які перемовини.

Силовики обох сторін, окрім того, служили в комітетах, які були частиною перехідного уряду перед виборами 1994 року. Така взаємодія збільшила довіру, ставши частиною процесу включення сил безпеки в рішення, важливі й для них. В Україні зараз найактуальніше, щоб усі сторони визнали необхідність обговорення. Хоча бачу, що хлопці в Луганську та Донецьку насправді не зацікавлені в такому діалозі.

Взаємодія сторін надзвичайно важлива. Процес, за допомогою якого ви створюєте сегмент законодавства чи політики, вирішальний. У ПАР було об'єднано представників оборони й поліції режиму апартеїду, сили безпеки з 10 регіонів, збройне крило АНК, а також бійців інших визвольних рухів, зокрема загони самооборони «Інкати». Але це не означає, що система працює чудово. Ми, як і раніше, стикаємося з багатьма проблемами: бракує, зокрема, культури дотримання прав людини. Поліція потрібна не для того, щоб побити вас чи застрелити, а щоб захищати. Вона дістала в нас назву поліцейської служби, а МВС було переіменовано на Міністерство охорони та безпеки. Це чіткий меседж щодо функції силових органів.

Багатьох людей демобілізували без належної компенсації чи альтернативних можливостей, і це проблема, бо військові навички часто були в них єдиними. Хтось пішов у найманці, хтось – у криміналітет.

Усі групи повинні бути задіяні в процесі. Ви мусите вирішити, як бути з правосуддям і наскільки далеко хочете просунутись у примиренні. Іноді варто сказати: «Гаразд, в інтересах цілковитого викриття політично забарвлених злочинів ми не переслідуватимемо винних, а надамо амністію». ■

Нестійка енергія

Нафта дешевшає. Розвідка нових покладів – ні

Це літо видалося для нафтових компаній дуже невпевливим. Від червня ціна бареля сирої нафти маркерного сорту Brent упала від \$115 до \$92, тобто на 20%, до мінімуму за останні два з гаком роки. Почасти це здешевлення пояснюється слабкістю світової економіки. Її зростання, особливо у Китаї та Єврозоні, вповільнюється, а це зменшує споживання чорного золота. Міжнародне енергетичне агентство (МЕА), Інформаційно-аналітичне управління Міністерства енергетики США і ОПЕК нещодавно понизили прогнози світового попиту на нафту.

Водночас шаленими темпами зростає пропозиція. Видобуток сланцевої нафти в Америці збільшується від 2008 року приблизно на 4 млн барелів за день, що дало змогу США майже наполовину зменшити імпорту чорного золота із країн ОПЕК. У самому клубі експортерів нафти панує хаос. 1 жовтня Саудівська Аравія, найбільший виробник в ОПЕК, в односторонньому порядку неочікувано знизил офі-

Для забезпечення реалістичної внутрішньої норми прибутку (на рівні 10%) новому підприємству – видобувачеві сланцевої нафти у США в середньому потрібна ціна сировини

\$57

за барель. Але деяким необхідні

\$110

Якщо ціни на нафту падатимуть і далі, під загрозою може опинитися навіть американське «сланцеве диво»

ційні ціни, щоб зміцнити свої позиції на світовому ринку. То вже вдруге: вперше королівство вдавалося до цього влітку. Те саме зробили Кувейт та Ірак. Більшість близькосхідних членів ОПЕК зараз ведуть цінову війну в Азії.

Усе це не обіцяє нічого доброго компаніям, зайнятим розвідкою та видобуванням, тобто роботами в «початковому» сегменті галузі. Багато з них будували стратегії з розрахунку на вищу ціну продукту. Упавши під час рецесії 2008–2009 років нижче за \$35, на весну 2012 року марка Brent знову піднялася в

ціні до \$128 за барель. Як наслідок – нафтові компанії почали вливати гроші в найризноманітніші проекти: від американських сланців до глибоководних родовищ у тропіках. За оцінкою аналітиків консалтингової агенції EY, світові енергетичні компанії фінансують зараз 163 «мегапроекти» з розвідки й видобутку (понад \$1 млрд кожен) сукупною вартістю \$1,1 трлн. Більшість із них, за даними EY, уже перевищили бюджет і відстають від графіка робіт. Великі проекти планувалися переважно з розрахунку ціни на нафту понад \$100: останніми роками в галузі майже утвердилася віра в її незмінність.

Зниження цін не єдиний головний біль нафтової промисловості. Компанії, які з багатьох низькозатратних родовищ вижив «ресурсний націоналізм» у країнах, на чіх територіях залягають поклади, вимушені вести технічно складні розвідувальні роботи деінде. Це зумовило різке зростання капітальних інвестицій у такі роботи, а тим часом видобуток багатьох лістингових нафтових велетнів сповільнюється. Консалтингова фірма Douglas-Westwood підрахувала, що від 2000-го продуктивність капітальних інвестицій у розвідувальні роботи й видобуток знизилась у чотири рази і далі спадає майже на 5% щороку.

НАФТОВІ КОМПАНІЇ В КАЗАХСТАНІ

Гроші скінчилися

Один із найбільших у світі нафтових проектів зазнав фіаско

Відкрите у 2000-му Кашаганське родовище нафти в казахстанській частині північної акваторії Каспійського моря виявилось найбільшим у світі за три десятиліття. Нині воно видавало б нагора по 1,2 млн барелів за день (достатній об'єм, щоб забезпечити потреби цілої Іспанії). Але проект із тріском провалився. Рік тому, коли потекли перші струмочки нафти-сирцю, він уже відставав від графіка на вісім років. І обійшовся у \$43 млрд, перевищивши на \$30 млрд кошторис. Видобуток тривав лише кілька тижнів, потім його довелося зупинити через витік отруйного газу. На початку цього мі-

Найризноманітніші інвестори переймаються «дедалі меншою передбачуваністю регулятивного і правового середовища в Казахстані», – каже Маріям Жумаділ, представниця інвестиційного банку Halyk Finance із Алмати – комерційної столиці країни

сяця один із міністрів казахстанського уряду визнав, що промисел не відновиться принаймні до 2016-го. Незважаючи на фіаско проекту «Кашаган», цього тижня офіційна Астана заявила, що збирається ухвалити план розширення материкового Тенгізького родовища – іншого бюджетного монстра. Спершу Тенгіз мав обійтись \$23 млрд, але цього тижня уряд оголосив про підвищення витрат на нього до \$40 млрд. Обидва родовища належать консорціумам з іноземних компаній та державному АТ «КазМунайГаз». Серед власників Кашаганського – Exxon,

Попит на нафтопромислове обладнання й послуги набагато випередив пропозицію, що теж призвело до збільшення витрат на розробку родовищ. Іще до останнього спаду цін на нафту загальні видатки на її видобуток перевищували прибутки від реалізації на 2–3% за рік. Аби не працювати у збиток, майже половині видобувних проєктів потрібні ціни на продукт від \$120 й вище.

Офіційно опубліковані прибутки багатьох найбільших нафтових гігантів світу залишаються цього року відносно високими, але вони не відображають останнього зниження цін на сиру нафту. Як, власне, й паніки, що нині охопила весь сектор. За оцінками інвестиційної групи Carlyle International Energy Partners, найбільші нафтові компанії зараз намагаються продати активи на \$300 млрд. Зокрема, Shell і BP хочуть позбутися їх на загальну суму \$60 млрд.

Галузь згортає деякі мегапроєкти, особливо в Арктиці, глибоководні розвідувальні роботи та інші технічно складні ініціативи. У Shell недавно заявили, що знову відкладуть освоєння родовищ Аляски як через перепони з боку регулятивних органів, так і через технологічні труднощі. Десятимільярдний (у доларах США) проєкт

Rosebank на британському шельфі Північного моря, який спільно почали американська Chevron і австрійська OMV, призупинено до повернення цін на попередні рівні. У BP кажуть, що вона переглядає плани другої фази освоєння глибоководного проєкту Mad Dog у Мексиканській затоці.

Величезний проєкт Johan Castberg норвезької Statoil у Баренцовому морі теж під запитанням: вона та її партнери намагаються якщо взяти під контроль шалене зростання витрат; цього року компанія має скоротити майже 1500 робочих місць. А ще у Statoil є гігантське Кашаганське родовище в Казахстані, яке навряд чи окупиться впродовж багатьох років через величезне перевищення кошторису, затяжне відставання від графіків і низькі ціни на нафту (див. «Гроші скінчилися»).

Страждають не лише мегапроєкти. Багато нафтових гігантів урізають видатки в усьому. Ще до останнього зниження цін на нафту в Shell заявили, що цього року капітальні інвестиції будуть на 20% меншими, ніж минулого; Hess обмежить фінансування приблизно на 15%; Exxon Mobil і Chevron знижують витрати на 5–6%. Після того як у червні нафта стала дешевшати, галузь поспіхом переглядає бюджети. Зокрема, й BP, яка

раніше заявила, що фінансування цього та наступного року збережеться на незмінному рівні. А тепер вважають, що вона зменшить видатки у 2015-му.

Стадний менталітет цієї галузі добре відомий: деякі з компаній, які оголосили про зменшення бюджету, зразу-таки бадьоро відрепортували, що причина цього в бажанні «зосередитися на сланцях» (газі й на-

НАФТОВИДОБУВНІ КОМПАНІЇ ЗГОРТАЮТЬ МЕГАПРОЕКТИ, ОСОБЛИВО В АРКТИЦІ, ГЛИБОКОВОДНІ РОЗВІДУВАЛЬНІ РОБОТИ ТА ІНШІ ТЕХНІЧНО СКЛАДНІ ІНІЦІАТИВИ

фті). Це може й не спрацювати. Аналітик консалтингової компанії IHS Девід Вочер каже, що для забезпечення реалістичної внутрішньої норми прибутку (на рівні 10%) новому підприємству – видобувачеві сланцевої нафти у США в середньому потрібна ціна сировини \$57 за барель. Але деяким необхідні \$110. Якщо ціни на нафту падатимуть і далі, під загрозою може опинитися навіть американське «сланцеве диво». ■

© 2014 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Shell, Total та Eni. Частково невдачі з проєктом пояснюються несподіваними технічними проблемами. Ідкий, отруйний сірководень, що його викачують із морських надр разом із нафтою, пороз'їдав труби, котрими вона надходить на берег. На вирішення цієї проблеми може знадобитися ще \$5 млрд. Але конфіденційна інформація із внутрішніх джерел свідчить, що при такій великій кількості компаній-учасниць у проєкті немає чіткого керівництва. До того ж заважає втручання держави. Найрізноманітніші інвестори переймаються «дедалі меншою передбачуваністю регулятивного і правового середовища в Казахстані», – каже Маріям Жумаділ, представниця інвестиційного банку Halyk Finance із Алмати – комерційної столиці країни. У 2010 році держава звинуватила в несплаті податків на \$1,2 млрд консорціум, який розробляє ще одне родовище, Карачаганське, паралельно заявивши про по-

рушення екологічного законодавства. І все це невдовзі після того, як стало відомо про бажання уряду придбати акції родовища. Згодом консорціум таки дав уряду 10% в обмін на згоду розширити видобувну ділянку. Аналогічно у випадку з Кашаганом: чиновники екологічного відомства оштрафували галузевиків на \$737 млн за спалювання отруйного газу, що, за твердження посадовців консорціуму, стало вимушеним надзвичайним заходом. Маріям Жумаділ вважає цей штраф «інструментом для наступних перемовин, не виключено, для нарощення присутності національної нафтової компанії в проєкті». Це навряд чи можна назвати найкращим способом стимулювати закордонні фірми інвестувати десятки мільярдів доларів, які все ще необхідні для розробки казахстанських нафтових покладів. ■

© 2014 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Вічнозелений долар

Початок нового тривалого підйому?

Американська валюта несподівано стала на сьогодні найпопулярнішою. За останні три місяці торгово-зважений індекс долара збільшився на 6,3%. Не так давно його курс сягнув шестирічного максимуму до єни і дворічного до євро.

Ця тенденція відображає впевненість у майбутньому економіки Сполучених Штатів і водночас занепокоєння щодо стану економіки решти світу. 7 жовтня Міжнародний валютний фонд знизив прогноз глобального зростання у 2014-му з 3,7%, які він передбачав у квітні, до 3,3%. Чи не найбільші зміни в прогнозах стосувалися Європи. МВФ передбачає, що економіка Франції нинішнього року підніметься лише на 0,4%. Це на 0,5 п. п. менше за липневі очікування. Наче на підтвердження песимізму МВФ у серпні промислове виробництво в Німеччині знизилося на 4%, а замовлення підприємств

– майже на 6%. В обох випадках це найбільший спад за понад п'ять років. На противагу зазначеному вище найсвіжіші дані зі США засвідчують, що у вересні там з'явилося 248 тис. нових робочих місць, а безробіття зменшилося на 5,9%.

Такі економічні показники посилили очікування, що Федеральний резерв наступного року почне піднімати відсоткові ставки, тоді як Європейський центральний банк і Банк Японії триматимуть їх на низькому рівні. Вищі ставки зроблять долар привабливішим для інвесторів, особливо тих, хто дотримується стратегії carry trade (позика береться в країні з низькими відсотковими ставками й інвестується в країні з високими).

В останні роки займатися carry trade стало важко, тому що майже всі заможні держави тримають відсоткові ставки на рівні, близькому до нуля. Але зараз тенденція до carry trade спостерігається на ринках цінних паперів, де 10-річні казначейські облігації США мають на 1,5 п. п. вищу дохідність, ніж німецькі з таким самим терміном погашення. За історичними стандартами це дуже великий розрив.

Сильніша економіка також робить компанії США привабливішими для міжнародних інвесторів. Американські фондові біржі цього року випередили своїх європейських і японських конкурентів навіть без урахування міцності долара. 2014-го іноземні фірми запропонували за акції американських разом \$325 млрд. Це підвищує попит на долари.

Проте залишається питання: як довго триватиме ця тенденція? Як видно з графіка (див. «3 низького старту»), останнє різке зростання долара незначне за мірками масштабних покращень початку 1980-х і кінця 1990-х років. Для американців зміцнення нацвалюти має свої переваги. Іноземні інвестори намагатимуться тримати казначейські облігації, що допоможе державі фінансувати дефіцит бюджету. Туристи зі Штатів зможуть більше купити за долари за кордоном. Імпорт подешевшає, що утримуватиме інфляцію на низькому рівні, незважаючи на здорову економіку.

Але є і недоліки. Американські компанії побачать, що закордонні прибутки в доларовому вираженні зменшилися. За даними FactSet, близько третини доходів компаній із рейтингу S&P 500 надходить із-за кордону. Експорт Сполучених Штатів буде менш конкурентоспроможним при дефіциті поточного балансу на рівні 2,3% ВВП, незважаючи на бум у видобутку сланцевої нафти. Як результат – істотне підвищення курсу долара зменшить зростання ВВП майже на півпункта за наступний рік, за розрахунками Федерального резерву (це може свідчити про те, що Федеральний резерв повільніше впроваджує жорсткіший курс, ніж очікують ринки, і зазначений чинник, не виключено, обмежить зростання долара).

Посилення американської валюти матиме зворотний вплив на європейську і японську економіки, бо здешевлює їх експорт і піднімає ціни на імпорт. Політики в обох регіонах можуть радіти цьому, бо намагаються генерувати зростання й уникнути дефляції. За словами керівника відділу ва-

лютної стратегії банку HSBC Девіда Блума, «сам по собі долар, можливо, світ і не врятує, але принаймні допоможе цим економікам виграти час».

Для нових ринків наслідки, найімовірніше, будуть не такі позитивні. Ще у 2010 році міністр фінансів Бразилії Гвідо Мантега застерігав, що м'яка кредитно-грошова політика Сполучених Штатів та інших країн призводить до «валютних воєн», у яких багаті держави намагаються підвищити конкурентоспроможність власного експорту, девальвуючи свою валюту. Інвестори також вливали кошти в нові ринки, спокусившись на кращі перспективи зростання, через що деяким країнам (зокрема, Бразилії) довелося запровадити контроль за рухом капіталу. Сильніший долар навряд чи спонукатиме до швидкого відпливу капіталів із таких країн. Це виявиться проблемою на ринках, що набрали багато доларових кредитів, оскільки доходи там отримують у місцевій валюті, а борги повертають у доларах.

Затягне зростання американської валюти може мати й політичні наслідки. Економіст Дуглас Кемпбел із Каліфорнійського університету у своїй статті доходить висновку, що два попередні сплески курсу долара закінчилися зменшенням кількості робочих місць у промисловості. Тому американські політики стали нарікати на те, що спочатку Японія, а тоді й Китай навмисно знецінювали свої валюти, щоб відібрати в американців роботу. Неважно передбачити, що цей самий аргумент прозвучить і тепер, вочевидь, на адресу Німеччини. Вона вже має профіцит поточного рахунку на рівні 7,2% ВВП; ослаблення євро останнім часом, певно, сприятиме його збільшенню. У минулому уряди не піддавалися на заклики до протекціонізму, але тоді держави були сильніші економічно. У майбутньому, можливо, опиратися буде важче, тому що виборці вже розгнівані через тривалий режим суворої економії та зменшення заробітної плати внаслідок інфляції. ■

Ваша іноземна преса в Книгарні «Є»

У жовтні МВФ
знизив прогноз
глобального
економічного
зростання у 2014
році

з 3,7%,

які він передбачав
у квітні,

до 3,3%

Чи не найбільші
зміни у прогнозах
стосувалися Європи

У серпні
промислове
виробництво в
Німеччині
знизилося на

4%,

а замовлення
підприємств –
майже на 6%.
В обох випадках це
найбільший спад за
понад п'ять років.
У США у вересні
з'явилося

248 тис.

нових робочих
місць, а безробіття
зменшилося на

5,9%

AD
ARCHITECTURAL DIGEST

COSMOPOLITAN

DER SPIEGEL

FINANCIAL TIMES

Forbes

Herald Tribune

LE MONDE
diplomatique

Newsweek

The Economist

THE TIMES

THE WALL STREET JOURNAL

м. Київ
вул.
Лисенка, 3
вул.
Спаська, 5

Львів
просп.
Свободи, 7

© 2014 The
Economist
Newspaper
Limited. All
rights reserved

www.book-ye.com.ua

Кшиштоф Зануссі: «Щоб перемогти диктатуру, Росія повинна засудити минуле»

Спількувалась
**Оксана
Хмельовська**

БІОГРАФІЧНА НОТА

Кшиштоф Зануссі – польський театральний кінорежисер, автор майже 30 повнометражних фільмів, відзначених нагородами на кінофестивалях світу, письменник і сценарист. Народився 1939 року у Варшаві, вивчав фізику у Варшавському університеті, філософію – в Ягеллонському (Краків), режисуру – в Державній вищій школі кінематографії імені Леона Шиллера (Лодзь). Нині знімає фільми, читає лекції студентам провідних вишів світу, зокрема впродовж 2008–2010 років викладав в Українському католицькому університеті. 2009-го був нагороджений орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня, спеціальний гість багатьох українських кінофорумів

Культурний польський кінорежисер розповів *Тижню* про роль інтелектуалів у боротьбі, засудження колишніх помилок як зброю проти диктатури, гідну українську відповідь російським пропагандистським фільмам, а також про свою нову книжку для молоді.

У. Т.: Пане Кшиштофе, чи повинен митець брати участь у політиці? Якщо так, то яким чином?

– Доки проблеми стосуються тільки політики, то в нормальних демократичних країнах їм дає раду парламент. Коли когось обманюють, обкрадають, б'ють, це вже питання не політики, а етики. За таких обставин я як людина, як митець уже повинен обрати чітку позицію і мовчати не можу.

Моє покоління кілька разів опинялось у межових ситуаціях, коли належало висловити протест у недемократичних умовах. Ми багато робили тоді, але завжди потрібно було вчинити мудро, зокрема з'ясувати, яка діяльність саме зараз має сенс. У Польщі 1980-х вельми важливими були зустрічі з простими людьми. Зокрема, інтелектуали-дисиденти проводили їх у костьолох, іноді нам заважала поліція, але ми там спілкувалися з публікою безпосередньо. Прості громадяни відчували, що між ними й нами є солідарність. Були й моменти виразного протесту, коли мої колеги захоплювали міністерства. Такі дії інколи необхідні, але це крайнощі. Краще обійтися без насильства, якщо можна.

Хотів би наголосити на важливій ролі інтелектуалів, діячів культури в підготовці програми змін. Сказати, чого ми не хочемо, легко, це знають усі. Пам'ятаю, як у 1970–1980-х розробляли на кухнях проекти за-

конів, пропозиції, не плекаючи ані найменшої надії досягти результату і вплинути на владу. Але праця виявилася марною: закон про управління, який з'явився в Польщі відразу по здобутті незалежності, був терміново ухвалений.

У. Т.: Наразі децентралізація досить актуальна проблема для України...

– Так, але її годилося вирішити 20 років тому, а наші політики ще в 1980-х знали, що це потрібно зробити. Мова не про федералізацію, а про принцип, прийнятий усією Західною Європою, – розширення прав місцевої влади. У Польщі жодного рішення, яке може бути ухвалено на нижчому рівні, не розглядатимуть вище. Міністерство охорони здоров'я не думатиме, де побудувати лікарню, – це вирішить дирекція самого закладу чи громада міста. Якщо в моєму зам'єському будинку станеться мікроаварія, то я знаю, до кого звернутись у нашому селі. І якщо не зможу вирішити проблему там, то погрожуватиму голові сільради, що за нього не голосуватиму... На мій погляд, Україні необхідно зрозуміти, що децентралізація веде до диктатури.

У. Т.: Чи не вважаєте, що саме з диктатурою зараз мають справу російські опозиціонери. Як її перемогти?

– Я з ними багатьма знайомий. Маленькі жести, коли митці, наприклад, підписують колективний лист проти анексії Криму, красиві й потрібні, але для мене важливіше, чи бачать вони, яку модель суспільства хочуть побудувати, який обрати шлях. У нас мав бути Рік Польщі в Росії, наша влада відмовилася його проводити, я не

звсім із цим згоден, але їй довіряю. Як митець можу продовжувати контакти з росіянами, хоча це не так просто, бо ж легко зробити хибний крок. Гадаю, культура – та царина, де ми здатні переконати в чомусь свого ворога. Якщо не існуватиме розмов, діалогу, то буде тупа ворожість, замовчування проблем. Навіть ворога потрібно відчувати: збагнути, чому він саме такий і що в нього в голові.

Щоб перемогти диктатуру, і це стосується насамперед України, Росія повинна засудити минуле. Наприклад, із цим дуже добре впоралися німці, адже люди, відповідальні за злочини, мають бодай символічно бути покарані. Це не помста, а визнання вини. Важливо, щоб хтось, хто чинив на зло країні, покався і щоб вона зрозуміла, яка була шкода від того переступу. Візьмімо радянську індустріалізацію: чому в результаті нічого не вийшло? Не ті заводи побудували? Не в тих містах? Чому підприємства збиткові? Бо не було критики, демократії, конкуренції, діяв один проект, і влада казала, що він хороший, а виявлялося навпаки. Потрібен діалог, дискурс, без цього до керма придуть непідготовлені люди й не знатимуть, що робити далі. До речі, зараз готую фільм, у якому пробую зацепити складні відносини між Польщею та Україною від кінця минулого століття, і, поза сумнівом, покажу, в чому поляки винні. Це мій обов'язок – продемонструвати, як польська шляхта й аристократія, самі того не усвідомлюючи, давили українців і чому вони повстали. Можливо, домовлюсь із вашим міністерством про сприяння у зйомці стрічки.

ФОТО: АНДРІЙ ПОМАКІН

У. Т.: Роками Росія випускала пропагандистські фільми й безперешкодно демонструвала їх на нашому телебаченні. На ваш погляд, яку гідну відповідь цій брехні повинен дати український кінематограф?

– Не варто вести якусь пропагандистську боротьбу, бо це втрата ресурсів і часу. Кінострічки, які є пропагандою, ніколи не належатимуть до справжнього мистецтва. На цьому прогоріли соцреалісти й гітлерівці з їхніми пласкими фільмами, в які неможливо повірити. Українцям слід випускати кінотвори, що показували б, чим ви відрізняєтесь від росіян, поляків, решти національностей, який маєте архетип. Вашому кінематографу потрібен такий типаж, у якому глядачі впізнали б тільки українського героя і нікого більше.

У Росії мене часто запитують: «Чим українці від нас, росіян, відрізняються?» (а вони впевнені, що різниці не існує) – і я відповідаю одним словом: «Майдан». У цьому була краса, і світ її помітив, чогось схожого Європа останніми роками не бачила. Це величезна відмінність менталітетів, яка доводить, що в Україні любов до свободи

вельми жива, а що далі на схід, то вона менша, люди більше згоджуються жити в рабстві. Чув такий вираз у Росії: «Чи потрібна раба свобода?». У вашій країні я такого запитання не поставив би.

Я після першого Майдану був оптимістом, бо вже він бачився кроком до вільного мислення. Після другого теж не знаю, як усе складеться, наскільки нація буде зрілою, наскільки суспільство готове рухатися солідарно, але для світу Майдан став доказом, що Україна зовсім інша, ніж Росія. Я часто думаю, звідки це в її жителів. Як на мене, у традиції Київської Русі була соборність, був голос великої кількості людей, те саме стало основою демократії у Великому Новгороді, свого часу розвиненому на рівні європейських міст. Може, Майдан – це і є пам'ять народу про соборність за Київської Русі?

Нині перед українцями – тяжкі часи, період випробувань, і якщо вони зуміють пережити війну, кризи, мінімум рік-півтора в бідності, то далі можливі успіх і зростання. І якщо буде довіра до уряду, то люди витримають, бо це, у принципі, реально. Але коли вони боятимуться кризи, їх можна буде корумпувати, підкупити.

У РОСІЇ МЕНЕ ЧАСТО ЗАПИТУЮТЬ: «ЧИМ УКРАЇНЦІ ВІД НАС, РОСІЯН, ВІДРІЗНЯЮТЬСЯ?» – І Я ВІДПОВІДАЮ ОДИМ СЛОВОМ: «МАЙДАН»

У. Т.: Після Франції Польща посідає друге місце у світі за кількістю переглядів у кінотеатрах національних фільмів. Звідки така увага до свого кінематографа?

– Мабуть, фільми нашого вітчизняного виробництва зачіпають нерв народу. Знаєте, поляки теж прожили все XIX століття без держави, а коли її немає, основою єднання стає культура. Певного часу Україну теж згуртувала тільки вона, і ви уже тоді дивилися на

своїх великих письменників, як-от Леся Українка чи Іван Франко. Культура була для нас відправною точкою, потрібно, щоб відчувти себе українцями.

Нині поляки бажають розглядати історію зі своїх позицій, їм неохота розважатись американськими фільмами та й годі. Окрім того, як я відчуваю, в польських режисерів не існує розриву поколінь.

У. Т.: Раніше ви не раз наголошували, що маєте кілька ідей для майбутніх фільмів одночасно. Чи й зараз так само?

– Так, ідей дуже багато, як завжди. Але я зважую, що можу зробити і що збігається з духом епохи. Нещодавно закінчив новий фільм «Чужорідне тіло», який викликав навіть протести, а це річ несподівана. Сюжет пов'язаний із корпоративним життям, яке прийшло до нас упродовж останніх років разом із великими компаніями. Я намагався розповісти про те, як мораль великих концернів не збігається з мораллю, в якій ми вирости і яка нас начебто захищає від розпаду. Сподіваюся, в Україні стрічку теж покажуть. Якщо її не пустять у прокат, то хай продемонструють на телебаченні, а якщо ні, то бодай викладуть у вільному доступі в інтернеті.

У. Т.: Чи є у вашій книжці «Час помирати», виданій в українському перекладі, ідей, з якими ви уже не погоджуєтесь?

– Правду кажучи, я попередньої книжки давно не перечитував, а натомість створив нову. Це збірка моїх доповідей та лекцій для молоді, з якими я їзду світом, назва – «Стратегія життя». У ній багато анекдотів, прикладів із мого повсякдення, це такий каталог своєрідних рішень для молодої людини, через котрі ми всі проходимо: у дитинстві, у виборі кар'єри, партнера, пріоритетів. Там будуть уривки моїх сценаріїв, а на диску ви побачите шматки фільмів, про які я згадую. Книжка вийде в Польщі взимку-навесні, й мій український видавець уже взявся за переклад. До речі, українською мовою вона з'явиться швидше, ніж російською. ■

Простір для вибагливих

Honda Crosstour може вмістити чимало фантазій досвідченого автовласника, і навіть після цього ви знайдете в авто чимало сюрпризів від виробника

Автор:
Олександр
Пархоменко

Якщо ви придбаєте Honda Crosstour, то ніколи не загубите його навіть не переповненому підземному паркінгу – це авто важко сплутати з будь-яким іншим. По-перше, воно вирізняється габаритами. Довгий капот, що додає машині презентабельності й солідності (і то не суто візуальний ефект – має ж десь поміститися двигун V6 об'ємом 3,5 л). Плюс високий, як для автомобілів такого класу, кліренс натякає на те, що водієві буде однаково комфортно і в місті, де в пробках та пошуках стоянки доводиться «стрибати» бордюрами, і на трасах, що, м'яко кажучи, мають неідеальне покриття. До речі, не забуваймо про повний привод – він стане в пригоді у важкій дорозі й у погану погоду. По-друге, Honda Crosstour має вельми впізнава-

ний дизайн. Розділене скло кришки багажника, хромована радіаторна решітка, підкреслені, наче підведені очі красуні, фари – індивідуальність машини виражена так яскраво.

Авто, що скидається на вшукану пані, особливо коли йдеться про комплектацію Executive Navi в білому кольорі, схоже, і створювалося під примхи вибагливих до комфорту і безпеки. Перше, що помічаєш, коли сідаєш у Honda Crosstour, – це чималий простір: хоч би які пишні форми були у водія та пасажирів, місця вистачить на всіх і кожен почуватиметься комфортно. Плюс безліч полицок і ніш для речей – від девайсів до пляшок із водою. Навіть затяті автомобільні площинки навряд чи нарікатимуть на те, що їм ніде щось покласти. Врешті-решт, тут

є й чималий багажник: 457 л простору вистачить і затягим шопоголікам, і багатодітній родині. Якщо й цього замало, можна скласти задні сидіння – і тоді об'єм багажного відділення збільшиться майже вдвічі.

Коли всі учасники подорожі зручно розмістяться в шкіряних кріслах Honda Crosstour, починається найцікавіше – мандрівка комфортабельним авто. Тут є про що розповісти. Машина дивним чином поєднує в собі плавність і спортивний норів. Ви можете дозволити собі стартонутися з місця до 100 км/год за 8,9 с, і при цьому рухи автомобіля не будуть різкими. До 3000 тис. обертів двигун у салоні не почувєтє взагалі. Так само непомітними залишаться й дрібні недоліки дорожнього покриття – шумоізоляція тут на найвищому рівні. Влас-

ники автомобілів, оснащених коробкою-автоматом (до речі, Honda Crosstour має шестиступінчасту автоматичну трансмісію), часто нарікають на те, що для швидкого обгону доводиться «давати жару», щоб устигнути завершити маневр. Утім, щодо Crosstour такі зауваження недоречні: завдяки потужному двигуну та повному приводу обігнати на авто можна швидко й легко, при цьому плавно, але впевнено додаючи швидкість. А далі вже справа техніки – потужності вистачить для різкого, але безпечного маневру.

Honda Crosstour не те авто, на якому з ревом і порушенням усіх можливих правил та обмежень ганятимете містом. Натомість вам гарантовані подорожі, від яких матимете задоволення. У дорозі навряд чи чогось бракуватиме. Усе необхідне напихати: дзеркала й люк (для тих, кому бракує сонця в салоні чи зоряного неба) мають надійний електропривод. Бортова система вчасно сповістить про дощ та інші погодні несподіванки. Навігатор не дасть збитися з дороги. Взимку навіть у лютий мороз авто не доведеться довго прогрівати. Не цокотітимуть зубами й пасажирів – у Honda Crosstour підігрів передбачений не лише для водія й його сусіда, а й для за-

дніх сидінь, тож сімейний затишок у салоні можна створити кількома рухами.

Безпека – ще одна «заповідь» розробників Honda Crosstour. Окрім стандартного набору подушок безпеки, камери заднього виду та різних датчиків автомобіль має свою родзинку – камеру в правому дзеркалі, яка автоматично спрацьовує, щойно ви вмикате правий поворот. І це не зайва примха – водій бачить набагато більше, а отже, шанси мати неприємності в дорозі незрівнянно менші. До речі, бажаєте використовувати цю камеру нон-стоп – жодних проблем: ви можете вивести постійне зображення на бортовий монітор.

Якщо виходити не з маркетингових цілей виробника, а з естетики та функціональності автомобіля, то важко сказати, кому не пасуватиме Honda Crosstour. Це авто стане хорошим вибором для солідного глави сімейства, який зранку розвозить дітей у школи й садочки і бере на борт чимало приладдя, а ввечері має бізнес-зустрічі в поважному товаристві. Посяде вона гідне місце і в демократичній родині, де за кермом по черзі чоловік і жінка, – варто лише зробити відповідні налаштування в пам'яті комп'ютера – й обмін «водій –

пасажир» відбуватиметься так швидко, як того захочуть власники. Сама ж Honda Crosstour чудово піддається як лагідному жіночому, так і самовпевненому чоловічому керуванню. Втім, вважати цей автомобіль суто сімейним теж, мабуть, не варто. Для молодих людей, які люблять далекі подорожі зі своєю тусовкою, його також можна рекомендувати – стильна простора машина не підведе на крутих поворотах і додасть плюсів іміджу власника.

Хоч би ким був новоспечений господар Honda Crosstour, він почуватиметься впевнено на дорозі: у пригоді стануть численні електронні помічники, які в дусі часу керуються не безкі-нечними кнопками, а допомогою простих поліфункціональних пристроїв і двох сенсорних моніторів. При цьому вишукане елегантне авто не підноситиме неприємних сюрпризів у питанні затрати пального: на трасі водій, не надто схильний до захмарних швидкостей, може розраховувати на 7,2 л на 100 км, у місті ж це будуть цілком виправдані 14 л. ■

Технічні характеристики Honda Crosstour Executive Navi

Двигун	
Максимальна потужність, к.с. при об./хв	278/6200
Максимальний крутний момент, Н•м/об./хв	342/4900
Робочий об'єм, см ³	3500
Трансмісія	
Тип привода	повний
Тип КПП	автоматична
Кількість передач	6
Динамічні показники	
Максимальна швидкість, км/год	190
Пришвидшення від 0 до 100 км/год, с	8,9
Затрати пального	
Міський цикл, л	14
Шосе, л	10,4
Змішаний, л	11,2
Розміри	
Кліренс, мм	205
Довжина, мм	4999
Ширина, мм	1900
Висота, мм	1560
Об'єм багажника, л	457
Ціна, грн	800 600

Поле культурного будівництва

Автор:
Франкі Бландо,
виконавчий директор Французького інституту в Україні у 2011–2014 роках

У Києві мені часто доводилося чути, що той або той український художник належить до 100 найвидатніших європейських, а того чи того виставляють у найбільших музеях. Схожим чином актор одного великого столичного театру, здається, стверджував, ніби нещодавно його трупа регулярно гастролювала в США, Німеччині, Франції... Однак ніхто насправді того не пам'ятає. Що це, недоречна гордість чи безпорадна спроба піднятися до «двору великих»? Байдуже. Адже в культурі немає потреби намагатися запровадити класифікацію, як, скажімо, при порівнянні статків найбагатших людей. Навпаки, в цій царині прельовано корисно бути смиренним, бо поле діяльності широке, а завдання незмірні.

Україна – поле культурного будівництва. На зламі 1990–2000-х років чимало художників, письменників, інтелектуалів та професіоналів європейської культури палко зацікавилися мистецьким оновленням, яке йшло із Центральної та Східної Європи, й цей порив до нового може долинути завтра до Києва, Одеси, Львова й Харкова – поширитися всюди, де молодь буде здатна довести свою вигадливість і зухвальство. Сприяючи появі нових талантів, підтримуючи тих, хто вже має певне коло шанувальників, розвиваючи взаємодію з публікою, створюючи умови для роботи іноземних культурних діячів і агентств, Україна поволі забезпечить собі нові покоління митців і структури, яких їй страшенно бракує.

Вона повинна виграти битву за образ. Для спростування поверхових висновків, досі поширених у деяких газетах, країна повинна посісти належне місце в колективній уяві. Могутні мережі російського впливу без труднощів активізувались у великих європейських столицях. Тому саме українці мусять розповідати свою історію! Створення каналу Ukraine Today за ініціативою Ігоря Коломойського, власника «1+1», – один з елементів цього руху. Дуже добре, що Україна може тепер розповідати про себе решті світу англійською мовою, принаймні якщо повідомлення не зводяться до голої пропаганди...

Увійти в образне поле означає докласти всіх зусиль, щоб засвідчити присутність митців країни в європейських та міжнародних мережах поширення інформації. Пам'ятаю одного видатного французь-

кого інтелектуала, який запитав у Києві про українських: він не пригадував, щоб бодай коли-небудь натрапляв на одного... А проте саме участь у дискусіях і конференціях (які становлять повсякденне життя експертів) дає змогу формувати мережі й поширювати думки та ідеї якоїсь країни чи течії. На превелике щастя, Майдан відкрив у цій сфері нові можливості. Але, коли йдеться про літературу, музику, сучасне мистецтво, кіно, треба докласти неабияких зусиль. Україна, безперечно, виграє, якщо буде створено багатомовний сайт, який представлятиме модерну й динамічну діяльність тих, хто творить нині її культуру. Варто, поза сумнівом, покладатися й на численні європейські мережі, які дають змогу, з одного боку, дізнатися щось нове, а з другого – розповісти про себе. Хай там що, але я, як і багато інших людей, можу тільки шкодувати, що одна комісія родом із минулого вирішила не подавати фільму Мирослава Слабошпицького «Плем'я» для презентації України на «Оскара». Після здобутого в Каннах успіху ця кінострічка мала широкий розголос у світі. Хіба може бути краща вітрина для України?

Культура повинна пережити кризу. Одним із великих джерел сили українських митців є, певно, вміння творити без допомоги держави. Якщо в Європі творці культури спираються на інституції, ніби старці на милиці, то в Києві та інших українських центрах вони змушені задля руху вперед бути новаторами, діяти,

**ОДИМ ІЗ ВЕЛИКИХ
ДЖЕРЕЛ СИЛИ
УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ Є,
ПЕВНО, ВМІННЯ ТВОРИТИ
БЕЗ ДОПОМОГИ
ДЕРЖАВИ**

гуртуватися. Ця творча родина не має іншого способу зміцнити зв'язки з громадянським суспільством і спланувати нові моменти ед-

нання з ним.

Не забуваймо, нова творча економіка становить джерело розвитку й багатства (до цієї теми повернемося в одному з наступних номерів). Коли в червні газета Le Monde запитала Жака Ланга, колишнього очільника Мінкульту, про стан культури у Франції (в контексті, звісно, вкрай далекому від нинішньої України), він відповів: «Криза? Це ще одна причина для масових інвестицій у культуру, освіту й дослідження. Ось єдиний шлях виходу з кризи й оновлення. Скажімо простіше: культура – добра галузь для вкладень. Одне євро, віддане їй, повертається вам сторицею у вигляді радості життя, людського розвитку». ■

zik

**Оперативні новини
з лінії фронту**

**По буднях
о 20:30**

НА ПЕРИМЕТРІ

Ліцензії Національної ради з питань телебачення і радіомовлення на право мовлення:
НР № 0905-м від 23.06.2004; НР № 1622-м від 18.05.2005; НР № 1583-м від 05.04.2012

zik.ua

ТРИ ПРИЧИНИ ОБРАТИ ШИНИ CONTINENTAL:

1 АВТОВИРОБНИКИ
ДОВІРЯЮТЬ
CONTINENTAL

КОЖЕН ТРЕТІЙ
НОВИЙ АВТОМОБІЛЬ
В ЄВРОПІ – НА ШИНАХ
CONTINENTAL

ПОНАД 100 ВИПРОБУВАНЬ
ПЕРЕД ВСТАНОВЛЕННЯМ

2 CONTINENTAL –
ПЕРЕМОЖЕЦЬ
ТЕСТІВ

ПЕРЕМОЖЕЦЬ
4 ІЗ **5**
НЕЗАЛЕЖНИХ
ТЕСТІВ

ПЕРЕМОГА
у **422** з **513**
ТЕСТІВ
з 2007 р.

3 ШИНИ
CONTINENTAL –
НАЙКРАЩІ
В ГАЛЬМУВАННІ

ВСІ ШИНИ CONTINENTAL
РОЗРОБЛЕНО ВІДПОВІДНО
ДО МІЖНАРОДНИХ
СТАНДАРТІВ ЯКОСТІ

НАДІЙНЕ ГАЛЬМУВАННЯ
ЗА БУДЬ-ЯКОЇ ПОГОДИ

ЕКСТРЕННЕ
ГАЛЬМУВАННЯ?
РОЗРАХОВУЙ
НА НАС!

ВАМ ЩЕ ПОТРІБНІ ДОДАТКОВІ АРГУМЕНТИ?